

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DÜNYA ÇOCUK EDEBİYATI SEÇKİLERİNDEKİ ÇOCUK KARAKTERLERİN
BENLİK YAPISINA VE KARAKTER GELİŞTİRME YOLLARINA GÖRE
İNCELENMESİ**

Hazırlayan

AYŞENUR ERGÜN

Türkçe Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. Halil Erdem Çocuk

KARAMAN – 2024

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DÜNYA ÇOCUK EDEBİYATI SEÇKİLERİNDEKİ ÇOCUK KARAKTERLERİN
BENLİK ALGISINA VE KARAKTER GELİŞTİRME YOLLARINA GÖRE
İNCELENMESİ**

Hazırlayan

Ayşenur Ergün

Türkçe Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. Halil Erdem Çocuk

KARAMAN – 2024

ÖN SÖZ

Bu çalışma dünya çocuk edebiyatı seçkilerindeki çocuk karakterlerin benlik algısına ve karakter geliştirme yollarına göre incelenmesi hedeflemiştir. Çalışmaya konu olan eserler Can Çocuk yayınlarından çıkmış egemen batı yaklaşımı ve doğu sentezine göre yazılmış farklı coğrafya ve tipolojiye sahip dünya klasiklerini içeren kitaplardan oluşmuştur. Çocuk edebiyatı klasikleri her ne kadar sanatsal bir ürün başlığıyla çıkış noktasını adlandırmış olsa da estetik açıdan yazın çatısı altında toplanan her bir eserin geleceğin yetişkinleri olan çocuklar için bir başucu kılavuzu olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Yıllar boyu süregelen çalışmalar gösteriyor ki yazın ile başlayan keşif yolculuğu hayatın öğretileriyle yollarını çiziyor. Karakterle kurulan bağ serüven boyunca bireyin içine işleyen düşüncelerin çeşitliliğini yansıtırken benliği ile özümsemesini sağlayarak klişe dayatmaların önündeki engelleri örseliyor.

Araştırma süreci boyunca her zaman yanımda olduğunu hissettiren, ne zaman ihtiyaç duysam kapısını çalabildiğim, her soruma sabırla özveriyle karşılık veren, engin bilgisi ve tecrübesiyle beni aydınlatan gerek karakteri gerek akademik duruşuyla örnek aldığım kıymetli danışmanım Doç. Dr. Halil Erdem Çocuk'a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca verdiği dönütlerle tezimi geliştirmemi sağlayan süreç boyunca desteklerini eksik etmeyen değerli hocam Doç. Dr. Gülşah Yalçın'a katkılarından dolayı teşekkür ederim. Çalışma takvimimiz boyunca süreci birlikte omuzladığım yol arkadaşlarım Nimet Gürgah'a ve Fatma Ersoy' a sonsuz teşekkür ederim.

Bu süreçteki en büyük destekçim, kahramanım, en ihtiyaç duyduğum zamanlarda yardımını esirgemeyen ve beni bu sürecin bir parçası yapan ablam Gülseren Ergün'e, eşim Muhammet Ergün'e, öğrenim hayatım boyunca arkamda dağ gibi duran kıymetli aileme şükranlarımı sunmaktan onur duyuyorum. Son olarak zaman zaman oyun saatlerimize ara vermek durumunda kaldığımız canım oğlum Uygur'ım; Her şey seninle çok daha anlamlı oldu.

AYŞENUR ERGÜN

10/06/2024

ÖZET

Bu çalışmada Dünya çocuk edebiyatı seçkilerindeki çocuk karakterlerin benlik algılarının geliştirilme ve karakter geliştirme yollarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca çocuk kavramı, yazın dünyasının tarihi gelişim serüveni içerisinde geçirdiği evrelerle kapsamlı şekilde açıklanmıştır. Çocuk yazını başlığında çocuk kitaplarına ve bu kitapların temel öğelerine yönelik görüşlere de yer verilmiştir.

Çalışma nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemiyle hazırlanmış, çalışma materyalini oluşturan kitaplardan elde edilen bulgular ise tablolaştırılarak frekans yüzde aralıklarıyla izah edilmiştir. Ayrıca bulguların yorumlanmasında somut desen çalışması yapılarak frekansları oluşturan değer aralıkları, ait olduğu eserlerin sayfa numaralarıyla belirtilmiştir. Çalışmada yer verilen problem cümlelerinden cinsiyet değişkeni ve karakter dağılımları grafik okuma yöntemiyle çözümlenmiş, dilsel görünümüne yer verilerek bulgular somutlaştırılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara yönelik olarak benlik algılarının dağılımında anlamlı farklar olmadığı gözlemlenmiştir. Bazı benlik algılarının ifade edilen alt basamaklarının eşit oranda dağılım göstermediğine yönelik bulgulara rastlanmıştır. Karakterlerin cinsiyet değişkenleri göz önüne alındığında erkek karakterin daha çok geliştirilen ayrımcı kimlik yapısını oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Bulgulardan hareketle uygulama sürecine yönelik geliştirilen önerilerde kitap okuma faaliyetlerinin artırılması, süreç temelli olması, okuma atölyelerinin oluşturulması ve çocuk yazınının daha ön planda tutulduğu okuma listelerinin oluşturulması gibi adımların faydalı olacağı ifade edilmiştir. Çalışmada ayrıca elde edilen bulgulara ek olarak araştırmacılara yönelik önerilere de yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Yazını, Çocuk Kitapları, Benlik Algısı, Cinsiyet Dağılımı, Karakter Özellikleri.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the ways of developing the self-perception and character development of child characters in world children's literature selections. In addition, the concept of child is explained comprehensively with the stages it has gone through in the historical development adventure of the literary world. Under the title of children's literature, opinions on children's books and the basic elements of these books were also included.

The study was prepared by document analysis method, one of the qualitative data collection methods, and the findings obtained from the books constituting the study material were tabulated and explained with frequency percentage ranges. In addition, in the interpretation of the findings, a concrete pattern study was carried out and the value ranges that make up the frequencies were indicated with the page numbers of the works to which they belong. Gender variable and character distributions among the problem sentences included in the study were analysed by graphic reading method, and the findings were concretised by giving place to their linguistic appearances.

Regarding the findings obtained from the research, it was observed that there were no significant differences in the distribution of self-perceptions. It was found that the expressed sub-steps of some self-perceptions were not equally distributed. Considering the gender variables of the characters, it was concluded that the male character formed the discriminatory identity structure developed more. In the suggestions developed for the implementation process based on the findings, it was stated that steps such as increasing book reading activities, being process-based, creating reading workshops and creating reading lists where children's literature is more prioritised would be useful. In addition to the findings, the study also includes suggestions for researchers.

Key Words: Children's Literature, Children's Books, Self Perception, Gender Distribution, Character Characteristics.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET ii	
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ	7
ŞEKİLLER TABLOSU	8
GRAFİK TABLOSU	9
RESİM TABLOSU	10
KISALTMALAR LİSTESİ.....	11
1. GİRİŞ.....	12
1.1. Araştırmanın Amacı.....	17
1.2. Problem Cümlesi ve Alt Problemler	17
1.3. Araştırmanın Önemi	18
1.4. Sayılıtlar.....	18
1.5. Sınırlılıklar	18
1.6. Tanımlar.....	19
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR/ALANYAZIN	20
2.1. Çocuk Edebiyatı.....	20
2.2. Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatı.....	20
2.3. Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri	24
2.3.1. Karakter.....	26
2.3.2. Benlik Algısı	27
2.3.3. Konu.....	29

2.3.4. İleti	30
2.3.5. Dil ve Anlatım.....	31
2.3.6. Resim ve Görsel Tasarım	33
2.4. Çocuk Kitapları.....	36
2.4.1. Yaş Gruplarına Göre Çocuk Kitapları.....	37
2.4.2. Çocuk Kitaplarının Türkçe Öğretiminde Kullanımı	39
2.4.3. Çocuk Kitapları ve Değer Aktarımı	41
2.5. Çeviri Çocuk Edebiyatı Ürünleri	42
2.5.1. Karakter ile İlgili Çalışmalar.....	45
2.5.2. Benlik Yapısı ile İlgili Çalışmalar.....	47
3. YÖNTEM.....	48
3.1. Araştırma Modeli.....	48
3.2. Çalışma Materyali.....	49
3.3. Veri Toplama Araçları	50
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	51
4. BULGULAR	52
4.1. Birinci Probleme İlişkin Bulgular	52
4.2. İkinci Probleme İlişkin Bulgular.....	53
4.3. Üçüncü Probleme İlişkin Bulgular	70
4.4. Dördüncü Probleme İlişkin Bulgular	73
5. TARTIŞMA.....	77
5.1. Çocuk Karakterlerin Geliştirilme Sürecinde Benlik Algılarının Etkisi Üzerine Tartışma	77
5.2. Çocuk Karakterlerin Geliştirilme Sürecinde Benlik Algılarının Alt Boyutlarının Belirlenmesi Üzerine Tartışma	78

5.3. Dünya Çocuk Edebiyatı Seçkilerinden Oluşan Kitaplardaki Çocuk Karakterlerin Özellikleri Üzerine Tartışma.....	79
5.4. Dünya Çocuk Edebiyatı Seçkilerinden Oluşan Eserlerdeki Çocuk Kadrosunun Cinsiyet Değişkeni Üzerine Tartışma	80
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	83
6.1.Sonuçlar	83
6.1.1. Birinci Probleme İlişkin Sonuçlar	83
6.1.2. İkinci Probleme İlişkin Sonuçlar.....	83
6.1.3. Üçüncü Probleme İlişkin Sonuçlar.....	84
6.1.4. Dördüncü Probleme İlişkin Sonuçlar	84
6.2. Öneriler	85
6.2.1.Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	85
6.2.2.Uygulamaya Yönelik Öneriler	86

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Lukens'in Karakter Geliştirme Yollarına Göre Tasnifi	15
Tablo 2. Yaş Gruplarının Eğilimlerinden Esinlenerek Hazırlanmış Kriterler Tablosu	39
Tablo 3. Çalışmaya Konu Olan Kitapların Künye Bilgileri	49
Tablo 4. Örnekleme Seçilen Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Benlik Algılarına Göre Genel Dağılımı.....	52
Tablo 5. Benlik Algısının Alt Boyutlarından “Arkadaş ve Çevre” İlişkisinin Kitaplarda Yer Alan Karakterlere Yönelik Bulguları	53
Tablo 6. Benlik Algısının Alt Boyutlarından “Aile İlişkileri” nin Kitaplarda Yer Alan Karakterlere Yönelik Bulguları	58
Tablo 7. Benlik Algısının Alt Boyutlarından “Mutluluk ve Doyum” İlişkisinin Kitaplarda Yer Alan Karakterlere Yönelik Bulguları	60
Tablo 8. Benlik Algısının Alt Boyutlarından “Korku, Kaygı” İlişkisinin Kitaplarda Yer Alan Karakterlere Yönelik Bulguları	65

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1: Benlik Algısı ve Alt Boyutları.....	16
Şekil 2: Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatının İlkleri.....	24
Şekil 3. Çocuk Kitaplarında Olması Gereken İçerik ve Biçim Özellikleri.....	25
Şekil 4. Behiç Ak’ın Görsel Tasarımlarından Bir Örnek.....	34

GRAFİK TABLOSU

Grafik 1. Dünya Çocuk Seçkilerindeki Çocuk Karakterlerin Devingen-Durağan Olma Özelliklerine Göre Dağılımları..... 71

Grafik 2. Dünya Çocuk Seçkilerindeki Çocuk Karakterlerin Cinsiyete Göre Dağılımları..... 73

RESİM TABLOSU

Resim 1. Birol Çün'ün “Düşündüren Çizgiler” Adlı Çalışmasından Bir Çizim	35
Resim 2. Cihan Demirci'nin Kaleminden Ödüllü Bir Çizim.....	35
Resim 3. John Amos Comenius Tarafından Kaleme Alınan İlk Resimli Kitap “Orbis Pictus”	36
Resim 4. Osmanlıca Harflerle Türkçeye Yapılan İlk Çeviri Eser Tercüme-i Telemak.....	44
Resim 5. “Robinson Crusoe” Adlı Esere Ait Bir Kitap Kapağı	45

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB:	Millî Eğitim Bakanlığı
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
TDK:	Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

Tarih, insanoğlunun tüm hayatı boyunca süregelen serüvenini bir resme bakar gibi, bir öykü bir şiir yazar gibi, farklı duyarlılıklar penceresinde izlemiş ve bu maceraların izlerini sanatın birey üzerine yoğunlaşan duygu ve düşünce boyutuyla yeniden resmetmiştir. Bu bilinçlendirme tepkileri karşılığını edebiyatta bulmuştur. İnsanın tüm istek arzu ve gizemini yazı yoluyla açığa çıkarabileceği öngörülmüş, yazın dünyasının kurmaca dünyasında insan ve yaşam çok yönlü yansıtılabilmektedir. Yazınsal metinler, yapısı gereği okur da duygusal çağrışımlar uyandıran ve okuru yeni bir arayışa yönelten çok anlamlı özerk yapılarıdır (Sever, 2013). Edebiyatta en güzide arayışın konusu olan insan, çok farklı bir yapıya sahip olup farklı kişilik ve benlik özelliklerinin toplamıdır. Bu sebepten edebiyat yaş düzeylerine hedeflediği sosyal yapının derinliğine göre çeşitlilik gösterebilmiştir. Bu çeşitliliğin erken çocukluk döneminden başlayarak ergenlik döneminin sona erdiği zaman diliminin tamamında seyreden yazına Çocuk edebiyatı denir.

Sever'e (2013) göre çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce evrelerini sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır. Konusu çocuk olan, çocuğun ilgi ve gereksinimlerini, gelişmekte olan dil evreni ve hayal dünyasını ön planda tutan Çocuk edebiyatını Şirin (1994) ise şöyle tanımlamıştır: "Çocuk edebiyatı önce edebiyattır. Edebiyat yönü ile edebiyatın içinde en incelikli yazarlık biçimidir. Her yaşta okurun ilgisini çekebilene, okunabileni dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür."

Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğun ait olduğu topluma yönelik beklentilerine cevap verebilen en yakın çevresinden başlayarak etkileşim içinde olduğu sosyal kitleyi tanıyıp, keşfetme süreci boyunca ihtiyaç duyduğu beklenti ve gereksinimleri karşılayan özellikte olmalıdır. Bu yazınsal ürünlerin, edebi eser olma özelliklerinden yoksun olmadan hitap ettiği hedef kitlenin kavramsal gelişimi ve dilsel beğenilerine karşılık gelecek şekilde çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliğine uygun muhtevaları barındırması gerekmektedir. Çocuğa görelilik, onun düşlem gücüne seslenen, rahatça ve tat alarak okuyabileceği dil ve anlatım özellikleri yaşına uygun, ilgi duyacağı konulardan oluşmuş özellik ve nitelikler bütünüdür (Yurttaş, 1995).

21. yüzyılda çağın öngörülemez sorunlarından bir tanesi ise sayıları hiç de azımsanamayacak derecede olan üslup ve dil özelliklerinin hedef kitle olan çocuk okurun yaşına uygun hazırlanmamış olmasıdır. Bu eserler oldukça basit düzeyde tutulmuş en temel kavram alanlarına değinilerek anlatım ve aktarım yüzeysel güdümlü yayınlara dönüşmüştür. Beklentiler eseri ortaya koyan unsurların çocuk gerçekliğine uygun olması yönündedir. Çocuk gerçekliği, kitaptaki bakış açısıyla ilgilidir, yani yazarın olayları bir yetişkin gözüyle mi, yoksa çocuğun

bakış açısıyla mı sunduğu önemlidir (Dilidüzgün, 2009). Çocuk gerçekliği kavramının ortaya çıkmasında değişen modern toplum yapısının etkisi yadsınamaz. Bu değişim yetişkin okur ve çocuk okur arasında söz konusu yapıtların niteliğine göre kendini hissettirmektedir. Çocuk edebiyatı alanında eser veren bir yazarın muhakkak göz önünde bulundurması gereken ilk husus, okura kitap okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak olmalıdır.

Çocukluk dönemi özdeşim kurmanın en yoğun olduğu dönemdir. Sanat eseri okuyucusunun elinde yeniden yaşam bulur, yaşadığı sosyokültürel çevrenin bir uzantısı olarak düşünür kurduğu yaşam öyküsünü kurmaca bir gerçekliğe dönüştürür. Bu noktada çocuğun özdeşim kurduğu karaktere büyük iş düşer. Hedef davranışa yönelik odağın karakter olacağı bilindiğinden, doğru karakter seçimi çok önemlidir. Çocuk kitaplarında yer alan karakterler, rastgele bir kurguyla değil, yaş ve seviye gözetilerek çocuğun ana kahramanla özdeşim kurmasına açık olan hedef davranışını öne çıkarmak üzere iyi düşünülerek tasarlanmalıdır (Bayram, 2021). Karakterin gerçekliği, kendisini okuyucuya kabul ettirmesine bağlıdır. Karakter; bir yapıtta duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kişi (TDK, 2014); roman, öykü, oyun gibi bir yazınsal üründe duygu, düşünüş, davranış ve tutkuları yönünden işlenen kişi (Püsküllüoğlu, 1994) olarak tanımlanmıştır.

Edebî ürünlerde yer alan çocuk karakterleri Sever (2007), açık ve kapalı, devingen ve durağan olarak tasnif etmiştir. Açık karakter, birçok özelliğiyle okura tanıtılan, inandırıcı olması yönüyle ön plana çıkarılan okurun iyi bildiği geliştirilmiş karakterdir. Bu karakterlerin duygu ve düşünceleri, neler yapabilecekleri ve başkalarının onlara ilişkin yargıları bilinir (Çinpolat, 2018). Yapısında birden çok niteliği ve değişkenliği barındıran açık karakter öngörülemez bir kurgunun ortaya çıkmasında etken role sahiptir. Kitaptaki karakterler aracılığıyla farklı dünya görüşlerine ve yaşam biçimlerine erişmek olağandır. Karmaşık olarak atfedilen bu karakterin çelişkili arzularına yetişmek, beklenmedik tepkilerine ayak uydurabilmek güçtür. Her karakterin çok yönlü olması doğru bir yaklaşım değildir (Lukens, Smith ve Coffel, 2018). Öykü karakterinin özelliğini yapılandırırken çocuk okurun açık karakterle her koşulda özdeşim kuramayacağı göz önünde bulundurularak yaratılan kapalı karakterle çocuğa alternatif sunulmak istenebilir.

Kavramsal boyutlu gelişim sürecinin seçeneklere dayandırıldığı düşünülürse kapalı karakterler bir düz yazı metninde kurguyu sürükleyen öğeler barındıramazlar. Bu kişilik özelliklerine sahip olan karakter, çoğunlukla kahramanların yarattığı sonuçlardan etkilenen sonuç kişisi konumunda olur. Kapalı karakter, tek bir nitelik ya da düşünceden oluşan kolayca tanınan yazarın denetimiyle idare edilebilen karakterdir (Alamdar, 2022).

Bir özgürlük uyarısı olan Çocuk edebiyatı bütün değerlerin ve formel ifadelerin bütünleşik olduğu bir sentezin sonucudur. Yaratılan karakterin açık karakter ve kapalı karakter olarak tanımlanıyor olması beraberinde karakterin değişen ya da durağan olabilen fiziksel ve ruhsal çatışmalarının sonucunda neler olabileceğine dair yeni bir izlek oluşturacaktır. Durağan karakter olay örgüsü boyunca değişmezken değişim gösteren devingen karakter okuyucunun beklentisini diri tutacaktır. Kurmaca dünyanın bu cömert özdeşim yaratıları çocuğun gelişimsel özelliklerini destekleyecek nitelikte gerçekçi bir tavır takınmalı, ortaya çıkacak zıtlıklar bir anda ortaya çıkan değişimler olmamalıdır. Ani değişimler okurun kahramanlara duyduğu güven duygusunu zedeleyebilir. Eylemlerini kesintiye uğramadan sürdüren ve akışın tamamında istikrarlı eylemlerin bir sonucu olarak karaktere yeni bir bakış açısı getirmek okuyucunun işi olmalıdır. Çünkü okur bütün insan eylemlerinin değerler tarafından yönetildiğini bilen kişidir (Mengüşoğlu, 2015).

İnsan hayatı gerçek bir kurguyken kahramanın hayal dünyasıyla örülmüş iyi bir kurgu, çocuğun tabiatına uygun, onun yaşam birikimlerini bir karakter üzerinden tanımlamasına katkı sağlar. Kahramanla kurulan iletişimden elde edilen kazanımlar insan ilişkilerini sınarken ona becerilerini geliştirebileceği bir deneyim alanı oluşturur. Gerçek yaşamla mukayese edilerek yürütülen bu süreç karakter üzerinden bir nevi kişinin kendi yansımasıyla da yüzleştiği bir yetkinlik alanı yaratır. Bu noktada kahramanların kişiliklerinin eser boyunca nasıl bir anlatım ve gözlemin sonucu geliştiğini bilmek önemli hâle gelir. Davranış ve eylemler kişinin karakter özelliğinin dışavurumu olarak yorumlanabilir. Bu etkileşimin bir sonucu olarak karakter gelişimi onların çevresi ile nasıl bir etkileşim içinde olabileceklerine dair gözlemci bir yaklaşımı pekiştirir. Kişinin birer tip değil, iyi geliştirilmiş karakterler olması gerekir. Özellikle kahramanın tek boyutlu değil, çok yönlü ve derinlikli olması, olay örgüsü boyunca yaşadığı değişim ve gelişimi göstermesi beklenir (Galda ve Cullinan, 2006). Karakteri yazarının elinde geliştirilebilen bir eser çok yönlü ele alınmış olup okuyucusuna özdeşim kurmak için bolca alan yaratmış olur. Karakteri daha yakından tanımaya fırsat veren her bir unsur aslında onun gerçek yaşamdaki benliğini vermektir. Karakteri tanımaya yönelik bu işlevleri kişinin fiziksel görünümü, eylem ve davranışlarını yakından takip etme, toplumsal çevreyle olan çatışmaları, olayı algılayış ve yorumlayışını olarak sınıflandırmak doğru olacaktır.

Tablo 1: Lukens'in Karakter Geliştirme Yollarına Göre Tasnifi

Karakter Geliştirme Yolları	
✓	Davranış ve Eylemleriyle
✓	Konuşmalarıyla
✓	Fiziksel Özellikleriyle
✓	Diğer Karakterin Yorumuyla
✓	Yazarın Yorumuyla

Tablo 1' e bakıldığında çalışmaya kaynaklık eden eserlerin Lukens'in belirlemiş olduğu tasnif yöntemi ile incelenmesi ve alt başlığı oluşturan eylem ve özelliklerle bulgular bölümünde yorumlarına yer verilmesi çalışmanın problem cümlelerine kaynaklık etmiştir.

Çocuk kitapları ile çocuğa eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisi kazandırmak isteyen yazar, okuru için olumlu mesajlar içeren kitapların faydalı olacağı kanısındadır. Çocukların benlik kavramı üzerinde paylaşma yardımlaşma dayanışma gibi özgeci davranışların onların gelişiminde etkili olacağı ön görülmektedir (Işıtan ve Şahin, 2011). Çocuk öykülerinin okur için bir geçiş nesne olacağı düşünüldüğünde bu gibi eserlerin bireye bibliyoterapi, prososyal davranış gelişimi gibi alanlarda iyileştirici etkiye sahip olması beklenir. Tipolojik çalışmalar hem çocuğun hem yetişkinin ortak bir noktada buluşmasını ve kişisel farkındalıklarını ayrıcalığa çevirme imkânı sunar. Sorin ve Galloway (2006)' a göre ise tipoloji; kültür, sınıf, cinsiyet, yetenek, yaş vb. kavramların sunuludur.

Çocuklarda benlik yapısı; bireyin sadece kendisiyle ilgili olmayıp sorunlarını kendi başına çözemeyeceği yerlerde devreye giren kişinin etkileşime en açık olduğu halini temsil eden bir durumdur. Benlik, bireyin fiziksel ve sosyal çevresiyle olan etkileşimi sonucu edindiği duygu düşünce ve değer yapılarının toplamıdır. Çocuğun çevresi, ailesi, arkadaşları öğretmenleri; çocuğun benlik gelişimi üzerinde etkilidir. Benliğe ilişkin değerlere sahip olmak bireyin kendini algılayış biçimi, kim ve ne olduğuna yönelik düşüncesidir. Benlik imajı ve ideal benlik ortak noktalarda buluştukça olmak istenilen kişiliğe dönüşmek daha da kolaylaşır. Çocuk karakterin ne olmak istediği ve ne olduğu arasındaki ilişkiler toplamı, onun ideal benliğinin bir sonucudur. Bu sonuçlara bağlı olarak çocuklar için yaratılmış karakterlerde kendine benlik saygısı olan kendinden ve çevresinden hoşnut, insan ilişkilerinde başarılı, mutlu bireyler temsil edilir ki bu yolla okura davranış ve eylemleriyle rehberlik edecek bir kılavuz olsun. Bu noktadan yola çıkarak hazırlanan çalışmanın örnekleminde yer alan kitapların benlik yapıları da dört ana başlıkta toplanmıştır. Her eser, bu başlıkların dağılımlarına göre yeniden yorumlanmıştır. Belirlenen çerçeve metin, okurun benlik yapısına ilişkin çok yönlü bir bakış açısı kazanmasını hedefleyerek ihtiyaç duyduğu yapıları tanımlamaktadır. Çerçeve de benlik

yapıları; akran ve çevre ilişkisi, aile ilişkileri, korku, kaygı ve mutluluk ve doyum olmak üzere dört ana başlıkta toplanmaktadır (Işıtan ve Şahin, 2011). Bu başlıkların alt boyutları Şekil 1’ de gösterilmektedir.

Şekil 1: Benlik Algısı ve Alt Boyutları

Şekil 1 dikkate alındığında benlik kavramına ilişkin dört ana başlığın kendi içinde farklı alt boyutları barındırdığı görülmektedir. Akran ve çevre ilişkisi; arkadaş edinmeye çabalama, liderlik, girişkenlik, yeteneklerini çevresindekilere fark ettirme, günlük sosyal diyaloglara özen gösterme, haklarını arama-savunma ve duygu ve düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşma yapılarını içermektedir. Aile ilişkileri, başarı ve fiziksel görünüm yetilerini tanımlamaktadır. Korku, kaygı ise kayıp ve ayrılıklarla baş etme, problem durumlarıyla başa çıkma ve çözüm bulma, karanlık, hayvan ve doğüstü canlılar gibi korkuların üstesinden gelme, değişikliklere ayak uydurma, alışma, öfkesini kontrol etme ve sabırlı olma gibi alt boyutları içermektedir. Son başlıkta mutluluk ve doyum kavramlarına ilişkin sınıflandırma, duygularının farkına varma, sağlıklı olduğu için mutlu olma, kendini sevme ve özelliklerinden mutlu olma, kendini ailesi arkadaşları tarafından sevilen bir insan olarak görme, ailesini arkadaşlarını ve çevresindeki herkesi sevme, eğlenceli, hoş giden etkinlikler bulabilme, katılabilmek, eğlenceyi paylaşabilme

şeklinde belirlenmiştir. Çalışmada ele alınan eserlerin incelenmesi noktasında belirlenen göstergelerden yararlanılmıştır. Bu kavramların tanınmasına olanak sağlayan ve dilsel görünümlerine yer verecek olan çalışmanın ideal benlik kavramının bireyde oluşmasına örnek teşkil etmesi beklenmektedir. Çalışmanın erken çocukluk döneminden başlayarak okunması muhtemel kitaplardan seçilen karakter ve kavramlara ilişkin entegrasyonunun sağlanması amaçlanmaktadır. Bu becerilerin tanımlanması ve örneklendirilmesi hususunda kitap karakterleri ve yapılarına yönelik çalışmaların sınırlı olması araştırmanın alan yazındaki bir eksiği gidermek istemesiyle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda araştırmacının amacı yer alan kitaplardaki karakter yapısını incelemek, karakterin okuyucu zihninde baştan yaratıldığı ana kadar olan dönüşümü takip edebilmek ve benlik kavramlarının çocuk karakterler üzerindeki iyileştirici etkisini ortaya koymaktır. Ortaya konan amaç doğrultusunda ulaşılan sonuçların yazar ve okuyucuya bir eseri yaratırken ya da okurken hangi olgularla ilişkilendirip nasıl bir uygulama alanı yaratabileceğine dair rehberlik etmesi yahut farkındalık kazandırması beklenmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, dünya çocuk edebiyatı seçkilerindeki çocuk kadrosunu benlik algısına ve karakter geliştirme yollarına göre incelemektir. Söz konusu yapıtların farklı milletlerden seçilmesi ise okuyucusunu farklı serüvenlere çıkararak keşfedilmemiş kültür ve coğrafyalardaki evrensel çocuk değerlerini yakından tanıtmak olmuştur.

1.2. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Bu araştırmanın problem cümlelerine aşağıdaki şekilde yer verilmiştir:

1-Dünya çocuk edebiyatı seçkilerindeki çocuk karakterlerin geliştirilme sürecinde yararlanılan **benlik algılarının dağılımı** nasıldır?

2- Dünya çocuk edebiyatı seçkilerindeki çocuk karakterlerin geliştirilme sürecinde yararlanılan **benlik algılarının alt boyutlarının dağılımı ve dilsel görünümleri** nasıldır?

3- Dünya çocuk edebiyatı seçkilerindeki oluşan kitaplardaki çocuk karakterlerin **özelliklerine yönelik dağılımı** nasıldır?

4- Dünya çocuk edebiyatı seçkilerinden oluşan eserlerde bulunan çocuk kadrosunun karakter geliştirme yollarına göre **cinsiyet dağılımı** nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Edebiyat, topluma sanat bilinci aşılamanın yanı sıra sanatçının gözünden bir duyarlılık kazandırmayı amaç edinir. Yaşama yeni anlam alanları katarak insan ve yaşam gerçekliğini sanatın penceresinden yeniden yorumlar. Kavcar (1999) 'a göre "Edebiyat çağlar boyu insanlığın duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve etkili biçimde ortaya koyan bir sanattır." Sanatı yorumlamanın aslı eğitimde gizlidir. Türkçe eğitiminde çocuk kitaplarının önemi yadsınamaz. Bu sebepten çocuk kitaplarının temel becerileri doğrudan ya da dolaylı olarak pekiştiren öğretim materyalleri olduğu gerçeği alan yazında pek çok çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışma dünya edebiyatı seçkilerinden hazırlanmış çocuk kitaplarının karakter ve benlik yapısı üzerine tahlilini konu almıştır. Çalışma mevcut eserlerde hem çocuk karakterin benlik yapısını ele alması hem de karakterin geliştirilmesine yönelik adımların bir arada yorumlanması bakımından kuramsal olarak bir boşluğa dikkat çekmektedir. Bulgulara yönelik önerilerin değerlendirilmesi farklı eserler üzerinde oluşturulacak yeni gözlem ve bakış açısına dayalı etkinliklere ışık tutacaktır. Bu sayede okuyucuların ve araştırmacıların erişebileceği kitapların okuma eğitimi süresince geliştirici, iyileştirici yanları pekiştirilmek istenmiştir.

1.4. Sayıtlar

Çalışmaya konu olan kitapların çocuk edebiyatının yaş, cinsiyet, içerik gibi değişkenlerine hitap eden bir çerçeveye uygun olduğu varsayılmıştır.

Kitaplarda çocuğu temsil eden karakterlerin, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliğine uygun olarak yapılandırıldığı varsayılmıştır.

Çalışmada eserlerin varlık kadrosunu oluşturan hayali şahıs ve kişilerin gerçek hayattaki şahıs ve kişileri doğru olarak yansıttığı varsayılmıştır.

Karakterin, kişiliğini temsil eden tiplmeyi anlatma gösterme yollarına başvurarak geliştirdiği varsayılmıştır.

Tek veya daha fazla varlık kadrosundan oluşan çocuk karakterlerin benlik yapısındaki gelişmelerin günlük hayatta karşılaşılabilecek birçok örneği temsil ettiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmada incelenen eserler Can Çocuk yayınlarından seçilmiş olup seçili çocuk kitaplarının taranması sonucu ortaya konmuştur. Dünya edebiyatı seçkilerinin tamamına erişim mümkün olmadığından çalışma beş çocuk kitabıyla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Çalışmanın temelinde yer alan kimi kavramlar ve bu kavramlara yönelik tanımlar çalışma boyunca aşağıda yer alan açıklamalara uygun biçimde kullanılmıştır.

Çocuk edebiyatı: Çocuk ve çocukluk dünyası ile sınırlı olmayan, çocuğun kendini ve yaşam anlamasını sağlayan başat bir kaynaktır (Şirin, 2016).

Karakter: Sanatçının gözünde onun gerçek yaşamdaki deneyimleri ve hayal gücünden esinlenerek yarattığı fiziksel ve ruhsal anlamda gelişim, değişim gösterebilen çok yönlü kişiliklerdir.

Açık Karakter: Okuru tarafından iyi tanınan, başından geçen serüvenlerle birlikte değişim gösteren, çok yönlü dinamik karakterdir.

Kapalı Karakter: Tek bir nitelik ya da düşünceden oluşan yapıt içinde kolayca tanınan ve eser boyunca değişim göstermeyen karakterdir.

Devingen Karakter: Eser boyunca olayı sürükleyen okurun kişilik gelişimine paralel olarak sürekli bir değişim ve gelişme gösteren karakterdir.

Durağan Karakter: Eserde yer alan çatışmanın karakterin kişiliğine ve görüşlerine etki etmediği, olay örgüsü boyunca değişmeyen karakterdir.

Benlik Yapısı: Bireyin kendisine ve çevresine yönelik algılarını yönlendirme biçimidir, bu yapı her türlü duygu ve davranışın çevreye yönelik etki biçiminde öncü rol oynayan bir davranıştır.

Karakter Geliştirme: İyi yapılandırılmış karakterlerin varlığını kurmaca dünyanın inceliklerine göre sıralayabilen ve bu sıralamanın karakterin bilişsel, dil, kişilik ve toplumsal gelişimine yönelik faydalarını ortaya koymayı amaçlayan bir anlatı metodudur.

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR/ALANYAZIN

Bu bölümde tez çalışmasına kaynaklık eden kavramlardan “Çocuk Edebiyatı, Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatı, Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri ve Çocuk Kitapları” kavramlarına değinilmiş ve bu kavramlar genel çerçeve içinde tartışılmıştır.

2.1. Çocuk Edebiyatı

Pek çok şair ve yazar, kitabı insanlığın en büyük buluşu olarak tanımlar. Bu tanım öykü ve metin yazarlığının dünya kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak görülmesini haklı sebeplere dayandırır, yaratılan karakterlerle kurgunun ahengi içinde bir yolculuğa çıkılmasını olanaklı kıldığı için kıymetlidir. Antik çağdan bu yana var olan anlatma, aktarma eylemleri insanı yetişkin ve çocuk diye ayırmaz, her hikâyenin her yaştan dinleyicisi bulunurdu. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde çocuğa verilen kıymetin artmasıyla bu kavram doğrudan çocuklara özgü bir duyarlılıkla onların düzeylerine uygun anlatıları ön plana çıkardı. Çocuk edebiyatı genç bireylerin düşünce dünyasına seslenen, bünyesinde yazılı, sözlü ve görsel unsurları barındıran zamansız bir edebiyat olarak tarih sahnesinde yerini aldı. Kendisinin düşünüldüğünün farkına varan çocuk, hayatın kendisine uygun gördüğü rolleri bir kenara bırakarak yeni dünyanın keşfine doğru bir adım atma fırsatı yakaladı. Çocuk edebiyatı, hoşça vakit geçirilen bir eğlence aracı olmanın ötesinde çocuğu eğitmeyi de amaçlar. Bireye özgü karakter ikilemelerinin öğretilmesine ve spesifik kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasına olanak tanır. Bu amaçla hazırlanan bir kitabın çocuk dünyasını tanıyan, çocuğun bakış açısındaki inceliği yakalayabilen yazarlar tarafından hassasiyetle hazırlanması gerekir.

2.2. Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatı

Toplumsal düzene doğuştan gelen birey olma kimliğiyle dahil olan ve anne karnından itibaren pragmatik yaşam haklarına sahip, bebeklik çağından ergenlik dönemine kadar olan süreçte gelişme gösteren bireye çocuk denir. Çocuğun gelişimini destekleyen temel süreç ailede başlar eğitimle şekillenir. Çocukluk, kimi zaman toplum tarafından kabul görmüş eylemlerin erken yaşlarda edinilen davranışlarının toplamı sayılırken kimi zamanda yetişkinlik ve ergenlikten önceki sürecin yorumlandığı dönem olarak kabul edilebilir. Çocuğun bir maden gibi işlenip mücevhere dönüştürülebileceği bu zaman diliminde en önemli söz eğitimindir. Çocuk eğitiminin bu denli önemli olduğu bir noktada çocuk edebiyatının ve özgün eserleri kalıcı kılan yazınsal ürünlerin katkısı büyüktür.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocuğun temel becerilerini geliştirmesinde önemli bir paya sahip olduğu göz önüne alındığında bireye okuma alışkanlığı kazandırma yetisi ilk basamaklardan birini oluşturur. Kitleleri çocuk olan bu edebî ürünlerin okuyucusunu beklenen yetiye

ulaştırabilmek için doğru zamanda doğru yaş gruplarına seslenebilmesi olmazsa olmazlardandır. Bu yetinin açığa çıkarılabileceği ilk basamak erken çocukluk dönemidir. Bu dönemde kazanılan alışkanlıkların sürdürülebilir olması için ilköğretimin ilerleyen safhalarında da okuma eylemi pekiştirilmeye devam edilmelidir. Okuma eyleminin sınırlarının olmadığı göz önüne alınırsa her okumada çocuğun yeni ufuklara yelken açabilmesi için yazınsal ve kurgusal çeşitliliğin olması zorunludur. Bu durum çocuk edebiyatına ve bu başlık altında toplanacak olan pek çok esere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Çocuk alanında yapılan çalışmaların çocuğun ferdiyetçi isteklerine uygun olması ve yeni dünyanın keşfine olanak tanınması beklenmektedir. Çocuklar için güçlü merkezi monarşilerin varlığı gibi sosyal değişimler çocuklara yönelik bir edebiyatın oluşumunu hazırlar (Ökten, 2020). Tarihin seyrine yön veren bu sosyal monarşik dengeleri bilmek bu edebiyatı daha yakından tanımaya olanak sağlayacaktır. Bu sebepten Dünya ve Türkiye’de çocuk edebiyatı tarihini yakından incelemek bir ilgi değil, ihtiyaç olmalıdır. Sözlü ve yazılı ürünlerin kapsamından oluşan bu edebiyatın ilk ürününün milattan önce 6. yüzyılda Hindistan’da bir şehzade eğitmenin başından geçenleri anlatan bir kitap olduğu söylenir. Yine aynı yüzyılda Çin kaynaklarından filozofların kaleme aldığı eserlerin çocuklara ezberletildiği rivayet edilir. 15. yüzyıla gelindiğinde ise Caxton, ilk defa İngiliz halk tabakası tarafından okunan küçük cep masallarını basar (Aytaş ve Aktan, 2012).

Çocuk edebiyatının tarihi seyrine bakıldığında hâkim olan düzenlemenin temelinde sanayileşme devrimi ve ekonomik yapılanmalardaki değişmelerin olduğu görülür. Bu düzenlemeler sonucu yeni sınıfların ortaya çıkması aile yapısı ve eğitim sistemindeki köklü değişikliklerin başlangıcı olmuştur. Matbaanın insan hayatına yön vermesiyle çocuk kitaplarının ilk örneklerini oluşturan masal ve destanlar dünya edebiyatı içinde yerini almıştır. Avrupa’da ise 16. yüzyılda sokak edebiyatı olan, yüksek sesle okunan *chapbooks*’lar yaygınlaşmıştır (Ökten, 2020). Zamanla eski çağlara ait olduğu bilinen masallar, efsaneler ve hikâyeler pek çok baskıyla okuyucusuna ulaşmıştır. *Bin Bir Gece Masalları*’ndan çeviriler ve bu masaldan içerikler küçük hacimli eserler olarak yazın dünyasına kazandırılmıştır. Avrupa’da 17. yüzyılda çocuk kavramı, insan merkezli sosyal bilimlerin öneminin artmasıyla bilimsel içeriklerle zenginleştirilmiş, daha akılcı pozitivist bir hâl almıştır. Felsefe ve bilimin getirdiği yenilikler toplumun gözünde çocuğu daha değerli kılmış ve bu kavramın ayrı bir başlık olarak anılmasını sağlamıştır. 18. yüzyılda çocuğun eğitimine yönelik görüşlere kulak verildiğinde çocukların eğitim serüveninin yeni standartlarla birleşerek reformist bir hâl alması kaçınılmaz olmuştur. Bu görüşün en büyük savunucusu Heinrich Pestalozzi (1746- 1827) olmuştur. Bu zaman dilimi boyunca çocuğun merkeze alındığı pek çok dergi, masal ve kitap basılmıştır.

Bunlar çoğunlukla ahlaki içerikli olanlardır. 1722 yılında “*Leipziger Wochenblatt für Kinder*” çocuklara yönelik ilk dergi olmuştur. Bu ilk hamlenin ardından süreli çocuk yayınlardan olan *Juvenile Magazine* (1788) ve *The Children’s Magazine* (1799) yayınlanır (Okay, 1998). Türk edebiyatında ise 19. yüzyılda eğitime yönelik toplumsal dinamiğin bir sonucu olarak ilk süreli çocuk dergisi olan “*Mümeyyiz*” yayımlanmış, bu çalışmayı ‘*Sadakat*’ ve “*Etfal*” isimli çocuk dergilerinin basımı takip etmiştir.

20. yüzyılda dünyanın pek çok yerinde çocuk kavramı artık birey olma kimliğiyle ön plana çıkarılmış ve eserlerde onun dünyayı tanıırken dünyanın ötesini hayal etmesini sağlayacak farklı kültürlerle etkileşimi ön planda tutulmuştur. Bu durum hem dünya edebiyatı için hem Türk edebiyatı için çeviri eserlerin artmasına sebep olmuştur. Türk edebiyatında Tanzimat dönemine rastlayan bu süreçte ilk çeviri eser Şinasi tarafından yazılan “*Tercüme-i Manzume*” olmuştur (Koyuncuoğlu, 2021). Batı’nın aydınlanma sürecinin bir sonucu olan çeviri eserler Türk edebiyatında da geniş bir yankı uyandırarak çocuğu bilme çabaları olarak yorumlanmıştır. Fakat bu çabalama sürecine kadar çocuğa verdiği önemi teyit eden örnekler mevcuttur: Destanlar, masallar, fabllar...

Çocuk edebiyatının genel tarihine bakıldığında batı toplumları ön planda olmuştur. Türk edebiyatı ise kendi özgün çizgisini oluşturmaya çalışırken esinlendiği birçok kaynak ile Batı’nın edebiyata yön veren hâkim çizgisinden uzaklaşamamıştır. Zamanın ötesinde olan çocuk kitapları; Carlo Colladi (1826) tarafından yazılan “*Pinokyo*”, İsviçreli yazar Johanna Spyri’nin (1827-1901) “*Heidi*”, Ferenc Molnar’ın (1878-1952) “*Pal Sokağı Çocukları*” Antoine de Saint-Exupery’nin (1900-1944) “*Küçük Prenses*”, James M.Barrie’nin (1860-1937) “*Peter Pan*” Waldemar Bonsels’in (1880-1952) “*Arı Maya*”, Michael Ende’nin (1929-1993) “*Momo*” ve Lucy Maud Montgomery’nin “*Anne of Green Gables*” (1908) olmuştur (Şimşek ve Yakar, 2016).

Türk edebiyatında çocuğa yönelik adımlar Tanzimat dönemiyle başlamış fakat Cumhuriyet dönemiyle hız kazanmıştır. Bu dönemde 1789 yılının yeni dünya düzeninin hakimiyetine girilmesiyle birlikte yürütülen çalışmalar çeşitlilik göstermiştir. Kayserili Doktor Rüştü Efendi’nin kaleme aldığı ilk alfabe kitabı “*Nuhbetü’l Etfal*” den sonra yenilikçi çalışmalarına ara veren Türk edebiyatı bu dönemde yeniden ivme kazanmıştır (Koyuncuoğlu, 2021). Çocuğun bilme yönelik çabalarının sonucu olarak yapılan çevirilerin yanı sıra estetik ve edebi nitelikli metinlerle her çocuğa ulaşmanın mutlak yolu aranmıştır (Sınar, 2006).

1911 yılında İbrahim Alâeddin Gövsa çocuklar için ilk şiir kitabı olan “*Çocuk Şiirleri*” yayımlanmış, 1935 yılında ise Muhsin Ertuğrul “*Çocuk Tiyatrosu*” başlıklı yazısını kaleme almıştır. Bu yazının yayımlanmasından sonra İstanbul ‘da kurulan ‘İstanbul Şehir Tiyatrosu’

bünyesinde M. Kemal Küçük 'ün “*Çocuklara İlk Tiyatro Dersi*” isimli oyunu sahnelenmiştir, bu oyun sahnelen ilk çocuk tiyatrosu olma ünvanını hâlen korumaktadır. Dönem hikayelerinde ise durum biraz daha farklıdır. Hikayelerin vakaya dayanması, hareket unsurlarının fazlalığı, anlatımın akıcı ve dilin sade olması çocukların okuma düzeyine göre belirlenmiştir (Sınar,2006). Bu durum çocuğa yönelik atılan adımlardan biri olmakla birlikte onun istek ve beklentilerine cevap vermesi bakımından önemlidir. Bu adımlar doğrudan olmasa da dolaylı olarak çocuk eğitime hizmet etmiştir.

Toplumsal ve siyasi baskı döneminin sona ermesiyle çocuk edebiyatında atılan adımlar radikal bir gerçekliğe göre kurgulanmıştır. Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin gibi yazarların eserleri doğrudan çocuk temelli yazılmış olmasa da “*Dağa Çıkan Kurt*”, “*Çalığışu*” gibi kitaplar çocuklar dahil her yaşta okuyucuya seslenmiştir. Çocuğa yönelik yenilikçi adımların atıldığı bir diğer atılım ise şiir türünde meydana gelmiştir. M. Faruk Görtunca, *Çocuklara Şiir Kitabı* (1928), *Anadolu* (1939); Faruk Nafiz Çamlıbel, *Akıncı Türküleri* (1938); Yusuf Ziya Ortaç, *Kuş Cıvıltıları* (1938); Hasan Âli Yücel, *Sizin İçin* (1938); Mehmet Necati Öngay, *Çocuk Şiirleri* (1942), *Çocuklara Sevgi Şiirleri* (1945), *Sevgi Bahçesi* (1963); *Yeryüzü Çocukları* (1974), *Yanık Çocuklar Koçaklaması* (1976), *Balina ile Mandalina* (1977), *Yaramaz Sözcükler* (1979), *Göz Masalı* (1979) bu dönemde yazılmış şiirlerdendir (Sınar, 2006).

Bu dönemde eserlerini doğrudan çocuklara yönelik yazan edebiyatçımız Kemalettin Tuğcu, çağdaşları içinde bir farklılık yaratarak otobiyografik nitelikli eserler ortaya koymuştur. *Sokak Çocuğu* (1955), *Ahretlik* (1958), *Yetim Malı* (1959), *Ayşecik* (1960) bunlardan bazılarıdır. Bu atılımdan sonra bir başka çocuk temelli fikirleriyle eser üreten yazar Mehmet Seyda olmuştur, “Bir Gün Büyüyeceksin” (1956) adlı romanı ile başarı ödülleri almıştır. Çocuk edebiyatında ter döken pek çok ismin yanı sıra Ömer Seyfettin hikâyecilik alanında yaptığı çalışmalarla, Peyami Safa biyografik çocuk kitaplarıyla, Eflatun Cem Güney derleme masallarıyla, Orhan Veli Kanık çeviri şiir derlemeleri, fabl ve masallarıyla bu döneme öncülük etmiştir. Günümüz yakın tarihi çocuk edebiyatına bakıldığında ise Gülten Dayıoğlu, Zeynep Bassa, Ayla Çınaroğlu, Feridun Oral, Aytül Akal, Behiç-Sevim Ak gibi isimler bu alanda resimli çocuk kitapları olan yazarlarımızdandır (Kutlu, 2011).

Şekil 2: Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatının İlkleri

Şekil 2 incelendiğinde, tarihsel süreç içinde çocuk edebiyatının gelişimine bakarak ortaya konulan edebî nitelikli eserlerin farklı zamanlarda farklı bireysel ve bilişsel ihtiyaçlara karşılık gelecek şekilde oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Okuma alışkanlığı kazanan çocuk için hayatı anlamlandırmak ve hayata yönelik sorularına cevap olacak kaynaklar edinmek önemlidir. Bu eserler onların iki yaş erken çocukluk dönemiyle başlayıp ergenlik süreçleri sonuna kadar devam eden dönemi kapsamaktadır.

Yaşantılarında hayal dünyalarını genişleten onları yeni yolculuklara çıkaran en iyi arkadaşları olacaktır. Bir kitabın ilk olması sonu gelmeyecek bir serinin kılavuzluğunu yaparken aynı zamanda ilham verici örnekler içermesi bakımından önemlidir. Kitaplar, onları seven, okuma alışkanlığı kazanmış bireylerin elinde yeniden kurgulanıp onları sosyal ve akademik açıdan başarılı bireylere dönüştüreceklerdir.

2.3. Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri

Günümüzde nicelik olarak bir artış gösterdiği düşünülen çocuk kitaplarının düşsel ve pedagojik yönü ihmal edilmiş eserlerle çevrili olduğu su götürmez bir gerçektir. Söz konusu yapıtların yer aldığı raflardan nitelikli, çocuğa göre ve çocuk gerçekliğine uygun kitaplara rastlamak doğru seçimler yapmak çocuğun gelişimi için son derece önemli bir hâl almıştır. İyi bir çocuk kitabı

okurunu nitelikli metinlerle buluşturmayı başarmış, her yaştan okuyucuya seslenebilen çok yönlü ve yenilikçi tavırlar sergileyebilen özgün içerikler üretmelidir.

Kitap yazarları eserlerinde temel içerik ve biçim özelliklerini yakından tanımalı ve tanıtmalı ki nitelikli kitaplar 21.yüzyılın çevrimiçi yapay kahraman ve kahramanlıklarına karşı çocukları koruyabilen bir kalkan görevi üstlenebilsinler (Karakuş, 2020).

Şekil 3. Çocuk Kitaplarında Olması Gereken İçerik ve Biçim Özellikleri

İyi çocuk kitapları, dilsel ve görsel açıdan sahip oldukları özellikleriyle çocuğun hem estetik bir bakış açısı kazanmasını sağlarken hem de düşünme, yorumlama ve okuma becerilerini tamamlayıcı bir görev üstlenir. Kitap yazarları kitapta yönlendirme ve ön sezilerden arınmış bir üslupla eserini oluşturmalı, aynı zamanda biçimsel özellikleri itibariyle okuyucuya karmaşık olan her şeyden arınmış okuma zevki veren kitap olmalıdır. Şimşek (2016)'e göre nitelikli kitap, metinlerin görsellikte estetik, anlatımda edebilik çizgisinde özgün ve ayrıcalıklı olma durumunu ifade ederken Şirin (2007)'e göre kötü çocuk kitabı bağırır, güdümlüdür, güler yüzlü hiçbir yanı yoktur. Bir çocuk kitabının temel unsurları: karakter, konu, ileti, dil anlatım ve resimdir. Her türlü duyuşsal ve bilişsel temel boyutlara cevap verecek yeterlilikler, bu temel üzerine inşa edilir. Çocuğa birey olmayı, kendi sorumluklarının farkında olmayı öğretirken, toplumsal ilişkilerdeki en etkili iletişim yöntemlerini sezdirme gayreti içindedir. Edebî eserlerin temel sorumluluğu, dil ve çizginin olanaklarını hayal gücünün ve kurgunun mayasıyla

yoğurmak, yorumlamaktır. Temel unsurlar bir kitap için okura yönelik beklentileri karşılama gayreti gösteren ilkeler bütünüdür.

2.3.1. Karakter

Her bireyin, etkileşim içinde olduğu kişilerin hafızasında yer ettiği bir mizacı vardır. İnsanı insan yapan olaylara verdiği tepkileri yönlendiren, açık sağduyuya karşı geliştirdiği davranışsal tespitlerin tümü onun karakteriyle ilgili ilk izlenimleri ortaya koyar. Bu izlenimler kişilerarası iletişimin şeklini belirleyerek yakınlık-uzaklık unsuru için bir ölçüt hâline gelir. Toplum içinde kabul gören ilişkiler; arkadaşlık, eş seçimi, iş ortaklığı vb. kişilerin doğrudan karakter uygunluğu gösterdiği kişilere karşı oluşturduğu seçilmiş ilişkilerdir. İnsanların toplum içinde nasıl anıldıkları, akılda kalan tutumları karakterlerine yönelik ilk ipuçlarını ortaya koyar. İnsan gerçekliğini kavramanın pek çok yolu olduğu bilinse de kişinin biricikliğine vurgu yapan, onu diğer kişilerden ayrı kılan, tüm yönlerine ilişkin niteliklerini ortaya koyan, sergilediği karakteridir (Karagül, 2019).

Erken çocukluk dönemi karakter gelişimi açısından bireyin iyi niteliklerle donatılması ve bir ahlak anlayışına sahip olması noktasında önemli atılımların görüldüğü bir dönemi kapsar. Çocukların okudukları kitaplarda tanıştığı karakterler, onlara yeni yaşam deneyimleri tecrübe etme konusunda yardımcı olurken iyi huy ve davranışların geliştirilmesi için de önemli bir kaynak işlevi görür. Çocuk kitapları aracılığı ile çocuklara iletilecek mesajlar çocuğun özdeşim kuracağı karakter üzerinden temsil edilerek idol oluşturma, idol alma şeklinde kendini gösterebilir. Karakterlerin tutumları, okura etik ve sosyal değerler kazandırma konusunda faydacı yaklaşımlar sergiler. Bir okuru bir karakterle yoğun bir çaba sonucu ya da dayatılmış seçimler sonucu buluşturmak yersiz olacaktır. Okur için seçimlerinin sonucu her ne olursa olsun tanışıklık içinde olduğu karakter ve tipten öğrenecekleri kişilik gelişiminde artı ve eksi tarafları belirleyen niteliklerini oluşturacaktır. Karakterin geliştirilebilir bir kişilik formunun toplamı olduğu düşünülürse her karakterin kendine özgü bir tipolojisi ve sosyal yargılarının olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Karakter arayışı içindeki çocuk, kitaplar vasıtasıyla çevresindeki modellerin kendi saldırganlık dürtülerini hangi metotlarla dizginlediklerini gözlemleyerek ve onlara özenerek kendi davranış örneklerini şekillendirmiş olur (Aktaş, 2016).

Yeni formuna kavuşan karakterin gerçekçi niteliklerle donatılmış olması bir kriterdir çünkü karakter ne kadar gerçekse kendini okuruna kabul ettirmesi o kadar kolaylaşır. Karakterin geçerliliği ve gerçekliliğinin havada kalması, onu edilgen bir kimliğe sahip tiplere dönüştürür. Sever (2013)'in de ifade ettiği şekliyle kitaplarda yaratılan kahramanların, eylem davranışları çocukların geleceğe dönük dünyasını sevgiyle beslemeli, onlara insan ve yaşam

gerçekliğinden çocuğa göre kurgulanmış alıntılar aktarmalıdır. Çocuk karakter yaratıcısının elinden bir düş ürünü olarak çıkar ancak okuyucusu içine kalemin sahibinin yüklediği anlamlardan çok daha fazlası vardır. O karakter idealize edilmiş, peşinden koşulmuş ve doğrulanmış değer yargılarının temsili figürü haline gelmiştir. Çocuk ve karakter arasında kurulan ilişkiler hep en doğru mudur, bilinmez? İdealize figürler çocuklar için gerçek hayatta karşılaşamayacakları olasılıksız modelleri örnek almalarına sebep olabilir bu hayal kırıklığı da çocuğun güven duygusunu zedeleyerek onu ziyadesiyle mutsuz eder (Neydim, 2000).

Çocukların alımladıklarını yorumlama yeteneklerinin kısıtlı olması, aktarılanları bir muhakeme süzgecinden geçirememiş olması yaş grubu göz önünde bulundurulduğunda son derece doğaldır. Çocuk kitapları üzerine ölçütler atamak yazarın işidir, yazar gerçek ve hayal arasındaki ince çizgiyi bir denge üzerine kurmalı, bunu yaparken kök değerlere sadık kalarak yaşam becerilerinin eyleme dönüştürüldüğü örneklerle okuyucunun zihninde oluşacak karmaşıklıktan onu arındırmalıdır. Günümüz çocuk yazınında ironi yaratarak mizahın gücüyle desteklenmiş kurgusal çeşitlilik barındıran eserlerin sayısı giderek artmaktadır. Seçme imkânı tanıyacak kadar ürün varlığı hem nitelik hem nicelik bakımından tatmin edicidir önemli olan denk bir düzlemde teknik açıdan donanımlı, karakter oluşumunun çocuk temelli olduğu eserler icra etmektir. Gerçekçi, idealize edilmemiş, aşırı olmayan fakat bireye evrensel, millî ve ahlaki normları bir değer olarak kazandıracak, örnek teşkil edecek karakterler oluşturmaya gayret edilmelidir (Karataş, 2014).

2.3.2. Benlik Algısı

İnsanlığın gelişimi her zaman bir merak konusu olmuştur, bu merak aynı zamanda pek çok bilim dalının da ilgi konusu hâline gelmiştir. Fiziksel gelişimin varoluş gizemini çözmeye yönelik adımlar atılırken zihinsel gelişimin sırrı hâlen bir muallak olarak kalmaktadır. İnsanın toplumsal yaşama ve bireye yönelik uyum gayreti ancak toplum içindeki yerini keşfetmesiyle bir sonuca erecektir. Her bireyin önce kendi benliğini bulması, kendine ait bir kültür ortamı içinde yer almasını ve insan ilişkilerinde başarılı olmasını sağlar. İnsanın kültürel gelişiminde edebiyatın önemi yadsınamaz. Edebiyat eserlerinde yer alan karakterler, kurgunun etrafında okuyucusuna farklı dünyalar sunarak ona yeni yaşam deneyimleri edinmesi için fırsat tanır. Yeni bakış açıları edinen okur olaylara çok yönlü bakmasını sağlayacak yaşantı zenginlikleri içinde özerk benlik duygusunu geliştirecektir. İnsan olma özellikleri doğuştan edinilen özellikler değildir bu sebepten iyi bir benlik yapısı oluşturmaya yönelik kazanımlar çok erken yaşlarda edinilmeye başlanmalıdır. Yaşantıya dönük bilginin zamanla içselleşmesi gerekir. Gelişim sürecinin aşamaları izlendiğinde en önemli adımın kişinin sağlıklı benlik gelişimi

üzerine atıldığı görülür. Kişilik gelişiminin oluşmaya başladığı dönemler ailede denetimin yoğun olarak yaşandığı, özerk benlik kavramının bireye empoze edildiği özerk çağlardır. Bu kavram kişinin kendine ilişkin görüşlerinin toplamından ibarettir. Şekercioğlu ve Güzeller'e göre (2012) benlik; kendini gerçekleştirmek ve kendi kendisi olmaya çalışma çabalarının bir toplamıdır.

Sosyoloji ve psikoloji içinde farklı tanımlarına yer verilen benlik yapısını Wollfolk (1998), kişilerin kendileri hakkındaki düşüncelerinin, tutumlarının ve duygularının bir bütünü olarak tanımlamıştır. Öztürk (2007) ise; benliği ruhsal yapının düzenleyici, denge ve uyum sağlayıcı parçasıdır, şeklinde açıklar. Benlik yapısı ile duygusal sosyal uyum yetilerinin geliştirilmesi konusunda iş birliğine dayanan bir ilişki vardır. Benlik, yalnızca bilişsel yetilerin geliştirilmesi noktasında sınırlar çizmez, aynı zamanda kişinin kendisine güvenen bir birey olması, yardımlaşma ve dayanışma gibi sosyal özellikleri bakımından da gelişmesini amaçlar. Bu yetilerin kazanılmış davranışlara dönüşmesi tıpkı bilişsel becerilerde olduğu gibi temeli erken yaşlarda atılan öğretilerin bir sonucu olarak gün yüzüne çıkar. Benlik oluşumunda en önemli evre çocukluktur. Her ne kadar olumlu sonuçların edinildiği bir evre olsa da kararsız ve olumsuz algılar bu dönemde kendisini daha yoğun hissettirmektedir, bu dönemin çarpıcı etkilerinden sakınmak ancak iyi bir rehberin yönlendirmesiyle sağlanabilir. Bu rehber küçük yaş grubu çocuklar için kimi zaman ebeveynleri kimi zaman öğretmenleridir. Kitaplar aracılığıyla öğrenme merakı desteklenen çocuklar olumlu akademik yaşantılar sonucu doğru benlik algısına sahip olabilmektedir (Turaşlı ve Zembat, 2014). Benlik algısının olumlu ve olumsuz yaşam deneyimlerinin bir toplamı olduğu çıkarımına varıldığında kitapların edinilemeyen tecrübeler için önemli izlekler barındıran bir kaynak olduğunu söylemek mümkündür.

Toplumsalcı düzende kendisine benmerkezci bir anlayış çerçevesinde rol arayan birey, kimlik karmaşasına düşebilir. Bu durumda kişinin kendisi için atfettiği değerler ile benlik algısı arasında ortaya çıkabilecek olan uyumsuzluklar kişide bir bunalım durumu yaratacaktır. Olumsuz duygularla baş edebilmek için kişinin toplum içindeki yerine yönelik ilk hamlesi kendini gerçekleştirme çabasıdır: Bu çaba kendine saygı, kendini kabul ve kendilik değerlerinin korunması üzerine inşa edilmelidir. Öze karşı sergilenen tutum olumlu ve gerçekçi duygularla desteklenmelidir. Belli bir davranış düzeyine yönelik olumlu tutum geliştirme seyrini yakalayabilmiş bir birey; olaylara karşı demokratik yaklaşımlar geliştirebilen, eylemi zamanın gereksinimlerine göre erteleyebilen, kendini yöneten ve istençlerini bağımsızca kullanabilendir.

Edebiyatın, edebiyat aracılığıyla hayatlara eşlik eden kitapların temel gayesi, sağlıklı ve dengeli bir ruh dünyası oluşturabilmektir. Zihninden güç alan bir kişinin günlük yaşantısını idam ettirecek olan bedensel direnci de artıracaktır. Erken yaşlardan başlayarak yapılan okumaların

sonuçları gösteriyor ki özdeşim kurabilecek kahramanı bulmak ve onu doğru yaklaşımlarla yorumlamak, bireyin özerk benlik duygusunu geliştirdiği gibi ona yaşam boyu sürecek bir iç denge sağlamış olacaktır. Unutulmamalıdır ki çocuk edebiyatı farklı kültür ve yapıdaki insanların, duygu, düşünce ve yaşam durumlarını yansıtarak dünyasını zenginleştirir (Yumru, 2013).

2.3.3. Konu

Bir kitabın yazınsal niteliğini ortaya koyan en önemli unsurlardan biri, çocuğun temel ihtiyaçlarına karşılık verir nitelikte hazırlanmış içeriklerden oluşmasıdır. Çocuğu yakından tanımayan onun dünyasına yabancı olan bir kitabın çocuğa verebilecekleri sayfalarla sınırlı kalacaktır. Günümüzde çocuk kitaplarının işlevi ve onlara yüklenen anlamlar son derece önem arz etmektedir. Çünkü çocuk, toplumun geleceğidir. Çocuğun kitaplar aracılığı ile dünyayı tanınması, hayata ilk adımı bu yolla edindiği tecrübelerden yola çıkarak atması, her kitabı her çocuk için özel kılmaktadır. Bir çocuk kitabının gerek içerik gerekse biçim yönünden çocuğu ait olduğu toplumdaki soyutlamaması, kendi öz değerlerini benimsetmesi gerekir. Çocuk edebiyatı, çocuğun ilgi ve gereksinimlerine yönelik, gelişim düzeyine uygun, duygu düşünce ve düş dünyalarının gelişimine katkı sağlayan yapıtların yer aldığı bir alandır (Arıkan & İnce Samur 2020). Burada çocuğun ilk okuma deneyimi edineceği kitapları ebeveynleri ile seçmesi, daha doğru olacaktır. Çocuk kitapları pedagoji ekseninde uyarılmalı ve bunun en temel koşulunu doğru konu başlıklarının seçimi oluşturmalıdır. Kitap seçiminde içeriği göz önüne alınarak yapılan bir okuma eylemi, doğru amaca hizmet ettiği gibi bedeni ve ruhu da beslemektedir (Karakuş, 2020). Konu, yaşamı ve insanı açıklamaya çalışan her şey olabilir. Çocuklar için hazırlanmış içeriklerde konunun daha hassas bir teraziden geçmesi gerekmektedir. İçeriğin çocuk gerçekliğine uygun, onun gelişim evrelerini gözetken, bilişsel ve toplumsal yetilerini destekleyen bir dikkatle seçilmesi öncelikli olmalıdır (Sever, 2015).

Özenle hazırlanmış iyi bir kitap; çocuğu, çocukluğu, çocuk gerçekliğini bilen bir kitap olmalıdır. Konu bakımından tatmin edici olmanın yanı sıra onda karamsarlığa yol açacak melankolik içeriklerden uzak durmalı, korkutucu ve acımasız fantastik öğeleri bir kenara bırakmalıdır. Unutulmamalıdır ki iyi işlenmiş bir konu olduğu kadar hiç işlenmemiş konu da vardır. Şimşek'e göre (2016) "Konu sıradan bile olsa işleyişin farklılığı metni ilgi odağı yapar." Eğer seçilen içerik sağlam bir kurgu ve konu temeli üzerine inşa edilmediyse uzun süre çocuğun ilgisini çekemeyecek ve onun kalıcı belleğinde yer almayacaktır.

Konu seçiminde dikkat edilecek en önemli unsurlardan biri ise yapılan çalışmalardan hareketle akıl ve bilimin egemenliğinin ön planda tutulduğu başlıklardan oluşmalıdır. Bir konu kurgu

içine serpilirken yapı unsurları tamamlayıcı olmalı ve tema konunun önüne geçmemelidir. Okuyucuya bir mesaj ve ders vermek isteyen eser de akış gereksiz ayrıntılarla konudan sapmamalı veya hiçbir karakter ya da olgu verilmek istenen iletinin önüne geçmemelidir. Çocuk kitaplarının sanatsal değer taşımaları, ardında pek çok anlamı da beraberinde getirir çünkü her okuma iyi bir okuma değildir, her kitap doğru mesajları barındırmaz. Konunun doğru seçimi için yaş gruplarına uygun olması, evrensel ve millî değerleri ön planda tutması gerekir. Çocuğun eğitim durumu, zekâ düzeyi ve ilgi alanlarının göz önünde bulundurulması onu nitelikli ve nicelikli bir kitap yapacak, rakamların ruhsuz dünyasından sıyracaktır.

2.3.4. İleti

Çocuk kitapları, çocuğun yaşamını etkileyen ve ona bazı önemli dönüm noktalarında kılavuzluk eden birer başucu eserleridir. Bu eserlerin yarattığı karakterler ve sürece yayılmış olan serüvenler çocuğun gerçek yaşama dair yorumlarının ilk izlekleri konumundadırlar. Çocukluk dönemi birey için yaşam boyu öğretilerin ilk evresidir ve bu evre yaşam boyu beslenmeye ihtiyaç duyar. Çocuğun duyu ve düşüncelerinde pekişen farkındalıklarının yanında gelişim alanlarına yönelik kazanımlar da önemli uyarıları etkileştiren bir pekiştireç görevi üstlenir. Bu uyarılar nicel ve nitel bakımdan iyi hazırlanmış kitaplarla sağlanabilir. İçerik bakımından incelendiğinde yaratılan karakterin çocuğun özdeşim kurabileceği örnek alabileceği bir karakter olması önemlidir. İletiler ise karakter eğitiminin bir parçasıdır.

Çocuk kitaplarında yer alan iletilerin çocuğun gelişim özelliklerine göre kodlanması yaşamsal bir zorunluluktur (Karagöz, 2018). İletinin doğru bir içerik ve sağlam bir kurgu üzerine planlanmış olması çocuğun zihniyet dünyasını daha şeffaf bir hâle getirecek ve eğitsel kazanımların yeni düşünceler etrafında şekillenmesine olanak sağlayacaktır. Karakterin iletiyi taşıması çok ince bir ip üzerinde dengede yürümeye benzer çünkü hiçbir karakter taşıdığı iletinin önüne geçmemeli ya da konuyu dağıtıp asıl temadan şaşmamalıdır. Karakter, ileti ve yazınsal metin, örtük olmalı; düşüncel yabancılaşmalardan sakınılmalıdır. Bazen bir kitabı okumuş olmak o kitabı anlamaktan uzak bir kavram olarak yorumlanabilir. Birey elindeki kitapla bütünleşmeli, okuma eylemi boyunca kurgunun sandalında kürek çekmelidir. Çözümleme sürecinde ise iletiye dair bilişsel ve duyuşsal bir çaba sarf etmiş olması zaruridir. Bir çocuk kitabını iyi yapan şey göreceli tutkuların yanı sıra iletinin ne anlamlar yüklendiğini çözmektir, bu anlamlar çocuğun yaş gurubu ve anlama düzeyine uygun olmayan içeriklerden ibaret ise gerçekleşen okuma iyi niyetli ve doğru bir okuma deneyimine dönüşmeyecektir.

Çakır'a göre (2013) ileti; bir yazarın eserinde ortaya koyduğu özel yargı ve ulaşılmasını istediği ortak sonuçtur. Her sonuç cümlesi başlangıcın ne söylemek istediğinin tam karşılığıdır, bu

karşılıklar metnin dokusuna sindirilerek verilir, çözülmesi beklenir. Tüm iletiler dilsel ve görsel öğelerle düşünme sürecini destekleyici bir tutum sergiler. Bütün değerleri bütün iletilerle vermek mümkün olmayabilir ancak kahramanların çok yönlü olması devingen davranışları, aktarılması planlanan iletinin bir sembolü en somut hali olmalıdır. Çünkü çocuk tabiatı gereği çevresini anlamlandırmak ister (Karakuş, 2020).

Bir çocuk kitabı oluşturulurken ya da mevcut kitabın nitelikli bir çocuk yazınına dönüşmesi planlanırken içeriğin düşünce ve hayal dünyasını zenginleştirmesi, okumaya yönelik bir ilgi, alışkanlık kazandırması, öğretici yanlarının eğlendirici detaylarla örtüşmesi beklenir. Yazar mesaj verme kaygısıyla kendi düşüncelerini dayatmadan insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin düşünce ve düş gücüne bilinçli katkılar sunan usta bir kaleme dönüşmelidir. İleti kitabın çocuğa verdiği bir mesaj olmaktan çok çocuğun dünyaya bakışı olmalıdır.

2.3.5. Dil ve Anlatım

Dilin sözvarlığını tanıtan en nitelikli araçların başında çocuk kitapları gelir. Sever (2013)' e göre çocuk kitapları erken çocukluk döneminden başlayarak çocukların oynama, eğlenme, keşfetme gereksinimlerine karşılık veren görsel ve dilsel içerikleriyle çocukla yaşam arasında bağ kuran, çocuğun ilgi ve beğenilerine dönük doğal bir öğrenme ortamının en işlek materyalleridir. Anadilinin sözvarlığını oluşturan anlam evrenini çocuklara tanıtmada bir araç olan kitaplar ilk özgün dil modellemeleridir. Kitaplar toplumsal yozlaşmanın önünde duran birer paravan görevi görür, bu sebeple anadile yönelik dil karmaşasını engelleyebilmektedir. 21.yüzyılda interaktif eğitim sisteminin yenilikçi dayatmalarından sıyrılmış çocuk kitapları bireyin algılama ve kavrama yeteneklerini artıran en işlek araçtır. Okurken edinilen dil bilgisi, konuşurken veya izlerken edinilenden daha yoğun ve kalıcı olur (Özkan& Yılmaz, 2001). Kitap yalnızca dil değerini gösteren iç yapı ve biçimsel özellikler bütünü değildir. Kitap, çocuğa kendisi gibi olan kahramanlar üzerinden yaşam ve duygular hakkında bilgi veren, onun hayal ve düşünce dünyasının sınırlarını genişleten muazzam bir kaynaktır (Temizkan, 2011). Bir kitabın iyi kitap olma kaygısı ile hazırlanmasının temelinde kullandığı dili gelir. Dil hedef kitlenin yaş grubuna uygun mu, dil açık, sade, anlaşılır ifadeler seçilerek mi oluşturulmuş? Bu sorulardan alınan cevaplar okuyucuya kitabın niteliğini gösterir. Sanatsal kaygıların eserin tabiatı gereği mevcut varlığı, yazara daha titiz bir çalışma alanı yaratır. Çünkü amaç Türkçenin dil zenginliğini okura ulaştırmak keyifli bir okuma atmosferi yaratmaktır.

Bir kitabın kimin elinde hangi anlamlarla yeniden yorumlandığı her zaman için öngörülemez fakat amaç her şeyi okuyan bir okur yaratmak değil nitelikli kitap ayırımı yapabilen seçkin okur yaratmaktır. Eleştirel okuma yapabilen, elindeki kaynağın nicelik popülaritesinden ziyade

niteliğinin farkına varan iyi okur, okuma zevkini tatmış okurdur. Kitap okuyan çocuğun dil gelişimi daha hızlı olur. Pekişmiş okuma alışkanlıkları çocuğun dil gelişimini hızlandıracak, neticesinde kelime dağarcığı, yaşantılarını özetlemeye yönelik tanımlar geliştirmesini kolaylaştıracaktır.

Çocuk dünyasına en çok ulaşan kitaplar, çocuk gerçekliği ile çocuk bakış açısını yakalayan ve çocuğa görelilik ilkesini ön planda tutarak hazırlanmış olan kitaplardır (Karakuş, 2020). Çocuk kitapları yazınsal bir duyarlılıkla hazırlanmalı, kurmaca olanın zevkine varırken gerçeğin aynasına yüz çevirmemelidir. İçerik ve biçim olarak sağlam bir temele inşa edilmenin ilk koşulu dilin kullanımudur. Dil öğretmek istemiyorsa bunu sezdirmeli, anlatmak istiyorsa didaktik bir anlatımla hazırlanmalı, ince terazide daima dengesini korumalıdır. Okuma ya da dinleme becerilerinde dilin işitsel etkisi önemlidir, ritmin ahengi bireyin zihninde kalıcı etkiler yaratabilir. Kaygı verici olan ise doğru bir Türkçe ile mi sorusudur? Doğru dili kullanmak önemlidir öyle ki dil; onu konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü, dünya görüşünü, yaşam koşullarını ve deneyimlerini yansıtır (Aksan, 2002). Türkçenin anlam gücünü yansıtan sözvarlığı öğelerini ise maniler, bilmece, sayışmalar, tekerlemeler ve yazılı kaynağa konu olan pek çok metin oluşturur. Türkçenin anlam inceliğine dayanan sözvarlığının temsiline ilişkin birkaç örnek aşağıda belirtilmiştir:

TEKERLEME

➤ *Ebe ebe nerede, su doldurur dere, dere boyu çalılık, şu ebe ne de alık, ebe suya dalmaz, araba da bulamaz, ene mene dostum, ben sana küstüm, armudu kestim, tavana astım, tap dedi düştü, kargalar üşüştü, bu da bana düştü.* (Anonim)

KÜÇÜK DOSTUM

➤ *Küçük dostum gelsene
Ellerini versene
Ellerimizle şap şap
Ayaklarımızla rap rap
Bir şöyle, bir böyle
Dans edelim seninle*

BİLMECE

➤ *Özü tatlı, sözü tatlı, candan daha değerli. (ANNE)*
➤ *Sıcak evin direği tıp tıp eder yüreği (BABA)*

MANİ

- *Tarla bahçe sürülür
Kolay gibi görülür
Mâni deyip de geçme
Dize, dize örülür*

SAYIŞMA

- *Şu köşedeki kışlada kışlayan kıskanç kışla komutanı kışladan kalktı, kırmızı kürklü kürkü kürklü kılıcını kuşandı, kükreyerek kafîleye katıldı.*

Halkın yaratıcı gücünü yansıtan bu anonim ürünler yalnızca işitsel ve imgesel etkiler yaratmak için değildir. Her biri çocuğun gülmece dünyasının dışavurumudur. Gülmek ya da öğrenmek için tüm becerilerin geliştirilmesine ilişkin başat rol, dilin üstlendiği roldür. Çocuksu olandan uzak kalmayı tercih ederek onu hafife almayan aynı zamanda yaşı dikkate almaksızın her bireyi çocuk kılan şey dilin hazinelerinde gizli kelime mücevherleridir. Çocuk edebiyatında çocuk gözüyle yaşam bulan dil, Türkçenin anlatım olanaklarını sezdirerek her kitapta yeniden can bulmakta, farklı temaların başucu kahramanı olmaktadır.

2.3.6. Resim ve Görsel Tasarım

Çocuk kitapları, bireyi gerçek dünyada deneyimlediği her şeyi bir mantık temeli üzerine inşa etmeye yarayan onun kural tanımaz, çerçevesi çizilmez hayal dünyasının somut bir örneğidir. Çocuk, bu kitaplardan ilham alır ve kitaplarıyla birlikte düşlerinde kendinden büyük yolculuklara çıkabilir. Fakat çocuğu bu yolculuklara çıkaracak eserlerin nitelikleri son derece önemlidir. İyi kitap, iyi bir yol arkadaşıdır. Bu arkadaş çocuğun okuma eylemi boyunca faydacı taraflarını gün yüzüne çıkaran, kişisel becerilerine yönelik farkındalıklarını besleyen, estetik ve pedagojik tekniğin bileşiminden oluşmalıdır. Eserin hazırlanmasına yönelik teknik adımların her biri sanat unsuru olarak nitelendirilir, buradaki en büyük atılımı ise görsel öğeler icra eder. Çocuk kitaplarının resimlenmesi başlı başına bir konu teşkil eder, usta ellerde yorumlanmalı, metinle uyumu açık ifadelerle dayandırılarak olay kompozisyonunu çizgi ve şekillerin dilinden duyurmalıdır. Resimler çocuğun estetik bilincini geliştirirken aynı zamanda anlamı somutlaştırır çünkü resim, dilsel iletilerin çözümlenmesine yönelik duyuşsal ve bilişsel bir alımlama sürecinin yorumudur (Sever, 2013).

Çocukların dünyasında sürekli bir dönüşüm, bitmeyen bir devinim vardır, bu durum onların yenilikçi ve yaratıcı çeşitliliğe açık taraflarıyla doğrudan ilişkilidir. Kitaplardaki resimler çocuklar için estetik bir uyaran olarak onların hareketli dünyalarının odak noktası konumundadır. Ayrıca resimler vasıtasıyla çocuk renk uyumunu öğrenir; çizgi, şekiller ve kompozisyon hakkında fikir edinerek estetik bir bakış açısı yakalar (Çılgın, 2006).

Nitelikli bir çocuk kitabı birtakım öğretiler üzerine hazırlanmalıdır. Nitelikli kitaplar için nitelikli kalemlere ihtiyaç vardır. Bir kitap çocuğun ruhunu doyurabildiği kadar onu bu doyumuna eriştirecek estetik bir yatkinlik içinde olmalıdır. Görsel bir ivme yakalayabilmek teknik anlamda donanımlı olmayı gerektirir. Bu teknik yalnızca yazar, çizer tasarımcı yayıncı ve eğitimcilerin iş birliğiyle mümkün olabilir. Çocuklar için çizmek bazı teknik yeterlilikler gerektirir, bunların başında tipografi de denilen mizanpaj ve baskı konusu gelir. Mizanpaj; yalnızca teknik bir uygulama olmakla kalmayıp sayfanın üzerindeki tasarımı ve metnin içindeki yerini belirleyen bir sanat aracıdır (Karakuş, 2020). Kişisel becerilerle derinlik kazanan resim sözcüklerle anlatılanı görsel yorumlamayla bütünleyebilecek yetilerin tümüdür. Bu sebepten güzel olanı estetik ve pedagojik bir zemine oturtabilmiş yazarların kalemini takip etmek önemlidir. Feridun Oral, Behiç Ak, Can Göknül, Fatih Erdoğan gibi isimler yazar olma kimliklerinin yanı sıra ressam olma kimlikleriyle de ön plana çıkan isimlerdir.

Şekil 4. Behiç Ak'ın Görsel Tasarımlarından Bir Örnek

Resimler öğrenme gereksinimini estetik yolla karşılayan birer araçtır, yazısız kitaplardan başlayarak çocukların hafızalarında nesne ve varlığın imgelemine ilişkin kavramsal gelişimi destekler. Anlam evrenine dayalı bu görsel yaratıcılık karikatürlerin de önünü açmıştır. Duyularla düşünmeye fırsat yaratacak görsel ortamların oluşturulduğu bu kreatif tutum mekân, insan ve olaya dayalı betimlemeler ile resmi dinamik bir faaliyet alanına dönüştürmüştür.

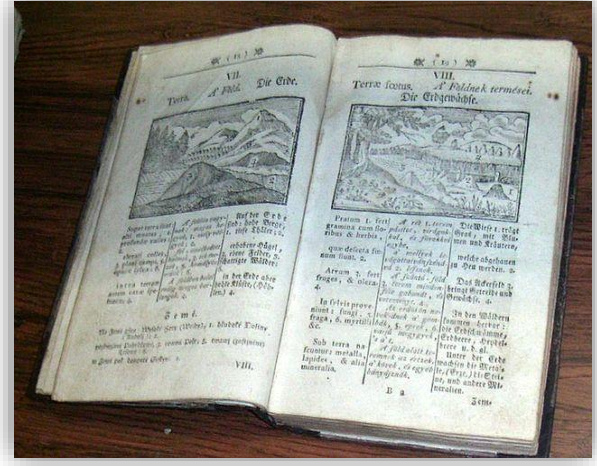
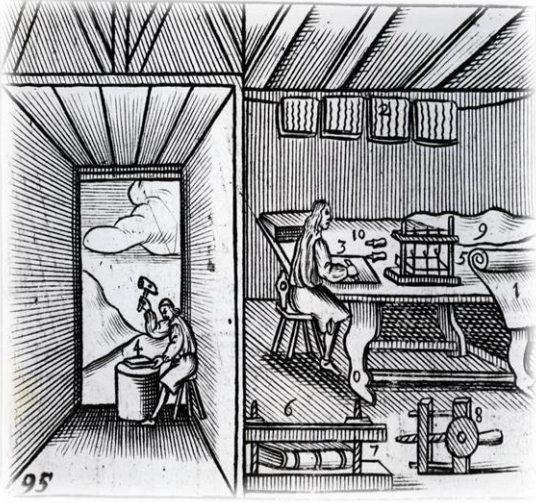
Resim 1. Birol Çün'ün "Düşündüren Çizgiler" Adlı Çalışmasından Bir Çizim

Karikatüristlere özgü bir dünyanın çocukların özgür düşünme ve yorumlama kabiliyetlerine ilham olduğu söylemek yanlış olmaz. Cihan Demirci, Özlem Fedai Korçak, Bedri Koraman, Birol Çün ve Nehar Tüblek bu alanda özgün çalışmalara imza atmış illüstratörlerdendir. İllüstratör, Fransızca resimleme ve bezeme sanatı olarak isimlendirilmiş somut resim, metinle ilgili somutlaştırma sanatı olarak tanımlanmıştır (Sever, 2013).

Resim 2. Cihan Demirci'nin Kaleminden Ödüllü Bir Çizim

Taşdelen'e göre(2016) estetik obje, hikâyenin algı sınırlarının ne altında ne üstünde olmalıdır. Çocuk zihninin görsel olarak kavramaya yatkın olması göz ve zihin koordinasyonunun sözle ifade edilemeyenini açıklamaya yönelik olmalıdır. Çocuk edebiyatını tanımlayan yazarı değil okurudur. Resmin sınırlarını da tarihini de ilk insanın iletişimden doğan bir ihtiyacının sonucu olan çizme eğilimi belirler. İnsan önce çizmiş sonra yazmıştır.

Resim 3. John Amos Comenius Tarafından Kaleme Alınan İlk Resimli Kitap “Orbis Pictus”

1658 yılında bir tür lügat ve temel bilgiler ansiklopedisi olarak hazırlanan eser Latince ve Almanca olarak basılmıştır. Almanca “*Die Welt in Bildern*” ismiyle de yayımlanan eser döneminin başyapıtlarından biri olmuştur (Taşdelen, 2016).

Resim çoğu zaman sınırları belli bir dünyayı anlatmaz, uçsuz bucaksız hayallerin anlam evreninde yolculuk yapar. Her bireyin elinde farklı düşlere dalarak görsel bir şölenin hazzını yaşar. Resim sözün yetemediği yerde ilk duraktır. Renkleriyle anlatılan masalın, öykünün ya da destanın büyüsunü yansıtır. Alımlamanın özgünlüğünü sanatsal ve estetik bir lezzetle okuyucusuna ikram eder. Renklerin ve desenlerin ışıltısında bezenmeyen bir kitap biraz eksik, biraz ruhsuzdur. Cemal Süreya'nın da söylediği gibi “Kılıç kalkan gürz ve at/ Tâ çocukluğumdan beri/ Ne buldumsa okudum/ Sonunda anladım ki/ Bir kitapta resim şart” (Süreya, 2022).

2.4. Çocuk Kitapları

Çocuklar toplumların geleceğidir, onların birincil çevreleri olan ailelerinden başlayarak edindiği öğrenmeler, hayat boyu süren bilgi ve beceri temelli alışkanlıklarının ilk evresini oluşturmaktadır. Bilgiyle donatılan çocuk, erken yaşlardan başlayarak keyifle okuyabileceği nitelikli çocuk kitaplarıyla bu öğrenmeleri pekiştirme fırsatı bulur. İyi bir kitap ile karşılaşmak çocuk için hayatı boyunca edineceği deneyimlerin yol haritası gibidir. Bir çocuğa hayatının sürprizini verirken ellerinde anlam bulacak olan eserin hem nitelik hem nicelik bakımından iyi hazırlanmış olması gerekir. Unutulmamalıdır ki kitaplar çocukların zihinsel, fiziksel, psikolojik ve duygusal gelişimlerini destekleyecek özelliklerle donatılmalıdır (Adıgüzel & Süslü, 2017).

İyi bir kitap çocuğun okuma alışkanlığı kazanmasını ve devamında süreli becerilerinin gelişimini destekleyerek ona yeni bir bakış açısı kazandırma fırsatı verir. Bireyin yaşam boyu

devam edecek alışkanlıklarının temelleri çok erken yaşlarda atılır, bu nedenle okuma alışkanlığı kazanacak çocuk için doğru kitap seçimi her şeydir. Seçimler, çocuğun ilgi ve ihtiyaçları göz önüne alınarak yapılmalı, kişisel tercihleri, kişilik özellikleri kitap belirlemede birer ölçüt haline gelmelidir. Çocuğun estetik deneyimini güçlendiren en önemli nokta ise resimdir. Resim, kurguda hayal edilenin yoklamasıdır. Hayal edilen metnin izleğinde söylenenlerle örtüşüyorsa okur kendini kitabına ait hisseder. Yeni maceralara o dünyanın bir parçası hâline gelerek özdeşim kurduğu karakterle birlikte atılır. Hareket unsurları bu noktada azımsanamayacak bir değer taşır çünkü hareketli olaylar ve hayat durumlarını tasvir eden çocuk kitapları okurun ilgisini arttıracaktır (Kantemirci, 2019). Çünkü çocuğun okuduklarında aradığı iyi bir eğlencedir.

Bir çocuk yazını ortaya koymak, gerçek bir yaşam deneyiminin usta bir kalemin elinden ancak bir çocuk gözüyle icra edilmesinde saklıdır. Bu gizem, iyi örülmüş fiziksel özelliklerin, içerik ve resim unsurlarının birlikte yarattığı ahenkte çözülecektir. Birey, ufkunun genişlemesi, olay ve olguları anlayışının ve kavrayışının derinleşmesi, sosyal ilişkilerinin gelişmesi için kitaba ihtiyaç duymaktadır (Koç, 2021). Kitaba yönelik çalışmaların fikirler yok olmadan inşa edilmesi ve mevcut zevklerin zamana göre değişebileceğinin farkında olmak yazın dünyası için bitmeyen bir hareket kaynağıdır. Çocuk kitapları için bir ilke ortaya koymak veya belli bir yaş grubunu hedef kitle yapmak doğru olmayabilir. Her çocuğun algı seviyesi farklı olabileceğinden okur olmanın yaş sınırlaması okuma eylemini zedeleyebilir.

Çocuğa kitap hazırlama konusunun gündem olduğu 1839-1876 yılları arasındaki tartışmaların sonucu gösteriyor ki çocuğa uygun olmayan kitaplar bilişsel ve davranışsal sorunları beraberinde getiriyor. Bir çocuk kitabında asıl olan resimdir. Resim metinlerin tamamlayıcısı, söylenmek istenenin yorumudur. Resim ve yazı metni aydınlatır, mizanpaj sürecin işlevselliğini kolaylaştırır. İçerik mesajın kaynakçasıdır. Ama unutulmamalıdır ki çocuk kendisine sunulana tepki verebilir, çünkü o kendisine verilenleri koşulsuz alan bir varlık değildir (Enginün,2006). Çocuk için görmek hep konuşmadan daha önemli olmuştur, iyi bir kitap ve zevkli bir okuma gerçeğin illüzyonudur.

2.4.1. Yaş Gruplarına Göre Çocuk Kitapları

Okuma eylemini ömür boyu sürecek bir alışkanlığa dönüştüren en sağlam adımlar çocukluk döneminde atılan adımlarla başlamaktadır. Bu da ancak çocuğun yaş takvimini göz önünde bulunduran, çocuk gerçekliğine uygun, doğru kitapların seçilmesiyle mümkündür. Bireyin doğumundan başlayarak gelişim düzeyine uygun onun estetik beğenilerini dikkate alan hayal kurma becerilerini destekleyen ve doğru okuma araçlarıyla pekiştirdiği eylemler kalıcı

öğrenmenin ön koşuludur. Öğrenmelerde ihtiyaç duyulan, çocukların ilk deneyimlerini şekillendiren husus, rehber konumundaki bireyin kitap seçiminde “çocuğa görelilik” ve “çocuk gerçekliğine” uygun yaptığı seçimlerdir. Bir başka deyişle çocuk edebiyatı yapıtları, çocuğu merak duygusuyla, keşfetme isteğiyle, içtenliğiyle, devingenliğiyle, heyecanlı yapısıyla, düş gücü ve yaratıcılığıyla, öğüt ve emirden hoşlanmayan tutumuyla odağına almalıdır (Çer, 2019).

Edebiyat eserlerinin öncelikli olarak öğretme ve belletme dürtüleri yerine duyumsatma ve sezdirme işlevlerinin yaşama geçirilmesi ve bu uyaranların kişilerin yaşamında küçük yaşlardan itibaren yer alması gerekmektedir. Eserlerde çocuk gerçekliği, yapıtın niteliğini ortaya koyan ilk koşul olurken mevcut bilgi yığını içinde çocuğu yormak ve baskılamaktan kaçınılmalıdır. Yazar ham bilgiyi yoran ve onu yaşa göre içerik, tasarım üslup gibi ayrıntılarda boğmadan okurun yorumuna teslim eden kişi konumundadır. Okumalar kişisel yolculuklardır.

Çocuk edebiyatı yapıtları, okuruna mesajını iletirken duygusal iniş çıkışlardan uzak, şiddeti olumsuzlayan, yaşama değişmeyen doğrularla bakmasını sağlamaktan kaçınan kitaplar olmalıdır (Çer, 2019). Erken çocukluk döneminde iç denetimin yeterince gelişmemiş olması sebebiyle çocuğun takvim yaşı ve okuma yaşı arasındaki denge, teoriden çok izahın ön planda tutulmasını salık verir. Dönemsel nitelikleri itibariyle eserler, yaş grupları dikkate alınarak pek çok kez uzmanlar tarafından tasnif edilmiştir.

Çocuk gelişiminde tür ilişkilerini evrelerine göre yorumlayan Hasan Gülerüz, çocuk kitaplarını “masal çağı” ve “okul dönemi” olarak ikiye ayırır. Masal çağını 3-9 yaş arası dönemi kapsayan evre olarak yorumlarken 9 yaş ve sonrasını okul dönemi olarak kabul etmiştir. Yaş grupları baz alınarak yapılan bir başka tasnif ise Serdal Seven’e aittir. Seven, çocuk kitaplarını “tanıma ve algılama kitapları”, “kabartma ve otomatik fırlayan sayfalı kitaplar”, “resimli ninni kitapları”, “ABC kitapları”, “sayı kitapları”, “kavram kitapları”, “resimli kitaplar”, “sesli kitaplar”, “okul öncesi faaliyet kitapları” (3-6), “okuma yazmaya hazırlık kitapları” şeklinde tasnif eder (Aktaran Çiftçi, 2015). İçeriği doğru yaş grubuyla örtüşebilen bir kitap, yıkıcı ve uzaklaştırıcı olumsuz etkilere karşı tedbirini almış bir kitaptır. Doğru yaş seviyesi içeriğin amaca ulaşmasında kilit rol üstlenir.

Tablo 2. Yaş Gruplarının Eğilimlerinden Esinlenerek Hazırlanmış Kriterler Tablosu

Ebeveynleri veya öğretmenleri tarafından kitapla tanıştırılan çocuğun seçimleri kişisel olmalıdır. Öğrenmek istedikleri ve merak ettiklerine yönelik arayışları kitaplarda cevap bulmalıdır. Çocukların okuma durumları iyileştirilmek isteniyorsa bu yalnızca sosyal ve kültürel etkileşimin yoğun olduğu bir atmosferde mümkün olabilir. Çocuğa göreliğin bir niteliğe dönüştüğü eserlerde tasnifler esnek, bilgiler güncel yaratıcılık ön planda olmalıdır.

2.4.2. Çocuk Kitaplarının Türkçe Öğretiminde Kullanımı

Türkçe öğretiminin temel amacı; dilini doğru ve bilinçli kullanabilen anlama ve anlatmaya dayalı ifade gücünün zenginliklerinin farkında, sorgulayıcı ve eleştirel bakış açılarına sahip bireyler yetiştirmektir. Okuma, yazma, dinleme ve konuşmaya dayalı temel becerilerin uygulanabilir olması ancak uzun süreli sistemli ve düzenli bir öğretim sürecinin parçası olarak mümkün olabilir. Öğretimde kalıcı öğrenmenin temel aracı metinlerdir. Metinler bir dilin uygulama alanlarını en güzel yansıtan dilsel öğelerdir (Dilidizgün, 2012). Türkçe Ders kitaplarına alınmış metinlerin erişebilecekleri hedef kitlenin çokluğu göz önünde bulundurularak ciddi ve hassas bir çalışmanın sonucu olarak belirlenmesi esas olmalıdır. Metinler üzerine yürütülen çalışmalarda çözümleme, öğrenilen bilgiyi pekiştirme ve ölçme durumları uygulama aşamalarının göz ardı edilmeyen noktaları olmalıdır. Bu aşamada okuduğu metinden esinlenerek ya da yazarı hakkında kısa biyografiden yararlanarak çocuk metnin aslına ve alıntılındığı kitaba eğilim gösterebilir. Çocuğun öğretmeni aracılığıyla tanıştığı bu metinler onun özgün tercihlerinin sebebi olabileceğinden doğru metinlerin seçilmesi son derece

önemlidir. Türkçe öğretiminde tek kaynaklı uygulamalar yerine çok uyaranlı eğitim atmosferleri yaratılarak ezberci, dogmatik ve aktarmacı yaklaşımlardan kaçınılmalıdır (Şirin, 2007).

Türkçe derslerinin amaç ve işlevlerini ortaya koymak maksadıyla kullanılan temel materyal olan metin, çocuk edebiyatı ve kitapları ile doğrudan bir etkileşim içindedir. Burada metinler tek bir dersin kazanımına yönelik olmadığı gibi sosyal bilgiler ve fen bilimleri gibi alanlarla da ilişkilendirilerek çocuğa çok yönlü bir bakış açısı kazandırmış olur. Çünkü dil edinimi Türkçe ile temel bir işlev kazanırken içerikte bireysel ve toplumsal her yönüyle dilin eksenine girer. Sosyal yapısalcılığı devreye girmesi temelde aile-birey, öğretmen-öğrenci ve kitap-metin ilişkisini kuvvetlendirir. Bu ilişkiler yeni deneyimlerin ve sosyal öğretilerin ilk uyaranlarıdır.

Türkçe öğretimi ve çocuk edebiyatı arasındaki ilişki eğitim yelpazesinin görece zayıf noktalarından biridir. Ders kitaplarının biçim formunda hatasız fakat içerik olarak kendini tekrar eden metinlerle dolu olması bu eksikliğin en büyük göstergesidir. Çocuk duyarlılığına, çocuk bakışına ve gerçekliğine dayalı kitaplar faydalı olmanın yanı sıra okuma alışkanlığı kazandıracak süreli metinlerden tercih edilebilir. Çocuğun gelişimsel özelliklerine uygun olmayan, onun ilgi ve isteklerini dikkate almayan metinlerin çocuk tarafından sevilmesi ve okunması beklenemez (Karadağ, 2020).

Türkçe derslerinde önce hedef kitleye görelilik ilkesi ile hareket etmek olmalıdır. Öğrencinin evrensel kültür ve toplum geleneğini özümlediği başlıklar bu ders içeriğinde bir araya gelir. Özgün edebiyat ürünleriyle hazırlanmış bir kitap çocuğa metinlerin tanıklığında estetik bir bakış açısı kazandırır. Bu kitapların niteliği ve bölümlerinin derslerde yer alması, ders içeriğinin verimini artırır. Derslerde kullanılan karikatür, fotoğraf ve kısa filmler gibi çoklu uyaranlar yaratıcı düşünmeyi geliştirerek öğreti ve gerçek arasındaki dengeyi sağlamlaştıracaktır. Derslere yönelik en büyük eksiklik ise uygulama basamaklarındaki aksamalardan meydana gelir. Okunan metin anın parçası değil düzenli bir okuma eyleminin sonucu olmalıdır. Bu da “Bireyin kitap okuma alışkanlığı var mı?” sorusunu akla getirmektedir.

2006 yılında yayımlanan “*Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi*” gösteriyor ki okumayı sevmeyen bir toplumda çocuk edebiyatının öneminin kavranmasına ilişkin bir farkındalık söz konusu değildir. Okuyan Türkiye İdealini'ni gerçekleştirmeye yönelik bir yoklama niteliğinde elde edilen veriler okumanın bireysel bir etkinlik olmasının yanında toplumu içeren de bir süreç olduğuna dikkat çekmiştir. Temel okuryazarlık eğitiminin okulda başladığı süreçte metinler aracılığı ile çocuklara ilk deneyimlerini kazandıran yalınkat öğreticilikten uzak metinlerin öncelikli olması gerektiği savunulmuştur. Okumanın toplumsal yaşama etkin katılmanın bir ön koşulu olduğu göz önüne alındığında Türkçe derslerinin önemi yadsınamaz hale gelmektedir.

Türkiye’de metinlerle ilişkilendirilerek yapılan kısa okumaların ardından en çok erişilen kitaplar; Keloğlan Masalları, Nasrettin Hoca Masalları, Dede Korkut Hikayeleri, çeviri eserlerde ise Anderson Masalları ve La Fonten Fablları olmuştur (Türkiye’nin Okuma Alışkanlığı Karnesi, 2006).

1990 -2005 yılları arasındaki sürece bakıldığında Türkiye’de çocuğa göre ve çocuk gerçeği ilkelerine yönelik kitapların sayısında artış olduğu tespit edilmiştir. Yine aynı çalışma elde edilen kitaplarda bilgiye erişme ve kullanma faaliyetlerinin etkin olmadığı sonucuna erişmiştir. Türkçe derslerinin ve Türkçe Öğretmenlerinin temel amacı okuma alışkanlığının kazanılmaya başladığı erken çocukluk döneminden itibaren doğru ve etkin okuma tekniklerini kullanarak çocuğa gerçekçi yaşam becerilerini aşlamaktır. Parmakla tehdit edercesine yoğun bir öğreticilikten kaçınarak çocuğun kendi kimliğini keşfetme olanağı bulunduğu bir öğretim ortamı yaratmak öncelikli olmalıdır (Dilidizgün, 2012). Çocuk kitapları estetik bir değere sahip dilin inceliklerini kavramış eleştirel anlayışın yön verici ilkelerine göre seçilmelidir. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın amaçları arasında Türk ve dünya kültürünü tanımak bir hedef olarak yer almalı ve bütün yazılı sözlü ürünler bu hedef bilinciyle okuruna erişebilmelidir (Fırat,2012).

2.4.3. Çocuk Kitapları ve Değer Aktarımı

Çocuk edebiyatı manevi kazanç elde edilen bir kültürdür ve bu kültür bireye hoşça vakit geçirmesini sağlarken hayata yönelik edinimlerini pekiştirmesini bir taraftan da onu eğlendirmeyi amaçlar. Süreç boyunca temel gayesi çocuk üzerinde olumlu izlenim ve etki bırakmaktır. Bu etkileşimin bir unsuru olarak kullanılmasındaki en büyük aracı konumunda olan kitaplar ise çocuğun kendini tanıma, dünyayı tanıma, yaşananları anlamlandırma ve zıtlıkların kıyasıya yarıştığı bir dünyada kişiye tarafını seçme özgürlüğü tanır. Kitaplar ile kendini arayan çocuk değerler ile kendini tanımlar. Değerlerin, kişiye yönelik tutum ve davranışlarında açığa çıkması ve insan davranışlarının yorumlanmasında bir ölçüt olarak kullanılması çocuk, kitap ve değer üçlemesindeki dengeyi açıklamayı zaruri kılar. Çünkü değer, bireyin dünyaya geldiği ilk andan başlayarak yaşamını sürdürdüğü toplum içerisinde oluşmaya başlar (Tiryaki, 2020).

Değerler insan temelli pek çok bilimin kapsamına girer; bu sebepten sosyoloji, felsefe, psikoloji ve edebiyat olmak üzere çeşitli bilim dalları içinde bir standarttır ve yorumu vardır. Ünlü düşünür Herakleitos, değerleri bu dünyada var olan değişme ve çatışmaların sürekliliği ile ortaya çıkmış bir olgu kabul ederken Aristoteles, insanın olgunlaşma sürecinin temeli olarak görür ve iyinin kişi için ulaşılabilecek en yüksek gaye olduğunu iddia eder (Şimşir ve Dilmaç, 2020). Sosyal öğrenme teorisi kuramcılarına göre ise değerler, ödül-ceza ve rol model alma

yoluyla edinilen sosyal bir öğrenmedir. Perry, “General Theory of Value” (1926) ve “Realms of Value” (1954) isimli çalışmasında değer kavramını, insanların ilgileri ve ilgilendikleri objeleri, ilgilerin cinsi, yoğunluğu ve miktarı çerçevesinde açıklanabileceğini söylemektedir (Özensel, 2003) Bu tanıma yönelik vurgu ise değerlerin kişiden kişiye, ortamdan ortama değişebileceği gerçeğidir. Değerler sosyal hayatı dengeleyen bireyin özgüven ve benlik saygısı edinmesini sağlayan demokratik bir kazanımdır, hâl böyle olunca çocuk kitaplarında eğitsellik kaçınılmazdır. Gelişim çağının ilk dönemlerinde kazandırılması amaçlanan değerler bilişsel ve sosyal gelişimle bir bütünlük içindedir. Okul öncesi çağındaki çocuklara kazandırılması planlanan değerlerin yansımaları kitaplarda bulunur. Çocuk kitapları dilin inceliklerini koruyan bir araç olmanın yanında toplumsal ve evrensel bir arada barındırabilen önemli bir kaynak durumundadır. Günümüzde olduğu gibi tarih boyunca da değerler mutlak olanın peşinden koşmamış sürekliliği olan bir dinamiğe sahip olmuştur. Sahip olduğu kültürün kalıplaşmış unsuru olmuş, hüsnü kabul gören bir erdem sayılarak insan davranışlarını doğru-yanlış terazisinde tartmıştır. Bu davranış ve değerler bireylerin bilişsel kurgulamalarının bir unsuru olarak 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında (adalet, sabır, saygı, vatanseverlik, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik), 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (bağımsızlık, özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, estetik, adil olma, dayanışma, duyarlılık, saygı, aile birliğine önem, misafirperverlik, sağlıklı olmak, temizlik, vatanseverlik, barış, yardımseverlik, dürüstlük, sorumluluk, sevgi, hoşgörü) başlıklarıyla yer almıştır.

Değer eğitimi bir davranış şeklidir; bireyin kültürünü, inancını erdemlerini kalıcı öğrenmelerle pekiştirerek bir yaşam biçimi haline getirir. Çocuk edebiyatı, malzemesi insan olan bir bilimdir, dolayısıyla insanı, insanın yaşanmışlıklarıyla eğitmek büyük önem arz eder (Tiryaki, 2020). Kitaplar tarih boyunca süregeldiği gibi günümüz dünyasında da değer eğitiminin gerçekleştirilmesinde en önemli araç olmuştur. Kitaplarda yer alan metinler hem çocukların ilgisini çekecek düzeyde olmalı hem de doğru iletiler barındırmalıdır (Aydın ve Öksüz, 2021). Çocuk kendisi için yaratılmış olanda kendini bulmalı, kültürlenme süreci olarak geçireceği bu zaman dilimi yaşayacaklarına dair yorumlar içermelidir. Kendi değerlerini benimseyen çocuk evrensel değerlere ulaşma peşinde olmalıdır. Değerin bir nasihat olarak değil bir yaşam biçimi olarak görülmesi kalıcılığı önündeki en büyük engelin ortadan kaldırmasını mümkün kılacaktır.

2.5. Çeviri Çocuk Edebiyatı Ürünleri

Türkiye de çocuk edebiyatının gelişimi Tanzimat dönemine kadar uzanır, bu dönemde ulusal nitelikli eserler yalnızca var olmak gayesiyle ortaya çıkmış biçim ve içerik açısından iyi kitap neticesine ulaşmak arzu edilmemiştir. Aynı sürece tekabül eden dönemlerde dünya kültürlerinin

modernleşme çabası, kentleşme ve sanayi devrimlerinin sonucunda başta üretim yapısı olmak üzere sosyal ilişkilerde köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bu da arz talep dengesi üzerine kurulu düzende toplumun okur olarak beklentilerini değiştirmiştir. Avrupa’da somut belirtileri olan eserlerin yayımlanması ve toplumda yeni bir kültürün oluşması Türk edebiyatında çeviri eserlerin varlığıyla takip edilmeye çalışılmıştır. Çeviri eserlerin ortaya konulmasındaki amaç ise modern insan tipini oluşturmak ve mevcut eserlerle dil bilincini geliştirmektir (Neydim,2020).

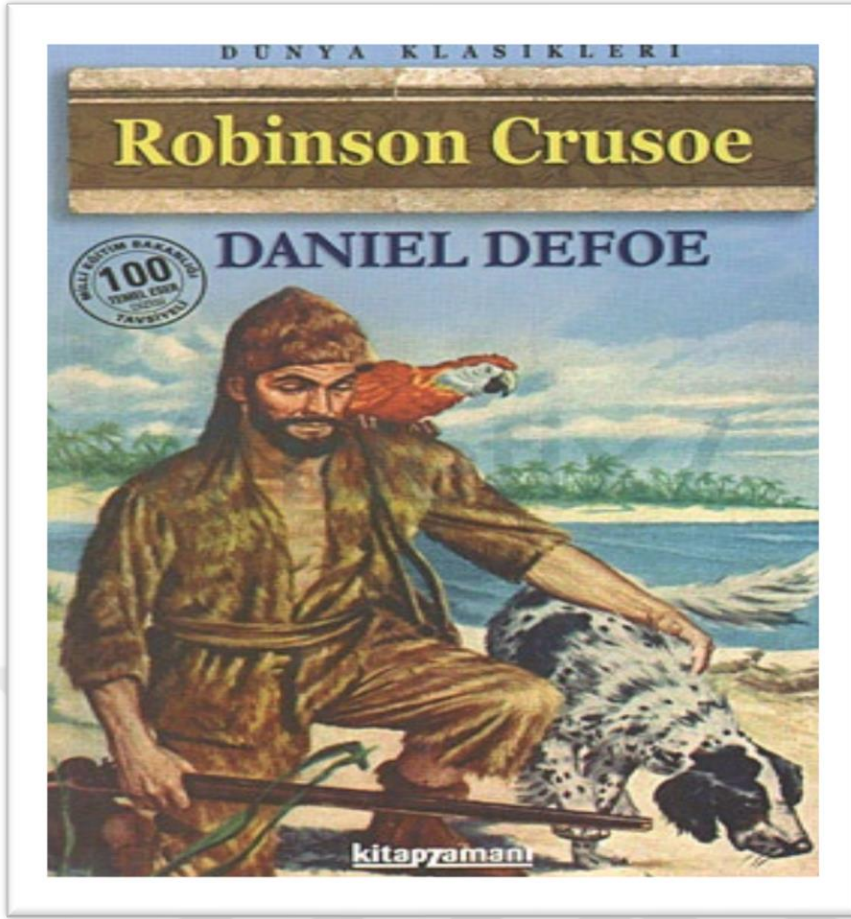
Edebi mirasın büyük bir bölümünü oluşturan çeviri eserler, çocuk yayıncılığında hatırı sayılır bir yere sahiptir. Bu eserler sayesinde Batı’nın yaşadığı gelişim takip edilmek istenmiş, Türk edebiyatında biçimsel olanla sınırlı kalan çevirinin hakimiyeti güçlendirilmiştir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise inkılap çağı olarak anılan bu dönem kendini edebiyat sahasında da hissettirmiş ve çocuğa yönelik yaklaşım değişmiştir. İçsel bir dinginlik yaratarak farklı yaşantıları deneyimleme fırsatı bulan çocuğa estetik kriterleri olan bir okur vizyonu aşılacak istenmiştir (Koca, 2022).

Tarih boyunca çocuk edebiyatı bir talebin ürünü olmamış, tam tersine yetişkinlerin dünyasına göre bir edebiyat yaratma kaygısı gelişimini hızlandırmıştır. Çeviri eserlerin niteliksiz olması ve telif hakkını bir zulmün inşası gibi görerek etik anlayıştan kotarma çabaları edebi değeri açısından hep bir tehdit unsuru olarak görülmüştür. Rastgele çevirilerin sayısındaki artış, çeviri yapacak yazarın ana dilini ve çeviri yaptığı dili çok iyi bilmesini zorunlu kılmıştır. Türk edebiyatında Fenelon’a ait olan “Telemak” adlı eserin Yusuf Kâmil Paşa tarafından (1859) yılında yapılan adaptesi ilk çeviri eser olarak kabul edilmiştir. 1864 yılına gelindiğinde ise Ahmet Lütfi Bey’in "Hikâye-i Robinson" ismiyle Daniel Defoe'nın "Robinson Cruseou" adlı eserinden yaptığı çeviri çocukların evrensel kültürlerden edineceği kazanımları klasikler aracılığıyla buluşturan önemli eserlerden biri haline getirmiştir. Günümüzde hassas davranılmayan çeviri yayınların aksini oluşturan bir örnek ise 1872 yılında Mahmut Nedim’in Jonathan Swift’ten tercüme ettiği “Gulliver Nam Müellifin Seyahatnamesi” adlı eseridir. Çocuk olmayı her yaşta sevdiren ve bu kavramı örselemeyen sanat anlayışı günümüzde yerini taklitçi sanat anlayışına bırakmıştır. Oysa nitelikli bir çocuk kitabı çocuğa kendi dünyasında yaşama fırsatı tanır (Tanrıkulu,2021).

Resim 4. Osmanlıca Harflerle Türkçeye Yapılan İlk Çeviri Eser Tercüme-i Telemak

Günümüz edebiyatında çeviriye artık bir ticari kaygı aracı olarak yaklaşılmaması, kültürler arası etkileşimin mihenk taşı olan çeviri eserlere duyulan güveni zedelemiştir. Modernleşmenin bir aracı olarak görülen çeviri onu okuyan kişinin bilgi birikimine ve değerliliğine emanet edilmiştir. Kültürel bir devamlılık olarak görülen okuma faaliyetleri nesillerin estetik vizyonlarını beğeni düzeyi yüksek, ideolojik manipülasyonlardan uzak bir grubun tekeline bırakma çabasıdır. Klasiklerin kültürü uygulama alanı yaratacak eserler olması ve her çağın ortak noktasını paydaş dürtülerle bir araya getirme çabası onları edebî dilin ve tavrın ayrılmaz bir parçası olarak görmeyi sağlar.

Resim 5. “Robinson Crusoe” Adlı Esere Ait Bir Kitap Kapağı

Çeviri ve uyarlama olan eserler kültürlerarası etkileşimin gerekliliğini ortaya koyar. Günümüz yayıncılığında kolayca kaçarak yalnızca kopyalamaktan öteye gitmeyen uyarlamalar dil bilinci oluşturmaya yönelik bir darbeyi inşa etmektedirler. Türk dilinin söz varlığının güzelliğini icra edecek alanlar tanıyan çeviri, doğru ve güzel bir yaklaşımla yeniden yorumlanmalıdır. Kültürel unsurların bir denge terazisinde editör yayınevi yazar iş birliği ile okuyucusuna estetik bir şölen yaratmasına imkân tanınmalıdır.

Çalışmanın bu bölümünde “Karakter” ve “Benlik Yapısı” üzerine alan yazında yürütülmüş çalışmalar ile ilgili bilgiler aktarılmıştır.

2.5.1. Karakter ile İlgili Çalışmalar

Lickona (1999), karakter eğitiminde kullanılacak yöntemlerden biri olarak kitapları görmüş ve kitapların bu noktada önemli bir kaynak olduğu vurgusunu yapmıştır. Araştırmacıya göre, kitaplar vasıtasıyla farklı etnik topluluklardan karakterlerle karşılaşan okurlar, ahlaki gelişim açısından önemli bir fırsat yakalamış olurlar.

Ekşi (2011), “Temel İnsanî Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları” adlı çalışmasında karakter eğitiminin temelleri, sınırları ve amaçları üzerinde durmuştur. ABD’de karakter eğitimi için kullanılan programlar hakkında izlenimlerini paylaşan çalışmacı ülkemizde uygulanacak karakter eğitimi faaliyetleri ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Karakter eğitiminde okul ve öğretmenin öncelikli rol oynadığının vurgusu yapılmıştır.

Karatay (2011), karakter eğitiminde edebî eserlerin kullanımına yönelik hazırladığı çalışmada, edebiyat ürünlerinin, bireylerin karakterlerini geliştirici materyaller olarak kullanılacağını ifade etmiştir. Karakter eğitiminde kullanılacak yöntemlerden örneklem ve ahlaki ikilem uygulanmasının kullanılabilceğini belirtmiştir.

Akyüz (2018), çalışmasında Muzaffer İzgü’nün roman karakterlerinin çocuğa yaklaşımı temel alan özellikleri taşıyıp taşımadığı araştırmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analiz yöntemi kullanılmıştır. Rastlantısal yöntemle seçilen 15 roman analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Belirlenen eserler iki aşamada yorumlanmıştır. Birinci aşamada romanlar karakter özellikleri açısından tahlil edilmiştir. İkinci aşamada ise “Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yapıtlarını Değerlendirme Ölçeği” kullanılarak yapıtların nitelikleri puanlandırılmıştır. Karakterlerin kurgulanmasında çocuk gerçekliğine ve çocuğa görelilik ilkelerine uyulduğu tespit edilmiştir.

Çinpolat’ın (2018) çalışması, “Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 1, 3, 5, 6, 8. sınıf Türkçe ders kitapları ile Dikey Yayıncılık tarafından hazırlanan 2, Doku Yayıncılık tarafından hazırlanan 4, Ez-De Yayıncılık tarafından hazırlanan 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde bulunan kişilerin Sever (2007) tarafından belirlenen karakter özelliklerine göre incelenmesini” içermektedir. Araştırma, nitel araştırma geleneğine dayalı bir doküman analizi çalışmasıdır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırma sonucunda ilkokul ve ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan tüm öykülerdeki (52) karakterlere bakıldığında araştırılan 260 karakter açıklık ve kapalılık yönünden %13,46’sı açık, devingenlik ve durağanlık yönünden ise %11,53’ü devingen karakter özellikleri gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen 52 öykünün 24’ünde açık karakter özellikleri taşıyan kişilere, 28’inde ise devingen karakter özellikleri taşıyan kişiye yer verilmediği belirlenmiştir.

Bora (2021), araştırmasında çocuk edebiyatında karakter geliştirme açısından Aytül Akal’ın çocuk kitaplarını incelemiştir. Bu amaçla Akal’ın çocuk kitaplarındaki karakterler belirlenerek karakter çeşitleri ve karakter geliştirme bakımından kahramanların taşıdığı özellikler

incelenmiştir. Tarama modelinden betimsel araştırma modeli kullanılan çalışmada, Akal'ın üç farklı masal serisinde bulunan toplam 24 adet kitap çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, yüzde ve sıklık (frekans) olarak ifade edilerek tablolaştırılmıştır. Verilerin incelenmesi sonucunda Akal'ın incelenen masal türüne ait eserlerinin tamamında kapalı ve durağan karakterlerin daha çok kullanıldığı, Lukens'in karakter geliştirme yollarının tamamının yer aldığı, tüm masal serilerinde karakterlerin en çok davranışlarla geliştirildiği tespit edilmiştir.

2.5.2. Benlik Yapısı ile İlgili Çalışmalar

Kişinin benlik yapısı ve akademik başarı düzeyi arasındaki ilişkinin keşfi 20. yüzyılın sonlarına doğru eğitim alanında görülen en çarpıcı psikolojik gelişmelerden biri olmuştur. Benlik kavramı ve akademik başarı arasında öğrenci baz alınarak yapılan çalışmalarda olumlu ve olumsuz ilişkilerin olduğunu gösteren birçok araştırma mevcuttur (Demoulin,2000).

Cooley (1968) benlik kavramını sosyolojik açıdan ele alır ve “ayna benlik” kavramı ile başkalarının çevresi hakkında geliştirdiği düşüncelerin bireyin hisleri üzerindeki etkilerini ve belirleyici unsur olduğu görüşünü açıkça ortaya koyar.

Takvimler 1970’li yılları gösterdiğinde erken çocukluk döneminde başlayan öğretme eylemlerinin öğrenmeye dönük motivasyonları güçlendirmek, öğrenmeyi zevkli hale getirmek akabinde bireysel başarıyı artırmak için eğitim materyallerin kullanılmasına yönelik birçok çalışma gerçekleştirilmiştir (Turaşlı ve Zembat, 2014).

Lau-Siu-Chik (1998) benlik algısının gelişim evrelerini ve dönemsel geçiş farklarını araştırdıkları boylamsal çalışmalarının sonuçları bu noktadan hayli anlamlı veriler sunmuştur: Sonuçlar, okul öncesi dönemde olan çocukların genel itibariyle benlik yapısı bakımından oldukça iyimser bakış açılarına sahip olduklarını fakat yeterli destek almazlarsa ilköğretime geçişle birlikte benlik algısının zayıfladığını ve hızla bir düşüş eğilimi gösterdiğini ifade etmişlerdir.

Yaylı ve Duru (2008) okuyucunun öz benlik yapısını belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada ölçeği 4 ve 5. sınıf öğrencileri üzerinde uygulayarak Türkçeye uyarlamışlardır. Ölçek gelişim genel algı, psikolojik durum, sosyal geri bildirim ve gözleme dayalı karşılaştırma olmak kaydıyla 5 alt boyuttan ve 31 maddeden oluşmaktadır. Okuyucu öz benlik yapısına ilişkin varyansın yaklaşık %52’sini açıklamaktadır.

Turaşlı ve Zembat (2014) 6 yaş grubu çocuklar üzerinde “Benlik Algısını Desteklemeye Yönelik Sosyal-Duygusal Hazırlık Programı” adlı çalışmada hedef yaş grubunun okula hazırlık becerileri, sosyal-duygusal uyum düzeyleri ve benlik algılarını incelemiştir. Deney ve kontrol grupları üzerinde yürüttükleri çalışmayı 12 haftalık bir zaman diliminde aşamalı olarak irdemişlerdir. Çalışmaya çocuklar, ebeveynleri ve öğretmenleri olmak üzere toplam 82 katılımcı dahil edilmiştir. Veriler elde edilen sonuçlara göre istatistiksel yöntemler kullanılarak çözümlenmiş, deney ve kontrol gruplarının arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda programa katılan çocukların benlik algısının olumlu yönde geliştiği, öz yeterlilik ve öz saygı boyutlarında iyileşmelerin olduğu ve ses, dil becerilerinin fark edilebilir oranda geliştiği tespit edilmiştir.

Evirgen ve Gözün Kahraman (2018) hazırladıkları çalışmada hedef kitlesi 5 yaş olan çocuklarda benlik algısı ve bağlanma arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. Tarama modeli kullanılarak yapılan çalışmanın grubunu Karabük ilinde okul öncesi eğitimi alan 5 yaş grubu 140 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmada verileri toplamak amacıyla Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği (POBKÖ)” ve “Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği (TOBAH) kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda çocukların bağlanma düzeyleri ve benlik algıları arasında pozitif bir ilişki kurulmuştur. Çocukların sosyal benlik algıları ile bağlanma düzeyleri arasında pozitif yönlü çok zayıf seviyede anlamlı bir ilişki bulunmuştur

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri kaynakları, veri toplama araçları, veri işlem basamakları ve analizlerine yer verilmiş olup çalışmanın etik işleyişe uygun düzeni ile ilgili bilgiler aktarılmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Çalışma, çocuk edebiyatının ilk evresi olan okulöncesi çocukluk döneminden sonra ilköğretim döneminden başlayarak ortaöğretim süreci sonuna değin süren okuma evreninde çocuğun dil gelişimi ve anlama düzeylerin göz önünde bulundurarak hazırlanmıştır. Çocuk okurun dilsel ve görsel iletilerle içerik ve biçim unsurları sanatsal niteliğe erişmiştir. Kitaplara erişim düzeyini yükselten buradaki kazanımlarını karakter analizi, mevcut karakterin geliştirilmesine yönelik tutum ve davranışları inceleyen bu davranışların, bireyin benlik yapısı etrafında dağılımını belirlemeyi hedefleyen bu çalışmada, betimsel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Çalışma nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemiyle hazırlanmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı

materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Örneklem olarak kullanılması uygun görülen kitaplar incelenirken ilk olarak çocuk kavramının geçtiği metinler tespit edilmiş olup çocuğun hangi bağlam çerçevesinde ele alınması gerektiği kararlaştırılmıştır.

Bu araştırma kapsamında deneysel veya diğer bilimsel araştırmalara konu olan insanla çalışılmadığı göz önünde bulundurularak kişisel verilerin korunması kapsamında düzenlenen etik kurul onayı iznine başvurulmamıştır. Çalışma, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde uyulması belirtilen kuralların tamamına uygun olarak hazırlanmıştır.

3.2. Çalışma Materyali

Araştırmanın çalışma materyalini hedef kitlesi sekiz yaş ve üzeri olan beş çocuk kitabı oluşturmaktadır. Çalışmaya konu olan materyal seçiminde ise belirleyici olan unsur egemen batı yaklaşımı ve doğu sentezine göre yazılmış farklı coğrafya ve tipolojiye sahip dünya klasikleri oluşturmuştur. Bu oluşum için Türk, Alman, Macar, Rus ve Fars edebiyatı seçkileri esas alınmıştır. Örnekleme alınan çocuk kitapları Can Çocuk Yayınlarından temin edilmiştir.

Tablo 3. Çalışmaya konu olan kitapların künye bilgileri

Kitabın Adı	Konusu	Ait Olduğu Millet/Edebiyatı	Yazarı	Yayınevi/Yılı
Veda Turtası	Eser, annesi ve kız kardeşiyle yeni bir başlangıca hazırlanan Duru'nun başından geçen olayları konu alır.	Türk Edebiyatı	Nehir Yarar	Can Çocuk/Ekim-2023
Püsküllü Deve	Hayatın ağır şartları altında ezilen Latif ve babasının bilmedikleri bir şehirde bilmedikleri bir yolculuğa çıkmasını konu alan eser dostluk, fedakârlık gibi değerlerin yanı sıra bitmeyen bir umudun hikayesini anlatır.	Fars Edebiyatı	Samed Behrengi	Can Çocuk/Eylül-2023
Uçan Sınıf	Kitap, bir yatılı okulda okuyan çocukların bir oyun hazırlamasıyla başlayan serüvenlerinin dayanışma ve arkadaşlığın gücüyle yaşamın zorluklarının üstesinden gelmelerini anlatır.	Alman Edebiyatı	Erich Kastner	Can Çocuk/Ağustos-2023
Erik Çekirdeği	On dokuz kısa hikâyeden oluşan kitap arkadaşlık dürüstlük merhamet yardımseverlik gibi	Rus Edebiyatı	Lev Tolstoy	Can Çocuk/Ekim-2023

	değerlerin okuyucuya taşınmasında önemli bir işlev üstlenir.			
Pal Sokağı Çocukları	Boş bir arsanın bir grup çocuk için bir yurt, sonsuzluk özgürlük manalarına geldiği ve bu arsayı ele geçirmek isteyen çocuklara karşı verdikleri mücadeleyi konu alır.	Macar Edebiyatı	Ferenc Molnar	Can Çocuk/Aralık-2023

Tablo 3'e bakıldığında çalışmada yer alan eserlerin yazarı, ait olduğu millet belirtilmiş bunun yanı sıra eserin temin edildiği yayınevine dair bilgi verilmiştir. Bu bilgiler basım yılı ve baskı sayısı ile detaylandırılmıştır. Çalışmanın konusu olan kitapların içeriklerine ait özet bilgiler tabloda son basamakta yer almıştır. Bu bilgilerin kitabın içeriği ve hedef kitleye uygunluğu arasındaki ilişkinin farklı bir bakış açısıyla yorumlanması istenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çocuk edebiyatının özgün eserlerinin seçilmesi sonucu ortaya çıkan çalışmanın odak noktası evrensel değerler çerçevesinde yazınsal ürünlere yeni bir bakış açısı kazandırmak olmuştur. Türk ve dünya edebiyatı klasikleri ile modern çizgiye sahip farklı kuşakları aynı noktada bir araya getirebilecek temel karakteristik özellikler ve benlik algılarının inceleneceği çalışmada eserler bu yapı taşları üzerine inşa edilmiştir. Çalışmaya konu olan kitapların tahlilinde pek çok noktaya değinebilmek ve bulguların kavram alanını genişletebilmek adına alan yazındaki ilgili çalışmalardan yararlanılmıştır. Örnekleme konu olan dünya edebiyatındaki seçkiler için sekiz yaş ve üzeri çocuk kitapları ve bu kitapların “Lukens’in karakter geliştirme yollarının beş alt başlıktan meydana gelen tasnifi ve karakterin benlik kavramının geliştirilmesi” ne yönelik davranış değişkenlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi çalışmanın ana fikrini oluşturmuştur. Literatür taramasının ardından yöntemle konu olabilecek, çocuk gerçekliğine uygun eser taraması başlamıştır. Bu eserler varlık kadrosunun hedef kitleye uygunluğu, mekân tasvirlerinin genişliği, zaman çerçevesinin sınırları gibi hususlar dikkate alınarak seçilmiştir. Seçilen eserler muhtevaya hâkim olabilmek adına yapılan ilk okumaların ardından akademisyen görüşüyle onaylanmıştır. Uzman görüşü sonucu ikinci bir basamağa gelmiş ve eserlerin ikinci okumalarında karakter yapısı üçüncü okumalarında ise benlik algıları tahlil edilmiştir. Elde edilen sonuçlar frekans ve yüzde hesapları alınarak verilerin tablo haline getirilmesi aşamasına geçilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri kaynağından elde edilmiş olan verilerin bulgulara erişim süreci şu şekilde ifade edilebilir. Seçilen eserler muhtevaya hâkim olabilmek adına yapılan ilk okumaların ardından akademisyen görüşüyle onaylanmıştır. Uzman görüşü sonucu ikinci bir basamağa gelinmiş ve eserlerin ikinci okumalarında karakter yapısı üçüncü okumalarında ise benlik algıları tahlil edilmiştir. Elde edilen sonuçlar frekans ve yüzde hesapları alınarak verilerin tablo haline getirilmesi aşamasına geçilmiştir.

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde görüşme transkriptleri, doküman metinleri ve gözlem notları doğrudan alıntılarla probleme ilişkin veriyi üst tema, kategori ve alt tema altında anlamak ve sunmak esastır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Değişkenler arasında istatistiksel bir fark olup olmadığını incelemek için frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış, her bulgu için dağılımın yoğunlaştığı verilerin dilsel görünümüne yer verilmiştir. Her toplumun temsili çocuk kitabı için içerik özellikleri ve teması kapsamında karakter yapısı ve dağılımına karakterin geliştirilme yollarına ve benlik kavramına ilişkin bulgulara alt başlıklarda yer verilmiştir.

Çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak için kitaplar araştırmacı tarafından uzman görüşüne başvurularak incelenmiş, kitaplarda söz konusu değer ve yapıların geçtiği cümlelerin altı çizilerek ilgili sayfalar not edilmiştir.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma süreci boyunca elde edilen bulgular araştırmanın alt problemlerine göre verilmiştir.

4.1. Birinci Probleme İlişkin Bulgular

Elde edilen bulguların yorumlanmasına yönelik süreçte özdeşim ögesi olan 39 çocuk karakterin benlik algılarına ilişkin veriler toplanmıştır. Çalışmada eserin ana temasının temsili olan ve rol model olmaya uygun karakterler yakından incelenmiştir. Söz konusu bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Örneklemeye Seçilen Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Benlik Algılarına Göre Genel Dağılımı

Benlik Algıları	Veda Turtası		Püsküllü Deve		Erik Çekirdeği		Uçan Sınıf		Pal Sokağı Çocukları		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Akran ve Çevre İlişkisi	27	20,2	9	6,7	3	2,2	28	20,9	67	50,0	134	100
Aile İlişkileri	8	72,7	2	18,2	0	0	0	0	1	9,1	11	100
Mutluluk ve Doyum	39	32,8	8	6,7	4	3,4	32	26,9	36	30,2	119	100
Korku, Kaygı	23	26,1	6	6,8	7	8,0	20	22,7	32	36,4	88	100

Tablo 4’e göre dünya çocuk edebiyatı seçkilerinden esinlenerek oluşturulan kitapların benlik algılarının belirlenmesine yönelik yapılan sınıflandırmada en fazla “Akran ve Çevre İlişkisi” (Pal Sokağı Çocukları %50,0; Uçan Sınıf %20,9, Veda Turtası %20,2, Püsküllü Deve %6,7 ve Erik Çekirdeği %2,2) kullanılmıştır. Kitaplarda ‘Mutluluk ve Doyum İlişkisi’ (Veda

Turtası %32,8, Pal Sokağı Çocukları %30,2, Uçan Sınıf %26,9, Püsküllü Deve %6,7 ve %3,4) yoğunluğun sıralamasını belirleyen bir diğer algıyı oluştururken hemen ardından bu değeri ‘Korku, Kaygı İlişkisi’ (Pal Sokağı Çocukları %36,4, Veda Turtası %26,1, Uçan Sınıf %22,7, Erik Çekirdeği %8,0 ve Püsküllü Deve %6,8) takip etmiştir. Çalışma kitaplarda en az algısal bulgunun ‘Aile İlişkileri’ne (Veda Turtası %72,7, Püsküllü Deve %18,2 ve Pal Sokağı Çocukları %9,1) ait sonuçlardan oluştuğu kanısına varmıştır.

4.2. İkinci Probleme İlişkin Bulgular

İncelenen kitaplarda “Arkadaş ve Çevre”, “Aile İlişkileri”, “Mutluluk ve Doyum” ve “Korku, Kaygı” temelli benlik algıları ve alt boyutlarına ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Benlik algıları ve değerlerle doğrudan ilişkilendirilen alt başlıkları eserler içinde yer aldıkları sayfa numaralarına göre sıralanmış ve benlik değerinin varlığını daha iyi açıklayabilmek adına dilsel görünüşleriyle birlikte kullanılmıştır.

Tablo 5. Benlik Algısının Alt Boyutlarından ‘Arkadaş ve Çevre’ İlişkisinin Kitaplarda Yer Alan Karakterlere Yönelik Bulguları

Arkadaş ve Çevre		Veda Turtası	Püsküllü Deve	Erik Çekirdeği	Uçan Sınıf	Pal Sokağı Çocukları
Arkadaş Edinmeye Çabalama	Frekans	5	3	0	1	2
	Yer Aldığı Sayfalar	19,90,94,111,122	11,17,42	-	28	15,153
Liderlik	Frekans	0	0	0	5	25
	Yer Aldığı Sayfalar	-	-	-	35,47,53,62 74	21,25,33,36,39,48,52...
Girişkenlik	Frekans	4	2	0	0	4
	Yer Aldığı Sayfalar	53, 55, 70, 92	18,53	-	-	43,87,104,117
Yeteneklerini Çevresindekilere Fark Ettirme	Frekans	4	0	1	7	4
	Yer Aldığı Sayfalar	53, 113, 121, 122	-	31	23,38,88,93,112,125,162	16,44,111,159

Günlük Sosyal Diyaloglara Yer Verme	Frekans	5	1	1	5	5
	Yer Aldığı Sayfalar	12,14,47,69,93	11	7	22,34,40,72,126	18,75,145,233,234
Haklarını Arama/Savunma	Frekans	3	1	0	2	6
	Yer Aldığı Sayfalar	14, 69, 74	12	-	27,40	13,15,20,37,84,105
Duygu ve Düşünceleri Arkadaşlarıyla Paylaşma	Frekans	6	2	1	8	21
	Yer Aldığı Sayfalar	19,44,52,85,94,106	11,17	16	33,41,63,104,105,110,112,120	14,17,31,61,67, 75...

Tablo 5'e bakıldığında 'Arkadaş ve Çevre' ilişkisine eserlerde toplam 134 kez yer verildiği tespit edilmiştir. Bu değerlerin kitaplara göre dağılımına bakıldığında 'Arkadaş Edinmeye Çabalama' alt değerine Veda Turtası kitabında 5, Püsküllü Deve kitabında 3, Pal Sokağı Çocukları kitabında 2 ve Uçan Sınıf kitabında 1 kere yer verilmiştir. 'Liderlik' alt değerine ise Pal Sokağı Çocukları kitabında 25, Uçan Sınıf kitabında 5 kez rastlanmıştır. 'Girişkenlik' alt değeri Pal Sokağı Çocukları ve Veda Turtası kitabında 4, Püsküllü Deve kitabında 2 kez kullanılmıştır. 'Yeteneklerini Çevresindekilere Fark Ettirme' Uçan Sınıf kitabında 7, Veda Turtası ve Pal Sokağı Çocukları kitabında 4, ve Erik Çekirdeği kitabında 1 kez kullanılmıştır. 'Günlük Sosyal Diyaloglara Yer Verme' alt değeri Veda Turtası, Uçan Sınıf, Pal Sokağı Çocukları kitaplarında 5, Püsküllü Deve ve Erik Çekirdeği kitaplarında 1 kez kullanılmıştır. 'Haklarını Arama ve Savunma' alt boyutu Pal Sokağı Çocukları kitabında 6, Veda Turtası kitabında 3, Uçan Sınıf kitabında 2, ve Püsküllü Deve kitabında 1 kez kullanılmıştır. Son olarak 'Duygu ve Düşüncelerini Arkadaşlarıyla Paylaşma' alt değeri Pal Sokağı Çocukları kitabında 21, Uçan Sınıf Kitabında 8, Veda Turtası kitabında 6, Püsküllü Deve kitabında 2, ve Erik Çekirdeği kitabında 1 kez kullanılmıştır.

“Arkadaş Edinmeye Çabalama” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır:

“Tatil boyunca benim çabalarım sonucu Umut'la aramız düzelir gibi oldu. Hatta aramız iyi olsun diye epey uğraşım.” (Veda Turtası, s.90).

“Umut gördü kuralları konusunda artık lafımı dinlemeye başladı. Yazın babasıyla birlikte gideceğini öğrenince daha uyumlu hale geldi. Böylece sınıfta iki arkadaş edildi.” (Veda Turtası, s.111).

“Ayakkabılar benim için gerçekten o kadar da önemli değil,” dedi Mahmut dostça. “İsterseniz alın onları.” Sonra Ahmet Hüseyin’e dönüp “Gel buraya bodurcuk. Haydi, çıkar ayakkabıları da kendi ayağına giy.” (Püsküllü Deve, s.17).

“Eğer benim peder burada tiyatro yaptığımı bilse, beni derhal okuldan alır,” dedi Matthias. “Bunu sadece sizin hatıranız için yapıyorum. Yoksa Petrus’u benden başka kim oynayabilir ki?” (Uçan Sınıf, s.28).

“Liderlik” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

“Avluya hücum edip bodurumu işgal etmeliyiz. Yarımız Johnny ’nin komutasında cadde tarafından avluya girsin. Öbür yarımız da benim komutanda, az önce bulunduğum köşedeki evin olduğu yerden, duvardan atlayarak yandan saldırıya geçecek. Ama Johnny ’nin birliğinden birkaç dakika sonra.” (Uçan Sınıf, s.53).

Martin hızla çocukları çevresinde toplayıp alçak sesle, “Şimdi söyleyeceklerimi dikkatle dinleyin!” dedi. “İki dakika içinde kartopu savaşını başlatacaksınız. Savaşı Sebastian yönetecek. (Uçan Sınıf, s.62).

“Sonra kaleden inip arsaya yöneldiler. Ötekiler de gelmişti. Canakoş, Vays, Kolnay ve bir-iki kişi daha. Boka’yı görünce esas duruşa geçtiler. Eh, Boka komutanlarıydı sonuçta.” (Pal Sokağı Çocukları s.33).

Nemeçek ile Çanokoş, Boka’nın her sözünü kutsal kitaplardan çıkmışçasına benimselerdi.

“Anlaştık mı?” dedi Boka.

“Evet,” diye yanıt verdi çocuklar.

“Öyleyse ileri! Arkamdan gelin. Buraları çok iyi tanırım.” (Pal Sokağı Çocukları, s.48).

Benzeri görülmemiş bir coşku! Büyük, kırmızı atkısını boynundan çekip çıkararak Nemeçek nezleli sesiyle bastırdı bağrıışmaları: “Yaşasın Başkanımız!” (Pal Sokağı Çocukları, s.125).

“Girişkenlik” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

“Kısacık bir sürede karakter tahlili yapamazdım fakat hareketlerinden ve konuşmalarından kimlerle yakınlaşabileceğimi tespit etmeye çalıştım.” (Veda Turtası, s.92).

Derken Nemeçek söz almak istedi.

“Söz istiyorum,” diye seslendi başkana.

“Sekreterimiz söz istiyor,” diyen Vays, elindeki küçük çanı çaldı. (Pal Sokağı Çocukları, s.87).

Sağ taraftan şık giyimli iki genç adamın geldiğini gören Ahmet Hüseyin onların yanına koşup, *“Bir lira...Bana bir lira versene ağabey... Haydi!” diye yalvardı. (Püsküllü Deve, s.18).*

“Yeteneklerini Çevresindekilere Fark Ettirme” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

“Güzel Theodor bile Martin’in resmine baktı ve resmin hiç kuşkusuz, bir yeteneğe ait olduğunu söyledi.” (Uçan Sınıf, s.88).

“Umut’un serasında yetişen nane, zencefil, dolma biber, patlıcan, kabak gibi bitkiler de kurutularak satışa sunulduğu için işimiz sadece ambalaj yapmakla sınırlı değildi. Umut serayla her zamankinden çok ilgilenmeye başladı. Güzel Theodor bile Martin’in resmine baktı ve resmin hiç kuşkusuz, bir yeteneğe ait olduğunu söyledi.” (Veda Turtası, s.113).

“Fil Çocuklara uzun uzun bakmış. Hortumunu uzatmış, en büyük oğlanı boynundan yakalamış. Dikkatle, incitmeden çocuğu boynuna oturtmuş. Ondan sonra da hep o küçük oğlanın dediklerini dinlemiş, hep onun için çalışmış.” (Erik Çekirdeği, s.31).

“Günlük Sosyal Diyaloglara Yer Verme” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

“Hoş geldin Duru. Söyle bakalım nereden geldin?”

“Ankara,” derken ayağa kalktım.

“Hımmm, demek Ankara. Yıllar önce Etimesgut’ta askerliğimi yapmıştım. Bilir misin oraları?”

“Benim yaşadığım semte uzak. Biz Keçiören’de oturuyorduk.” (Veda Turtası, s.93).

Yemek yenirken, baba söze başladı:

“Evet, çocuklar! İçinizden erik yiyen oldu mu?”

Herkes,

“Hayır!” dedi. (Erik Çekirdeği, s.8).

“Sakin!” diye karşılık verdi Matthias. “Sanırım imla sınavında bu kez epeyce zirvaladım. Söylesene, ‘eyaled’, ‘d’ ile mi yazılır, yoksa ‘t’ ile mi? (Uçan Sınıf, s.40).

Racz Öğretmen kendini tutamayıp sordu:

“Sizin derdiniz ne bugün bakayım? Kıpır kıpırsınız hepiniz. Aklınız da bir karış havada.”

Ne var ki çocukların fazla da üstüne gitmedi. Sınıf tedirgin bir gününü yaşıyordu işte (Pal Sokağı Çocukları, s.145).

“Haklarını Arama / Savunma” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

“Soğan koparıırken de tanışmıyorduk ama durduk yere bağırılmaya başladın.”

“Doğru tanışmıyorduk fakat serama izinsiz girmiştin.” (Veda Turtası, s.69).

Sonra üçü de dönüp bana baktı: “Ne yapalım? Şunları sepetleyelim mi, yoksa bize takılmalarına, böyle gülüp durmalarına, bizimle alay etmelerine izin mi verelim?” (Püsküllü Deve, s.12).

“Siz de tıpkı bizim gibi mevcut kurallara uymak zorundasınız!” diye bağırdı öfkeyle. “Şans eseri bizden birkaç yaş daha büyüyorsunuz diye, canınızın her istediğini yapamazsınız! Gidin, beni Doktor Bökh’e şikâyet edin! Ama önce spor salonunu derhal terk etmenizi istiyorum!” (Uçan Sınıf, s.27).

Barabas kendini savunmaya kalkıştı: “Bunun da derdi hep benimle! Mühür elimden alındığında derneğin sonu gelmişti zaten.” (Pal Sokağı Çocukları, s.84).

“Duygu ve Düşünceleri Arkadaşlarıyla Paylaşma” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Sınıfta bir telaştır başladı.

“Neden çağırıyormuş bizi?”

“Neden okulda kalıyorsunuz?”

“Bizimle ne zoru varmış?” (Pal Sokağı Çocukları, s.75).

“Rezalet bu rezalet!” diye fısıldadı Matthias yanındaki arkadaşına. “Rakip okulun öğrencileri Rudi’ye bir kez daha saldırsalar keşke!” (Uçan Sınıf, s.104).

“Ayakkabılar benim için gerçekten o kadar da önemli değil,” dedi Mahmut dostça. “İsterseniz alın onları.” Sonra Ahmet Hüseyin’e dönüp, “Gel buraya bodurcuk. Haydi, çıkar ayakkabıları da kendi ayağına giy.” (Püsküllü Deve, s.17).

Tablo 6’da ise Benlik algısının alt boyutlarından ‘Aile İlişkileri’ne yönelik bulgular yorumlanmış ve örneklendirilmiştir.

Tablo 6. Benlik Algısının Alt Boyutlarından ‘Aile İlişkileri’ nin Kitaplarda Yer Alan Karakterlere Yönelik Bulguları

Aile İlişkileri		Veda Turtası	Püsküllü Deve	Erik Çekirdeği	Uçan Sınıf	Pal Sokağı Çocukları
Başarı	Frekans	8	0	0	0	0
	Yer Aldığı Sayfalar	15,17,19,25,74,75,106,116	-	-	-	-
Fiziksel Görünüm	Frekans	0	2	0	0	1
	Yer Aldığı Sayfalar	-	15,43	-	-	196

Tablo 6’ya bakıldığında ‘Aile İlişkisi’ ne eserlerde toplam 11 kez yer verildiği tespit edilmiştir. Bu değerlerin kitaplara göre dağılımına bakıldığında ‘Başarı ’alt değerine Veda Turtası kitabında 8, kez yer verilirken diğer kitaplarda kullanımına rastlanmamıştır. ‘Fiziksel Görünüm’ alt değeri ise Püsküllü Deve kitabında 2, Pal Sokağı Çocukları kitabında 1 kez kullanılmıştır.

“Başarı” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır:

“İlk derste Türkçe öğretmeninden övgü dolu cümleler işittim. Birkaç ders sonra girdiğim fen bilimleri sınavı da iyi geçince, tüm bunların iyiye işaret olduğunu düşündüm.” (Veda Turtası, s.19).

“Gayet iyi gidiyor. Birinci dönem bitmek üzere ve benim notlarım sınıf ortalamasının üstünde.”

“Çok sevindim, umarım tüm eğitim hayatın başarılarla dolu olur.” (Veda Turtası, s.25).

“Okullar açılana kadar her günü dolu dolu geçirecek şekilde ders planı yaptım. Ne de olsa tatilini ders çalışarak geçirmek, yapacak daha iyi bir şeyi olmayan tüm öğrencilerin hayalidir! Gayet iyi gidiyor.” (Veda Turtası, s.74).

“Fiziksel Görünüm” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

“En önde, büyük atkıdan ancak burnunun tepesi görünen, küçük bir çocuğu sımsıkı kucaklamış zayıf, ufak tefek, sarışın bir kadın, gözleri ağlamaktan kıpkırmızı kesilmiş, yürüyordu.” (Pal Sokağı Çocukları, s.196).

“Küçük çocuk, Ahmet Hüseyin’le aynı boydaydı; şort, beyaz çoraplar ve iki renkli sandaletler giymişti. Saçları taranmış, parlatılmıştı. Bir elinde beyaz çerçeveli bir güneş gözlüğü tutuyordu, öteki eli babasının elini yakalamıştı.” (Püsküllü Deve, s.15).

“Dükânın vitrininde kendi yansımama bakma fırsatı buldum. Saçlarım o kadar uzun, o kadar gürdü ki kulaklarımı örtüyorlardı. Kafama yerleştirilmiş tüylü bir şapkaya benziyorlardı. Çuval bezinden gömleğimin yakası kirliydi, yırtık yakadan güneşten yanmış tenimi görebilirdiniz. Çıplak ayaklarım pis, topuklarım çatlaktı. O üç zengin çocuğun beyinlerini dağıtmak istiyordum. Ama benim böyle bir yaşamımın olması onların suçu değildi ki.” (Püsküllü Deve, s.43).

Tablo 7’de ise Benlik algısının alt boyutlarından ‘Mutluluk ve Doyum’ ilişkisine yönelik bulgular yorumlanmış ve örneklendirilmiştir.

Tablo 7. Benlik Algısının Alt Boyutlarından ‘Mutluluk ve Doyum’ İlişkisinin Kitaplarda Yer Alan Karakterlere Yönelik Bulguları

Mutluluk ve Doyum		Veda Turtası	Püsküllü Deve	Erik Çekirdeği	Uçan Sınıf	Pal Sokağı Çocukları
Duygularının Farkına Varma	Frekans	10	2	0	8	19
	Yer Aldığı Sayfalar	14,16,20,30,36,37,44,61,70,74	24,42	-	70,90,96,113,120,123,156,157	19,35,38,44,59,70,91...
Sağlıklı Olduğu için Mutlu Olma	Frekans	0	1	1	4	0
	Yer Aldığı Sayfalar	-	39	52	115,125,157,162	-
Kendini Sever ve Özelliklerinden Mutlu Olur	Frekans	2	0	0	1	0
	Yer Aldığı Sayfalar	11,56	-	-	141	-
Kendini, Ailesi ve Arkadaşları Tarafından Sevilen Bir İnsan Olarak Görür	Frekans	6	2	1	6	11
	Yer Aldığı Sayfalar	13,26,64,103,105,109	37,49	25	106,118,122,139,156,166	34,127,136,140,151,154...
Ailesini, Arkadaşlarını ve Çevresindeki Herkesi Sever	Frekans	9	0	1	8	2
	Yer Aldığı Sayfalar	11,12,13,30,35,101,104,115,118	-	39	78,87,93,105,113,122,164,168	209,212
Eğlenceli, Hoşuna Giden Etkinlikler Bulabilme, Eğlenceyi Paylaşabilme	Frekans	12	3	1	5	4
	Yer Aldığı Sayfalar	13,31,45,56,59,76,78,88,97,113,116,122	13,18,22	11	86,131,134,136,166	19,25,131,158

Tablo 7’ye bakıldığında ‘Mutluluk ve Doyum’ ilişkisine eserlerde toplam 119 kez yer verildiği tespit edilmiştir. Bu değerlerin kitaplara göre dağılımına bakıldığında ‘Duygularının Farkına Varma ’alt değerine Veda Turtası kitabında 10, Uçan Sınıf kitabında 8, Püsküllü Deve kitabında 2 kez yer verilmiştir. ‘Sağlıklı Olduğu İçin Mutlu Olma’ alt

değerine ise Uçan Sınıf kitabında 4, Erik Çekirdeği ve Püsküllü Deve kitaplarında 1 kez rastlanmıştır. ‘Kendini Sevme ve Özelliklerinden Mutlu Olma’ alt değeri Veda Turtası kitabında 2, Uçan Sınıf kitabında 1 kez kullanılmıştır. ‘Kendini Ailesi ve Arkadaşları Tarafından Sevilen Bir İnsan Olarak Görme’ Pal Sokağı Çocukları kitabında 11, Uçan Sınıf ve Veda Turtası kitaplarında 6, Püsküllü Deve 2, Erik Çekirdeği kitabında 1 kez yer almıştır. ‘Ailesi, Arkadaşları ve Çevresindeki Herkesi Sevme’ alt değeri Veda Turtası kitabında 9, Uçan Sınıf kitabında 8, Pal Sokağı Çocukları kitabında 2 ve Erik Çekirdeği kitabında 1 kez kullanılmıştır. Son değer olan ‘Eğlenceli Hoşa Giden Etkinlikler Bulabilme ve Eğlenceyi Paylaşabilme’ alt boyutu Veda Turtası kitabında 12, Uçan Sınıf kitabında 5, Pal Sokağı Çocukları kitabında 4, Püsküllü Deve kitabında 3, Erik Çekirdeği kitabında 1 kez kullanılmıştır.

Değer aralıkları içindeki sayısal verileri oluşturan kullanımların dilsel görünümelerini şu şekildedir:

Umut ağzını bile açmadan sadece başını sallamaya devam etti.

“Bence Umut pek memnun olmuş gibi görünmüyor Müyesser Hala.”

Nihayet başını kaldıran Umut’un yüzü beni onaylıyor gibiydi (Veda Turtası, s.61).

Annem işinden ayrıldığından bu yana içim sıkılıyordu, çabuk sinirleniyordum fakat sadece bir kere ağlamıştım (Veda Turtası, s.30).

Hemen bir şeyler yapmazsam öfkeden çatlayacağım ve bir daha oradan asla kımıldayamayacağım duygusuna kapıldım (Püsküllü Deve, s.24).

Başını salladı. “Endişelenme. Çok mutlu olduğumu söylersem, yalan söylemiş olurum. Ama mutsuz da sayılmam (Uçan Sınıf, s.157).

Yeniden ağaca tırmanan Canakoş, tırmanmaları için arkadaşlarına yardım etti. Dalların elverdiğince tırmandılar. Tam kurtulacakları sırada yakayı ele vereceklerini düşünmek onları çıldırtıyordu (Pal Sokağı Çocukları, s.70)

“Sağlıklı Olduğu için Mutlu Olma” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

“Kaptan oğlunun iyi olduğunu görünce, boğazından kopan hıçkırığı zorla bastırıp kamarasına yöneldi. Ağladığını kimsenin görmesini istemiyordu.” (Erik Çekirdeği, s.52).

O anda kapı yavaşça açıldı. Justus dışarı çıktı ve telaşla yanlarına geldi. “Çok kötü değil,” dedi. “Bacağını kırmış, tedavisi zor değil. Ayrıca göğüs kafesinde hafif ezilme var. Beyin sarsıntısı geçirmemiş. Yani: Cesaret, beyler!” (Uçan Sınıf, s.115).

“Çok daha kötüsü de olabilirdi,” dedi Johnny Trotz. “Eğer Uli bacağını kırmasaydı, herhalde çok daha kötü hastalanacaktı.” (Uçan Sınıf, s.157).

“Kendini Sevme ve Özelliklerinden Mutlu Olma” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

İkimizin de sorunu aynıydı. Yalnızlıkla baş etmeyi öğrenmeliydik. Çok iyi anlaştığımız kişiler her zaman yakınımızda olmayabilirdi ve onlardan uzakken de mutlu olabilmeliydik (Veda Turtası, s.56).

Grünkern, cüppesinin uçuşan etekleriyle oyunculara doğru yelken açtı ve her birinin elini sıktı. Johnny Trotz’a dönerek coşkuyla, “Sen gerçek bir şairsin, oğlum!” dedi. “Nasıl mutlu olduğumu bir bilsen!” Çocuk, müdürün önünde eğildi. Martin’in sahne dekorları da çok övgü almıştı (Uçan Sınıf, s.141).

“Kendini, Ailesi ve Arkadaşları Tarafından Sevilen Bir İnsan Olarak Görme” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Derken, yaşlı kadının sesini duymuş:

“Sakin ağlama küçüğüm, seni kurda falan vermem. Hele o koca kurt buraya gelmeye kalksın, onu hemen öldürürüm!” (Erik Çekirdeği, s.25).

“Kalk da yanıma gel.” Kalkıp onun yanına uzandım. Babam kolunu başımın altına koydu, ama uyuyamadım. Midem kazınıyordu. Karnım sırtıma yapışmıştı. Babam uyumadığımı görünce, “Dün gece çok geç kaldın,” dedi. “Ben de öyle yorgundum ki erkenden uyumuşum.” (Püsküllü Deve, s.37).

“Sevgili, güzel çocuğum, hepimiz Noel’de çok cesur olacağız ve hiç ağlamayacağız. Sana söz veriyorum. Sen de bana söz ver, olur mu? Seni çok seven annenden kucak dolusu sevgiler, öpücükler.” (Uçan Sınıf, s.118).

“Annemi ve babamı çok seviyorum, onlar da beni çok seviyorlar, yine de Noel akşamı birlikte olamıyoruz. Peki ama neden? Parasızlık yüzünden.” (Uçan Sınıf, s.123-124).

“Alışmak zaman alacak, biliyorum ama canını sıkan ne olursa olsun ben hep yanındayım.”
(Veda Turtası, s.64).

“Çözüm bulamasam bile dinlemiş olurum. Seni mutlu eden şeyleri de anlat. Yani diyorum ki seninle konuşmak bana çok iyi gelecek.”

Çömeldiği yerden kalkan annem bana sarıldı, “Hiçbir zaman böyle düşünmedim,” dedi
(Veda Turtası, s.104-105).

Boka yumuşak, içten bir sesle, “Ernö,” dedi. “Sen şu atkıyı sar yine boynuna, kötü üşütmüşsün.”

Arkadaşına şükran dolu gözlerle bakan Nemeçek, Boka’yı abisi sayıp sözünü dinledi (Pal Sokağı Çocukları, s.127).

Boka arsanın tam ortasında durmuş, ordusunu kıvançla selamlıyordu. Büyük komutan Napolyon tekrar aklına gelmişti. Onu da sadık erleri böyle sevmişlerdi, tıpkı şu çocukların kendisini sevdikleri gibi... (Pal Sokağı Çocukları, s.136).

“Ailesini, Arkadaşlarını ve Çevresindeki Herkesi Sevme” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Yavru kartallar, gagalarını açmış bekliyordu. Anaları, balığı küçük küçük parçalara ayırdı, yavrularını doyurdu (Erik Çekirdeği, s.39).

Önce babasına, sonra da annesine baktı dertli gözlerle. Derken Boka’yı gördü, bir gülümseme belirdi yüzünde. Zar zor duyulur bir sesle, “Sen de mi buradasın, Boka?” diye sordu.

Boka yatağa yaklaştı.

“Elbette buradayım,” dedi (Pal Sokağı Çocukları, s.209).

Martin çok sevinmişti ve anne babasını öpücüklere boğuyordu. Daha güzelini düşünemeyeceği bir Noel akşamıydı. Gerçi minik Noel ağacındaki mumlar bir süre sonra yana yana bitmişti, ama ışığı açmışlardı. Annesi kahve pişirmişti (Uçan Sınıf, s.164).

“Annemin ve babamın, Justus’un ve Sigara İçmez’in, Johnny, Matz ve Uli’nin, ayrıca Sebastian’ın hayatta çok, çok ama çok mutlu olmalarını dilerim! Kendimin de tabii!” (Uçan Sınıf, s.168).

Sonra da mesajla, görüntülü konuşmalarla, hatta birbirimize mektup yazarak hiç ayrılmamışız gibi arkadaşlığımızı sürdürecektik.

Okul çıkışı Yağmur annesinden izin aldı. Eşyalarını toplarken bana yardım edecekti. Toplanma işini onunla yapmak eğlenceliydi. Hatırlanmak için en sevdiğim birkaç eşyayı Yağmur'a vermek üzere ayırdım (Veda Turtası, s.30-31).

“Ben ne diyeceğimi bilemiyorum halacığım,” diyen annemin gözleri doldu. “Bunca masrafın üstesinden gelemeyebiliriz.”

“Babaannem her şeyin üstesinden gelir,” dedi Umut.

“Hep birlikte olduğumuzda her şeyin üstesinden geliriz.” (Veda Turtası, s115).

“Eğlenceli, Hoşuna Giden Etkinlikler Bulabilme, Eğlenceyi Paylaşabilme” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

“Yavrular biraz büyüyüp de köşelerinden çıkıp dolaşmaya başlayınca, çocuklar içlerinden birini seçti. Bu, küll renkli bir yavruydu. Beyaz patileri vardı. Onu eve götürdüler. Öbür yavruları da çocukların annesi başkalarına dağıttı. Çocuklar minik yavruyu öyle sevdiler ki, onunla oynuyor, onunla birlikte uyuyorlardı.” (Erik Çekirdeği, s.11).

“Bu evde en iyi arkadaşım kitaplar olacaktı. Küçük bir planlamayla, okullar açılana kadar her güne bir kitap bitirme hedefi koydum kendime.” (Veda Turtası, s.88).”

“Tek başıma ağaçların arasında yürümek içimi sevinçle doldurdu. Yeşili görmeye ne çok ihtiyacım varmış. Bunun daha önce farkına varsaydım annem taşınmayı teklif ettiğinde bu kadar ayak diremezdim.” (Veda Turtası, s.97).

“Sınıf arkadaşlarımızın gelmesiyle de sulu oyunlarımız, plaj eğlencelerimiz başlıyordu. Şimdiye kadar hiçbir yaz tatilim bu kadar güzel geçmemişti.” (Veda Turtası, s.122).

Dördümüz hala onları pataklamak istiyorduk. Ama Mahmut ve Kör Göz yalnızca şakalaşmak, biraz gülmek istiyorlardı. (Püsküllü Deve, s.13).

“Sen de öğle treniyle gelsene,” diye rica etti Matthias. “En azından elli kişi aynı trende olacağız. Bir vagona doluşur, eğleniriz. Süper olur! Evet mi? Bizimle geliyor musun?” (Uçan Sınıf, s.136).

Barabas da ‘Haydi çocuklar,’ dedi, ‘biz de müzeye gidip bilye oynayalım öyleyse.’ Kalkıp müzeye gittik. Duvar dibinde bilye oynamaya başladık. Her birimiz bir bilye yuvarlıyor

kimin bilyesi daha önce yuvarlanan bilyeyi vurursa bilyelerin hepsini topluyordu (Pal Sokağı Çocukları, s.19).

Kent çocukları için yeryüzünde bundan daha uygun bir oyun alanı düşünülemezdi. Kızilderili oyunları için daha elverişli bir yer olabileceği akıllarının köşesinden bile geçmiyordu. Pal Sokağı'ndaki bu arsa harikaydı doğrusu (Pal Sokağı Çocukları, s.25).

Tablo 8'de ise Benlik algısının alt boyutlarından 'Korku, Kaygı' ilişkisine yönelik bulgular yorumlanmış ve örneklendirilmiştir.

Tablo 8. Benlik Algısının Alt Boyutlarından 'Korku, Kaygı' İlişkisinin Kitaplarda Yer Alan Karakterlere Yönelik Bulguları

Korku, Kaygı		Veda Turtası	Püsküllü Deve	Erik Çekirdeği	Uçan Sınıf	Pal Sokağı Çocukları
Kayıp ve Ayrılıklarla Baş Etme	Frekans	2	1	1	4	4
	Yer Aldığı Sayfalar	12, 31	50	16	96,122,131, 140	62,135,229,235
Problem Durumlarıyla Başa Çıkma ve Çözüm Bulma	Frekans	8	1	3	4	11
	Yer Aldığı Sayfalar	11,13,22,24, 90,107,108, 113	10	15,29,46	57,67,121, 136	18,46,48,57,59, 95,110...
Karanlık, Hayvan ve Doğaüstü Canlılar gibi Korkuların Üstünden Gelme	Frekans	0	0	2	1	4
	Yer Aldığı Sayfalar	-	-	11,50	94	29,52,53,60
Değişikliklere Ayak Uydurma/Alışma	Frekans	9	1	0	2	3
	Yer Aldığı Sayfalar	28,29,35,41, 45,57,91,99, 124	35	-	138,157	162,182,234
Öfkesini Kontrol Etme	Frekans	1	2	0	4	7
	Yer Aldığı Sayfalar	33	13,15	-	61,65,78,137	56,81,112,156,181,183

	Frekans	3	1	1	5	3
Sabırlı Olma	Yer Aldığı Sayfalar	72,91,123	37	29	118,135,137,153,214	108,182,203

Tablo 8'e bakıldığında 'Korku, Kaygı' ilişkisine eserlerde toplam 88 kez yer verildiği tespit edilmiştir. Bu değerlerin kitaplara göre dağılımına bakıldığında 'Kayıp ve Ayrılıklarla Baş Etme' alt değerine Pal Sokağı Çocukları ve Uçan Sınıf kitaplarında 4, Veda Turtası kitabında 2, Püsküllü Deve ve Erik Çekirdeği kitaplarında 1 kez yer verilmiştir. 'Problem Durumlarıyla Başa Çıkma ve Çözüm Bulma' alt değerine ise Pal Sokağı Çocukları kitabında 11, Veda Turtası kitabında 8, Uçan Sınıf kitabında 4, Erik Çekirdeği kitabında 3, ve Püsküllü Deve kitabında 1 kez rastlanmıştır. 'Karanlık, Hayvan ve Doğaüstü Canlılar gibi Korkuların Üstünden Gelme' alt değeri Pal Sokağı Çocukları kitabında 4, Erik Çekirdeği kitabında 2, Uçan Sınıf kitabında 1 kez kullanılmıştır. 'Değişikliklere Ayak Uydurma/Alışma' alt değeri Veda Turtası kitabında 9, Pal Sokağı kitabında 3, Uçan Sınıf kitabında 2, Püsküllü Deve kitabında 1 kez yer almıştır. 'Öfkesini Kontrol Etme' alt değeri Pal Sokağı kitabında 7, Uçan Sınıf kitabında 4, Püsküllü Deve kitabında 2 ve Veda Turtası kitabında 1 kez kullanılmıştır. Son değer olan 'Sabırlı Olma' alt boyutu Uçan Sınıf kitabında 5, Veda Turtası ve Pal Sokağı Çocukları kitabında 3, Püsküllü Deve ve Erik Çekirdeği kitaplarında 1 kez kullanılmıştır.

Değer aralıkları içindeki sayısal verileri oluşturan kullanımların dilsel görünümelerini şu şekildedir:

"Eşya az, bir saate indiririz!" diyen adam için her şey ne kolaydı. Bir saatin içinde bu sokağa, okuluma, arkadaşlarıma ve tüm çocukluğumu geçirdiğim eve veda etmeliydim. (Veda Turtası, s.31).

Canım konuşmak istemiyordu. Sessizce kederlenmek istiyordum. Annemin sesini duymak, kokusunu almak, ona sarılıp öpmek istiyordum (Püsküllü Deve, s.50).

Ama onlardan kurtulmak için, denizler aştırmayacağım onlara. Babamın bana kızdığı gibi de kızmayacağım. Karım da annemden daha iyi biri olacak. Annem şimdi nerededir acaba? Acaba yaşıyor mudur hala? (Uçan Sınıf, s.96).

"Ne yazık ki bu akşam bizimle birlikte olamayacaksın," dedi Johnny. "Olsun, yarın sana her şeyi bütün ayrıntılarıyla anlatırım." (Uçan Sınıf, s.40).

Dışarı fırlayan Gereb küçük kapıyı çarparak kapattı. Boka bir-iki saniye bocaladı, ne yapacağını bilemedi. Hayatı boyunca ilk kez acımasız davranıyordu bir insana. Bir anlığına, “Arkasından koşup onu geri çağırırsam mı acaba,” diye düşündü. “Hadi geri dön, dön, ama dürüst bir insan ol artık!” diye seslensem arkasından diye düşündü (Pal Sokağı Çocukları, s.135).

Dünya Boka'nın başına yıkılmıştı sanki. Gözyaşlarını tutamıyordu. Koştı, kapıya doğru atıldı. Buradan, bu vefasız toprak parçasından kaçıp gidecekti artık. Alıp başını gidecekti. Ne acılar pahasına, ne kahramanlıklarla savunmuşlardı burayı! Oysa dişleriyle tırnaklarıyla savundukları arsa, şimdi onları yüzüstü bırakıyordu, sırtına bir apartman yüklenmek için (Pal Sokağı Çocukları, s.235).

“Problem Durumlarıyla Başa Çıkma ve Çözüm Bulma” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Oğlanlar ne bizim uyarı çılgınlığımızı duymuş ne de canavarı görmüştü, ama içlerinden biri başını çevirdiğinde çılgınlığı bastı. Öbür arkadaşı da var gücüyle oradan uzaklaşmaya başladı (Erik Çekirdeği, s.46).

“Kimse yoksa tepeden aşağıya sürünerek ilerleriz. Tepe, göle çok yakın. Göl kıyısındaki sazların arasına gizleniriz. Sonra ne yapacağımızı orada kararlaştırırız.” (Pal Sokağı Çocukları, s.48)

Elçiler içeriye girdiler. Üçünün de üzerinde kızıl gömlekler, kızıl kepler vardı. Silahsızlardı. Sebeniç beyaz bayrağı sallıyordu. Boka böyle durumlarda nasıl davranılacağını bilirdi (Pal Sokağı Çocukları, s.157).

“Çok büyük bir rol değil,” dedi Sebastian. “Yarın öğlene kadar rolü ezberleyebilecek birini bulmamız gerekiyor. Ayrıca bu zavallının küçük, sarışın bir kız çocuğu gibi görünebilmesi de gerekiyor.” (Uçan Sınıf, s.121).

“Şimdi olduğun gibi davranabilirsin sınıfta. Benimle, bizimle konuştuğun gibi konuşabilirsin. Tepkisiz olduğun için böyle davranıyorlar.”

“Başkaları davranışlarını düzeltebilirler diye mi niye kendimi değiştireyim?” (Veda Turtası, s.107-108).

Harçlık problemini çözebilirdim fakat kira, faturalar gibi konularda elim kolum bağlıydı. “Başka bir yol olmalı. Buradan gitmek zorunda kalmayacağımız başka bir yol olmalı,” diyerek masadan kalktım ve odama sığındım (Veda Turtası, s.24).

“Karanlık, Hayvan ve Doğaüstü Canlılar gibi Korkuların Üstünden Gelme” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Katya, köpekleri görünce çığlık çığlığa kaçtı.

Vasya ise olanca gücüyle kedisine yardıma koştu. Köpeklerle aynı anda kedi yavrusunun yanına vardı. Tam köpekler yavruyu hırpalayacakken, kendini yavrunun üzerine attı, öylece kapandı kaldı (Erik Çekirdeği, s.11).

Maskeli hayalet kafilesi arka kapıdan çıkıp gitti. Ortalık yavaş yavaş eski sakinliğine kavuştu. Yalnızca ilk sırada yatanlar kaşınıp durdular ve bir süre daha dudaklarını yastıklarına bastırıp sövdüler. Kaşıntı tozu etkisini göstermişti. Ama sonunda onlar da yatıştılar (Uçan Sınıf, s.94).

“Korkma Nemeçek,” dedi kendi kendine. Dikkatle tırmanmayı sürdürdü. Geride bıraktığı her basamakta kendini yeniden yüreklendiriyor, durmadan tekrarlıyordu: “Sakin korkma Nemeçek, korkma sakın!..” (Pal Sokağı Çocukları, s.29).

“Er Nemeçek, sana söylüyorum, otların arasına sin çabuk!”

Buyruk buyruktur. Nemeçek otların arasına sindi. Gizemli varlık otları hışırdatmayı sürdürüyordu ama anlaşılan yön değiştirmişti, artık üzerlerine doğru yürümüyordu (Pal Sokağı Çocukları, s.52-53).

“Değişikliklere Ayak Uydurma/Alışma” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

“Zamanla her şeye alışılıyor,” dedi Johnny. “İnsan anne ve babasını seçemiyor. Bazen günün birinde beni almak için ortaya çıkacaklarını hayal ediyorum, ama sonra yalnız kalabildiğim için ne kadar mutlu olduğumu fark ediyorum (Uçan Sınıf, s.157).

Böylece okul yeniden yerleşiyordu kafalarına. Oysa ne çabuk unutmuşlardı. Nemeçek ölmüş olsa bile Racz Öğretmen yaşıyordu. Her şeyden önce kendileri de yaşıyordu (Pal Sokağı Çocukları, s.234).

“Yakında karneler verilecek. İkinci dönem başlamadan taşınırsak belki yeni çevreme alışırım.”

“Durun bakalım kızlar. Duygusallığı bırakın. Üçünüz için de en iyisi ne olur, onun hesabını yapın,” diyen Filiz Teyze ’nin söylediği akıllıcaydı (Veda Turtası, s.28).

Hayatımızı değiştirecek kararı birden alıp annemi ikna ettiğim için pişmanlık duyuyordum (Veda Turtası, s.29).

Neşeli, meraklı ve heyecanlıydı...Yaşlı birini dinlemekten bu kadar keyif alabileceğimi hiç düşünmemiştim. Doğrusunu söylemek gerekirse, daha ilk günden taşındığımızı memnundum (Veda Turtası, s.45).

“Öfkesini Kontrol Etme” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Damlaları nasıl kontrol edeceğimi bilemedim. Annem görmesin diye yüzümü tamamen pencereye çevirdim. Derin bir nefes aldım. Elimin tersiyle gözlerimin yaşını sildim. Sonra da mutsuz ve çaresiz hissettiğimde bana iyi gelen şeyi yaptım. Yol boyunca hayal kurdum (Veda Turtası, s.33).

Dördümüz hala onları pataklamak istiyorduk. Ama Mahmut ve Kör Göz yalnızca şakalaşmak, biraz gülmek istiyorlardı.

“Bak kardeşim,” dedi Mahmut bana, “bu gece bir kavgaya tutuşmak istemiyoruz. (Püsküllü Deve, s.15).

Martin yine öfkeden kıpkırmızı kesildi. “İnanılır gibi değil!” diye bağırdı kendini kaybederek. “Bu heriflerin görgüsü yok mu hiç?” (Uçan Sınıf, s.61).

“Olur mu hiç öyle şey, Bay, Justus?” diye bağırdı Matthias kendini kaybederek. Sonra yaptığı hatayı fark edip hızla düzeltti: “Olur mu hiç öyle şey, Bay Bökh?” dedi utanıp sıkılarak (Uçan Sınıf, s.78-79).

Kolnay yeniden bir ağlamadır tutturdu. Vays, yine sinirlenmiş, ceketinin uçlarını çekiştirmeye başlamıştı.

“Hadi bakalım, zırlaması yakındır,” dedi sıkıntıyla (Pal Sokağı Çocukları, s.81).

Şimşek gibi fırlayan Boka kapıyı sürmeledi. Bütün çocuklar Rihter’in yanında duran Gereb’e diktiler gözlerini. Gereb ’in yüzü sapsarı kesilmişti.

Boka, öfkeden çıldırarak gibiydi:

“Demek yalan söyledin? Yine yalan söyledin!” (Pal Sokağı Çocukları, s.156).

“Sabırlı Olma” alt boyutuna ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Otuz iki dişini birden göstererek sırtan şu Gereb bile gülerdi o zaman. Hiç sesini çıkarmadı. Ne yaparlarsa katlanmaya karar verdi (Pal Sokağı Çocukları, s.108).

Bu kayıt yanlış bilgiye dayanılarak yazılmış olup Genel Kurul Derneğın bu üyeyi gereksiz yere kınamış olduğunu açıklar. Üyemizin bu gereksiz kınama karşısında gururla sabredip, verilen savaşta kahramanca yer alması, tarihsel bir olaydır (Pal Sokağı Çocukları, s.202-203).

Aynı anda dokuzuncu sınıfın birincisinin gözlerinden iki iri damla yaş süzıldı. Ardından iki damla yaş daha. Ama Martin dişlerini sıkıp gözyaşlarını tuttu. Sonunda, “Ben eve gitmiyorum, Doktor Bökh,” dedi (Uçan Sınıf, s.153).

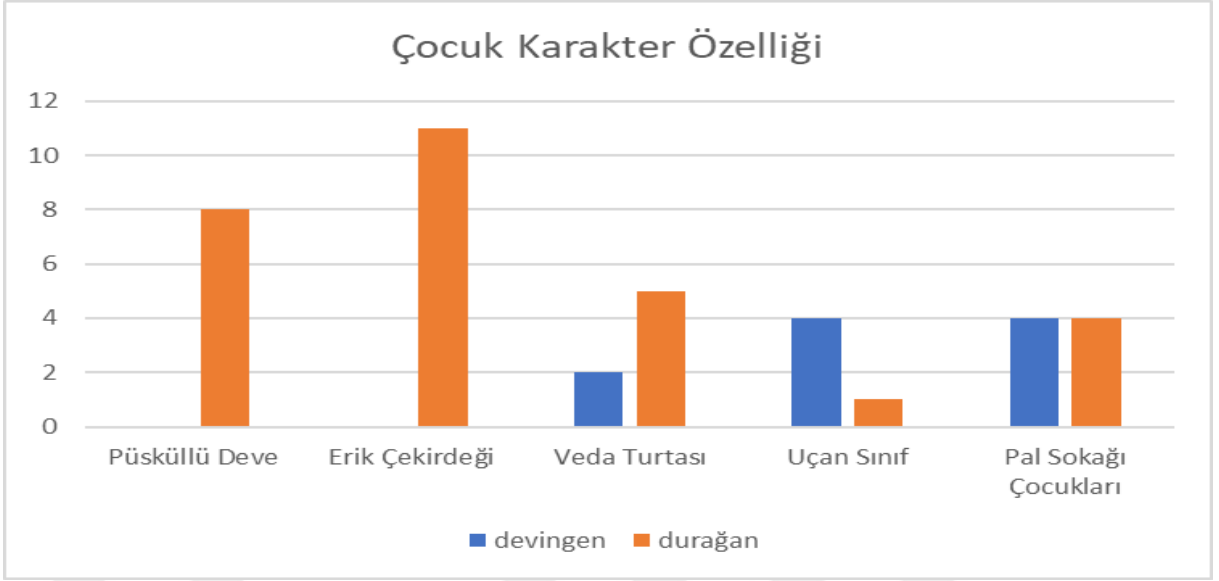
“Moral bozmakta üstüne yoktur. Her şeyle dalga geçer, sinirlerinin sağlam olması lazım.”

“Neyse ki sen varsın. Tüm bunlara alışabilmem için sen yanımdasın,” dedim ama o sustu. Sanırım yanımda olmaya niyeti yoktu (Verda Turtası, s.91).

4.3. Üçüncü Probleme İlişkin Bulgular

Üçüncü problemle, Dünya çocuk edebiyatı seçkilerinden oluşan kitaplardaki çocuk karakterlerin özellikleri belirlenmeye yönelik çalışılmış, bu karakterlerin sergiledikleri tutum ve davranışlar eser boyunca gelişimlerine yönelik değişimleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Dağılımlarına yönelik bulgular istatistiksel olarak artma azalma eğilimlerine göre yorumlanmıştır. Karakterin sergilediği tutum ve tavrı kalıcı olarak benimseme eylemine göre durağan, olumlu ya da olumsuz geçirdiği değişimlere göre olası farklılıkları devingen karakter özellikleriyle ilişkilendirilerek aktarılmıştır.

İlk etapta çalışmaya seçilen eserler kurguyu yakından tanımak için bir kez okunmuş, ikinci okumada karakter daha yakından tanınmak suretiyle çok yönlü olarak ele alınmıştır. Çalışmaya konu olan beş eserde de aynı yöntem teknik olarak kullanılmış, eserler karakter özellikleri karşılaştırmalı olarak tablolştırılmıştır. Ortaya çıkan aralıklara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Grafik 1. Dünya Çocuk Seçkilerindeki Çocuk Karakterlerin Devingen-Durağan Olma Özelliklerine Göre Dağılımları

Grafik 1’de belirtildiği gibi, dünya çocuk edebiyatı seçkilerinden oluşan çocuk karakterlerin karakter özelliklerini belirlemeye yönelik yapılan araştırmada durağan karakterin 29, devingen karakterin 10 çocukta görüldüğü tespit edilmiştir. Rus edebiyatına ait olduğu bilinen “Erik Çekirdeği” adlı kitap 11 devingen karakterin bulunduğu kitap olarak tespit edilmiştir. Bu karakterlere Fars edebiyatına ait “Püsküllü Deve” isimli eserde 8, Türk edebiyatına ait “Veda Turtası” isimli eserde 5, Macar edebiyatına ait “Pal Sokağı Çocukları” isimli eserde 4, ve Rus edebiyatına ait olduğu bilinen “Erik Çekirdeği” isimli eserde 1 kez rastlanmıştır. Devingen karakterlerin en çok yer aldığı kitaplar ise “Pal Sokağı Çocukları” (4) ve “Uçan Sınıf” (4) isimli kitaplardır. Türk edebiyatına ait “Veda Turtası” kitabında 2 devingen karakter yer alırken “Erik Çekirdeği” ve “Püsküllü Deve” isimli eserlerde devingen karakter özelliği taşıyan çocuk karakterlere rastlanmamıştır. Öykülerde yer alan Durağan ve devingen karakter örneklerine ilişkin kullanımlar örneklendirilmiştir:

“Vasya ise olanca gücüyle kedisine yardıma koştu. Köpeklerle aynı anda kedi yavrusunun yanına vardı. Tam köpekler yavruyu hırpalayacakken, kendini yavrunun üzerine attı, öylece kaldı” (Erik Çekirdeği, s. 11).

“Tren geçip gittiğinde, herkes, küçük kızın hiç kıpırdamadan rayların üzerinde yüzükoyun yatmakta olduğunu gördü. Tren iyice uzaklaşınca, küçük kız başını kaldırdı, dizlerinin üzerinde doğruldu, kalan mantarları da toplayıp ablasına koştu...” (Erik Çekirdeği, s. 15).

“Ben konuşmaya başladım: Eğer hepiniz benim olmak istiyorsanız size söz veriyorum, sizden asla bıkmayacağım. Her zaman sizinle oynayacağım ve sizi hiç yalnız bırakmayacağım.” (Püsküllü Deve, s.35).

“Ahmet Hüseyin’in kiminle birlikte yaşadığını hala bilmiyorum, ama Kasım yalnızca bir ninesi olduğunu ve ninesinin de dilencilik yaptığını söylemişti. Ahmet Hüseyin’in kendisi asla bir şey söylemezdi.” (Püsküllü Deve, s.45).

“O gün vaktimin geri kalanını Umut’a ayırmaya karar verdim. Ancak kendisi pek hevesli davranmadı. Kulübesine kadar gidip kapısını çaldım. Küçük pencereyi kapatan beyaz perdenin hafifçe kimıldadığını gördüm. Israrla birkaç kere daha çaldım ve biraz bekledim. Baktım hiç oralı olmuyor, bahçedeki ağaçları inceleyerek eve geri döndüm.” (Veda Turtası, s.55-56).

“Barabas, Kolnay’ı suçlamaktan geri kalmadı: Tabii başkanlık sırası ona geldi ya ondan. Bana sorarsanız dernek artık kapatılmalıdır. Siz sırayla başkan olurken bize de macun çiğnemek düşüyor.” (Pal Sokağı Çocukları, s.87).

“Bunu da mı biliyordunuz?” diye sordu şaşırarak.

“Elbette,” dedim. Bunu ve başka pek çok şeyi. Herkes nasıl? Matthias hala o kadar çok yemek yiyor mu?”

“Yemiyor,” dedi Johnny. “Silip süpürüyor!” Haftada iki kere de spor okulunda boks dersine gidiyor.” (Uçan Sınıf, s.172).

Durağan karakterler örneklendirilen ifadelerde de olduğu gibi gelişimi takip edilemeyen akış içinde pasif roller üstlenmiş daha çok kapalı karakterlerdi. Fiziksel görünümüne ve ruhsal değişimlerine tanık olmak her zaman olağan değildir. Devingen karakter ise gelişimi yakından izlenebilen yöneltilmeye açık hareketli karakterdir. Aşağıda yer alan görünümle devingen karakterlere ilişkin örneklendirmelerdir:

“Kaptanın evli bir kız kardeşi vardı; küçük çocuğu onun yanına bırakıt, Almanya’ya geldikçe, onu ziyaret etti ve çocuk on yaşına geldiğinde, onu Kirchberg yakınlarında yatılı bir okul olan Johann Sigismund Lisesine verdi.” (Uçan Sınıf, s.16-17).

“Uli ayrıksı biri,” dedi Johnny. “Hala sınıfın en küçüğü. Ama eskisinden çok farklı. Matthias ona sesini çıkaramıyor. Aynı şey bizim için de geçerli. Uli gerçi küçük kaldı ama içinde

kimsenin karşı koyamadığı bir güç saklı. Uli bunu istemiyor. Ama birine baktığında da kimse ona karşı koyamıyor.” (Uçan Sınıf, s.173).

“Yaptığım kötülüğü onarmak için geldim,” dedi Gereb.

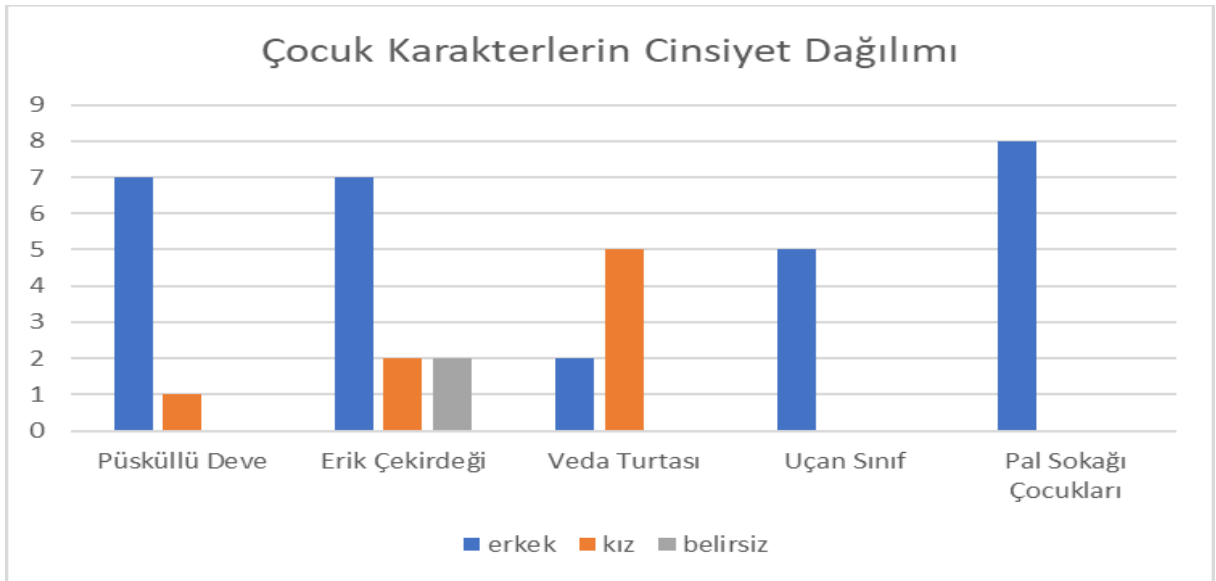
Boka sözünü ağzına tıktı: “Onun çaresi yok.”

“Ama ben pişmanım...Hem de çok... Çok pişmanım...” (Pal Sokağı Çocukları, s.133).

“Yazın babasıyla birlikte gideceğini duyunca daha uyumlu hale geldi. Böylece sınıfta iki arkadaş edindi. Benimse bu konu da hiç sorunum yok.” (Veda Turtası, s.111).

4.4. Dördüncü Probleme İlişkin Bulgular

Dördüncü alt problemle birlikte dünya çocuk edebiyatı seçkilerinden oluşan eserlerde çocuk kadrosunun karakter geliştirme yollarına ilişkin cinsiyet dağılımı belirlenmeye çalışılmıştır. Cinsiyet değişkeninin karakter ve benlik algısı üzerinde yarattığı olası etkilerin izleri sürülmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çocuk edebiyatının özgün ürünlerinden seçilmiş eserlerde yer alan karakterler kız ve erkek karakterler olarak sınıflandırılmış kitap bazlı rakamsal dağılımları genel bir çerçevede değerlendirilmiştir. Tablo 9’da cinsiyet dağılımlarının grafik ölçeği paylaşılmıştır.

Grafik 2. Dünya Çocuk Seçkilerindeki Çocuk Karakterlerin Cinsiyete Göre Dağılımları

Grafik 2’de incelendiğinde seçkilerde yer alan toplam 39 çocuk karakterin cinsiyet dağılımıyla ilgili bilgilere erişmek mümkündür. Eserlerde bulunan 39 karakterden 29’unun erkek, 8’inin kız olduğuna dair bulgulara ulaşılırken 2 karaktere ilişkin cinsiyet bilgisi paylaşılmamıştır. Buna göre kitapta yer alan bilgilerden yola çıkılarak yapılan çalışmada, “Pal Sokağı Çocukları” 8 erkek karakterin varlığıyla en çok erkek kimliğine yer veren kitap olmuştur. Bu eseri sırasıyla “Püsküllü Deve” ve “Erik Çekirdeği” 7, “Uçan Sınıf” 5, “Veda Turtası” 2 erkek karakterle takip etmiştir. Kız karakterlere daha az yer veren kitaplarda en çok kız karaktere “Veda Turtası” 5 karakterle yer vermiştir. “Erik Çekirdeği” 2, “Püsküllü Deve” 1 kız karaktere yer verirken “Uçan Sınıf” ve “Pal Sokağı Çocukları” adlı eserlerde kız karakterlere rastlanmamıştır. Karakterin cinsiyetine ilişkin bulgulara yönelik bilgi vermeyen tek eser ise 2 karakterle “Erik Çekirdeği” olmuştur.

Dünya Çocuk edebiyatı seçkilerinden hazırlanan kitaplarda yer alan erkek karakterlerin dilsel görünümleri aşağıdaki gibidir:

“Aslında çocukların gözünde Nemeçek ha var ha yoktu. Aritmetikte sıfır gibi bir şeydi yani. Hani hiç kimse üzerinde durmazdı Nemeçek ‘in. Önemsiz, sıska, küçük bir oğlandı işte, hepsi bu...” (Pal Sokağı Çocukları, s.18).

“Hadi vursana kasketini yahu, soyguncunun daniskası bu herif!”

Çele kasketini çıkardı.

Bu işin yürüyeceği yoktu böyle. Gereb yanlış adama başvurmuştu. Çele gerçekten de süse düşkün, cakacının biriydi. (Pal Sokağı Çocukları, s.13).

“Köşebaşında çocuklara yetişti, bir yan sokağa saptılar. Ortalarında Boka, kol kola yürüyorlardı. Boka her zamanki gibi sakin ve ciddi haliyle bir şeyler anlatıyordu. Boka on dört yaşlarındaydı. Yüzünde erkeksi hatlar belirmemişti daha. Ama konuşmaya başladı mı yaşından birkaç yaş daha büyük görünürdü.” (Pal Sokağı Çocukları, s.15).

“O gece Kasım, Ahmet Hüseyin, piyangocu Ziver’in oğlu ve ben, bir saat önce bankanın önünde bizimle arkadaş olan iki çocukla birlikteydik.” (Püsküllü Deve, s.10).

“Parlak bir otomobil bize doğru hızla yanaştı ve boş bir yere park etti. Bir adam, bir kadın, küçük bir oğlan ve kabarık tüylü, beyaz bir fino köpeği çıktı dışarı. Küçük çocuk, Ahmet Hüseyin’le aynı boydaydı; şort, beyaz çoraplar ve iki renkli sandaletler giymişti. Saçları

taranmış, parlatılmıştı. Bir elinde beyaz çerçeveli bir güneş gözlüğü tutuyordu, öteki eli babasının elini yakalamıştı.” (Püsküllü Deve, s.15).

“Seriyoza, bütün gün kafesin yanından ayrılmadı. Göğsünün üzerinde yatan, güçlkle soluk alan kuştan gözünü ayırmadan öylece oturdu.”

“Küçük oğlan yatmaya gittiğinde, kuş hala canlıydı.” (Erik Çekirdeği, s.19).

“Denizciler güldükçe küçük oğlan kızarıyordu. Derken, dayanamadı, ceketini hızla çıkarıp bir yana attı, direğe tırmanmaya başladı.” (Erik Çekirdeği, s.50).

“O zamanlar Jonathan Trotz başına gelen şeyin ne olduğunu anlayacak yaşta değildi. Ama büyüyünce, yatağında gözünü kırpmadan yatıp ağladığı pek çok gece oldu. Kaldı ki dört yaşındayken başına gelen bu acı olayı, inanın bana, cesur bir delikanlı olmasına karşın, ömrü boyunca atlatamayacaktı.” (Uçan Sınıf, s.16).

“Sebastian kapıyı açıp dışarı çıkan son sınıf öğrencilerinin önünde kibarca eğildi. Bu beyler, dedi bütün son sınıf öğrencileri dışarı çıktığında, aşağılayıcı bir tavırla, dans derslerinde boyalı genç hanımlarla dönüp duruyorlar diye, kendilerini, dünyanın merkezi sanıyorlar.” (Uçan Sınıf, s.28).

“Babası onu buraya bırakıp giderken yapmıştı serayı. Amerika’da yaşadığı evin bahçesinde de bitkilerle ilgilenmeyi çok severmiş Umut. Oğlunu oyalamak için babasının verdiği bir hediye o sera.” (Veda Turtası, s.59-60).

Seçkilerde yer alan kız karakterlere ilişkin dilsel görünüm örnekleri şu şekildedir:

“Tornavida ve çekiç lazım olacak,” dedikten sonra odadan çıktı. O gelene kadar toka kutumu düzenledim. Zincirleri birbirlerine dolanıp düğümlenen iki kolyemi itinayla çözdüm. Bu sırada elinde çekiç ve tornavidayla içeri girdi (Veda Turtası, s.66).

“Hatırlanmak için, en sevdiğim birkaç eşyayı Yağmur’a vermek üzere ayırdım. Beni unutmaması, o çok sevdiğim tokadan daha önemliydi. Üzerinde tilki deseni olan kolyemi, benim için değerli bir romanı ve parıltılı taşlarla süslü saç tokamı ona hediye ettim, çok sevindi.” (Veda Turtası, s.31).

“İki küçük kız, mantar dolu sepetleriyle evlerine dönüyordu. Yollarının üzerinde bir demiryolu vardı. Onu geçmeleri gerekiyordu.”

“Trenin çok uzakta olduğunu düşünüp rayları geçmek için kenardaki toprak yükseltiye tırmandılar.” (Erik Çekirdeği, s.13).

Arabada bir adam ile temiz, bakımlı bir küçük kız oturuyordu. Kızın gözlerini deveden ayırmamasından, sevinçle gülüyor olmasından şimdi bu ikisinin deveyi satın alıp evlerine götüreceklerini anlamıştım. Küçük kız babasının elini tutup arabadan çıkarken, “Çabuk ol babacığım,” diyordu. “Şimdi başka biri gelip satın alacak onu.” (Püsküllü Deve, s.52).

5. TARTIŞMA

Çalışmanın çıkış noktası olan Dünya çocuk edebiyatı seçkilerinin karakter ve benlik algılarının belirlenmesine yönelik ulaşılan verilerden hareketle elde edilen sonuçlar üzerine tahmin ve yargılara bu bölümde yer verilecektir. Tezdeki problem cümlelerinden ilki benlik kavramının varlık kadrosundaki benlik algısı ve alt boyutlarının frekans ve yüzde hesaplamalarını içerirken ikinci problem cümlesi alt boyutların frekans aralıklarını belirlemeye yönelik dilsel örüntülerle desteklenmiştir. Üçüncü ve dördüncü problem cümlesinde ise artan azalan istatistiksel eğilimleri karakter özellikleri baz alınarak oluşturulmuştur. Problem cümlelerinin tamamı nitel bulguların yorumlanmasına dayanmaktadır. Çalışmada benlik algılarının ortaya konulması ve karakterlerin özelliklerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple Tartışma bölümü nitel bulguların yorumlanması dahilinde; benlik algısı, benlik algısının alt boyutları, karakter özellikleri ve geliştirilmesi, karakterlerin kişi kadrosundaki cinsiyet dağılımlarının belirlenmesi başlıkları dahilinde tartışılmıştır.

5.1. Çocuk Karakterlerin Geliştirilme Sürecinde Benlik Algılarının Etkisi Üzerine Tartışma

Tezin problem cümlelerinden ilki karakterlerin geliştirilme sürecinde, benlik algılarının olumlu tutum geliştirmeye yönelik etkilerinin belirlenmesi üzerine bir incelemedir. Bundan ötürü örnekleme oluşturan yapıtlar üç aşamalı okuma sürecinden geçirilerek tahlil edilmiş, ilk okumada temanın yaş gruplarına ve hedef kitleye uygunluğu arasındaki ilişki saptanmıştır. İkinci okuma karakterlerin belirlenmesi ve özelliklerinin geliştirilebilir boyutlarının niteliğini kavramakla sürdürülmüştür. Olası etkilerin çalışmada yüzde oranlarını belirlemek amacıyla atılan adımda ise benlik alt boyutlarının dilsel görünümünü örneklendirmek ve somut verilere ifade etmek amacıyla dilsel görünümünün sayfa numaraları alınmıştır. Okur için ya da okura kılavuzluk eden bir eğitmen için esere yönelik kaynak çalışma olması beklenen tezde kavramlara ilişkin açıklayıcı ifadeler de yer verilmiştir.

Alanyazın çalışmalarında karakter tahlillerinin benlik yapısı üzerinde yarattığı olumlu etkiyi örneklendirecek araştırmalara rastlamak mümkündür: Doğanemur (2019)'a göre yazarların eserlerinde mevcut değerleri ve algıları okuyucuya dayatma yoluyla değil yaşantı yoluyla

aktarması önemlidir. Yaşantıların söz konusu kahramanları da hedef kitlenin sınıf düzeyindeki çocuklara özellikle kişilik gelişimi hususunda örnek teşkil eden kişilerden oldukça başarılıdır.

Işıtan (2005) yapmış olduğu bir çalışmada yerel kütüphanecilik vasıtasıyla kolaylıkla elde edilen çocuk kitaplarında akran ve çevre ilişkisiyle alakalı pek çok içeriğe rastladığını bildirmiştir. Dışa dönük karakter gelişiminde akran etkileşiminin önemi yinelenmiş bu ilişkinin sosyalleşmenin kaynağı olduğu savı desteklenmiştir. Demoulin (1998)'a göre ise sağlıklı bir benlik yönetimine sahip olabilmek adına resimli çocuk kitapları, başarı ve fiziksel donanımın tamamlayıcı rolünü önemseyen çalışmalara imza atmalıdır.

Arbuthnot ve Sutherland (1972), aile bireylerini doğrudan ilgilendiren kitapların, çocukların sevilme, sevmeye, fiziki rahatlık ve ait olma ihtiyaçlarına çözüm odaklı yaklaşımlar getirdiğini tespit etmiştir (Arbuthnot ve Sutherland (1972)' den Akt.: Uzman, 1993). Klinik edebiyatın bulgularına dayandırılarak elde edilen bir sonuçta ise öykü kitaplarının çocukların yaşamında korku ve kaygı temelli problemleriyle baş etmede yardımcı olduğu kanısına varılmıştır.

Son yıllarda yürütülen çalışmalarda benlik kavramının karakter geliştirmeye yönelik etkilerinin belirlenmesi üzerine uygulama örnekleri yer almadığından deney ve kontrol gruplu çalışmalara rastlanmamıştır. Türkçe öğretiminde lisans dersi olarak okutulması ve bir uygulama örneğiyle pekiştirilmesinin faydalı olacağı kanısı hakimdir. Sonuç olarak birçok olguyla da ilişkilendirilebilen benlik kavramının Türkçe öğretiminde ayrı bir başlık olarak değerlendirilmesi kurgusal öğelerde olumlu tavır ve tutum geliştirmeyi örneklendirecek karakter yaratmada özgün fikirler sunacaktır.

5.2. Çocuk Karakterlerin Geliştirilme Sürecinde Benlik Algularının Alt Boyutlarının Belirlenmesi Üzerine Tartışma

Bu tartışma başlığı benlik kavramının alt başlıklarının açıklarıyla ilişkili boyutları irdeler. Alanyazında çocuk kavramıyla ilişkilendirilen benlik boyutları hakkındaki çalışmaların azlığı sınırlılıkları oluşturmuştur. Yumru'ya (2013) göre: çocuğun gerçek sanat yapıtlarıyla tanışması onun insanlarla olan ilişkilerinde daha başarılı, empati yeteneği gelişmiş bir bireye dönüşmesinin yolunu açacaktır. Kişilik gelişiminin aktif olduğu dönemde belirleyici rol model bulmada seçeneklere sahip olmak değişik düşünce modellerini keşfetmesini

sağlayacaktır. Buna karşılık yazar yetişkinlerin dünyasında “Çocuk” kavramının ciddiye alınmadığı görüşündedir.

Nitelikli çocuk kitaplarının okutulmasında ısrarcı olmak yersiz değildir. Benlik edinimini tamamlama gayreti içinde olan çocuğa okuduğu kitaplar, aldığı eğitimler yol gösterecektir. Yavuzer (2008), kendini gerçekleştirme süreci içerisindeki çocuğun dürtüleri sekteye uğrarsa yetişkinlik çağında düşünme sorumluluğunu başkasına bırakan kendi düşünce ve kişiliğini ortaya koyan bir kimliğe bürünür diyerek olumlu benlik algısının geliştirilmesinin erken yaşlarda olması gerektiği kanısındaki çalışmalarını destekler.

Şekercioğlu ve Güzeller (2012), “Benlik Algısı Profili ’nin Faktör Yapısının Yeniden Değerlendirilmesi” ne yönelik hazırladıkları çalışmayı 455 lise öğrencisi üzerinde yürütmüş, açılımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi yapmışlardır. Benlik algılarının kişilik uyum indeksleri belirlenmeye çalışılmıştır. Kullanılan ölçeklere dayandırılan veriler sonucunda modellerin iyi uyum verdiği sonucuna varılmıştır. Kağıtçıbaşı (1999) ise kültür ve benlik ilişkisinin bireycilik ve toplulukçuluk olarak ayrı başlıklarda incelenmesinin daha yerinde olduğu kanısındadır. Cooley’e (1968) göre ise, benlik kavramı, içinde bulunduğu toplumsal ortamdan soyutlanamaz. Yine Uzmen (1993) ortaya koyduğu çalışmada Türkçe kitaplarda ağırlıklı olarak işlenmiş olan konu başlığının “Sosyal İlişkiler” olduğunu belirtmiştir. Alexander ve Miller (2001), klinik edebiyat çalışmalarında rastlanılan en yaygın bulgunun; öykülerin, çocukların yaşamlarında karşılıklarına çıkabilecek problemlerle baş etmelerinde yardımcı olduğunu söylemiştir.

5.3. Dünya Çocuk Edebiyatı Seçkilerinden Oluşan Kitaplardaki Çocuk Karakterlerin Özellikleri Üzerine Tartışma

Çocuk kahramanların birer özdeşim ve öykünme aracı olarak kabul gördüğü günümüz çocuk yazınında kişilik gelişiminin tasnifine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Yazınsal nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları başta olmak üzere geliştirilen karakterler, bireyin kendisine yönelik farkındalıkları keşfetmesine ve diğer insanlara bakışına etki eder. İlkeleri olan birey iyiyi tanıyıp eyleme dönüştürebilen beklenti ve yönelimleri konusunda kararlı olan bireydir. Karakterin yolculuğu uzamsal serüven değişkenini kapsayan içeriklerle aktarılır. Bu değişim karakterin başında ve sonunda sergilediği tavır, tutum ikilemine göre devingen ve durağan karakter olarak tasnif edilir. Değişimlerin sonucu idealize edilmiş, dayatılmış, zoraki

seçimler olmamalıdır. Karataş (2014), kişilik gelişiminin çelişkiler sarmalından oluşan bir yolculuk olduğunu iddia eder. Nedensellik ilişkisinin bir başka boyutunu, kayda değer değişiklikleri öz yeterlilikleri itibarıyla somut olarak sergilemeyen durağan karakterler oluşturur. Karagül ve İnce Samur'un (2017) ders kitaplarında karakterler temelli yaptıkları çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki karakterlerin belirlenmesini amaçlamışlardır. Bunun yanı sıra alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde bütün Türkçe ders kitaplarında (1'den 8'e kadar olan) yer alan öykülerdeki kişilerin karakter özelliklerinin araştırılmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Karagül ve Samur (2017) çalışmalarının sonuç bölümünde "Çocukların okuma kültürü edinmelerinde karakter özelliklerinden yararlanılarak çeşitli ve zengin örnekler çerçevesinde özdeşim kurması sağlanmalıdır." şeklinde önerilerde bulunmuşlardır.

Çinpolat (2018), Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki kişilerin karakter özelliklerinin incelenmesi üzerine yaptığı çalışmada karakter özelliklerini belirlemeye çalışmış, araştırmanın sonucunda ilkök ve ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan tüm öykülerdeki (52) karakterlere bakıldığında incelenen 260 karakter açıklık ve kapalılık yönünden %13,46'sı açık, devingenlik ve durağanlık yönünden ise %11,53'ü devingen karakter özellikleri gösterdiğini tespit etmiştir. İncelenen 52 metnin 24'ünde açık karakter özelliklerine rastlanırken 28'inde ise devingen karakter özellikleri bulduran kişilere yer verilmediği sonucuna ulaşmıştır. Sonucun çocuklar için olumsuz nitelik taşıdığı kanısına varılmıştır.

Erdemli bir çocuk karakteri profili yaratmanın işlevselliğini artıran kitaplar, her zaman karakter geliştirmeyi öncelenen bir değer olarak göremeyebilir. Eğitici nitelikli eser icra etme konusunda yapıtların zayıf kaldığını destekleyen çalışmalar mevcuttur. Bu noktadan bakıldığında elde edilen bulguların "çalışan, üreten ve düşünen" insan tipi yönüyle ilgili literatürden ayrıştığı görülmektedir (Sevici 2015, Koç 2013, Terzi 2017).

5.4. Dünya Çocuk Edebiyatı Seçkilerinden Oluşan Eserlerdeki Çocuk Kadrosunun Cinsiyet Değişkeni Üzerine Tartışma

Çocuk kitapları, özellikle de erken çocukluk döneminde tanışıklığı mümkün resimli çocuk kitapları; yaşam becerilerinin, toplumsal normların, kök değerlerin sunulduğu bir dönemin inşasına zemin hazırladığı için toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin belirgin olduğu bir kuşağın

ürünüdür. Cinsiyet kimliğinin gelişiminde kalıp yargılarla yüklü iletiler karaktere birçok biçim ve rol biçmiştir. Bir dönem kitaplarda yaygın kanı, kız çocuklarına basmakalıp sıradan roller biçerek onlara atfedilen sorumluluklarına alıştırmaya çalışmak şeklinde olmuştur. Cinsiyetlerin belirleyici misyon yüklendiği toplumda erkeğin ön plana çıktığı atılımlar edebiyata da sirayet etmiştir. Kız ve erkeğin paradigmasında bireyi varlık olarak kabul edip insan olarak özümsemektir. Freud (2019), “Yeni cinsel amaç, her iki cins için pek ayrı fonksiyonlar belirlediğinden, karşılıklı cinsel evrimler kuvvetle birbirinden uzaklaşırlar. Erkekteki yorumlanması daha mantıklı, daha kolay olanıdır. Oysa, kadında bir tür geri gitme görülür” diyerek kadının ötekileşme tarihçesine kısaca değinmiş olur.

Yanaray & Çelik (2019) “Orhan Pamuk Kurgusalında Cinsiyet: Kadın, Erkek, Çocuk Karakterlerin Kurgudaki Kullanım Oranı”nı belirlemeye yönelik yapmış oldukları çalışmada; erkeklerin tüm kurgularda fazlaca kullanıldığını, kadın karakterlerin gözlemlenebilir nitelikte olduğunu ve çocuk karakterlerin sayısında ise artış olduğunu belirtmişlerdir. Sayısal verilerin şablonlaştırılarak kullanım sıklığı ile ilgili çıkarımlar yapıldığı çalışmada kadın karakterlerin kullanım sıklığının %5’in altında kaldığı belirlenmiştir.

Maragoudaki, (1989) resmedilen çocuk kitaplarında anlatıldıkları yere göre erkek ve kadın yetişkin hikâye kahramanları arasında net bir değişme olduğunu belirtmiştir. Onu Ernst, (1975) ve Turner Bowker (1996), resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet önyargısı, niteliksel ve niceliksel faktörlerle belirlenmiş, sayısal veriler sonucu, metinlerde resmedilmede ve çocuk kitaplarının başlıklarında bile kadınlardan daha çok erkek karakterler sunulmuştur, sözleriyle destekler.

Varga-Dobai’ye (2013) nitel araştırmaların, çocuk edebiyatında belirli kadın öznelerin oluşumuna katkı sunan sosyal, politik ve kültürel bağlamların izini sürdürdüğü gerçeği yadsınamaz. Bu tür hikayelerin kızlar üzerindeki toplumsallaştırıcı etkilerini irdelemeye yönelik çok kültürlülüğü, farklılığı ve kimlik konularının kitaplardaki temsiline ilişkin araştırma kalıplarının bir ölçüde kırılmasına yol açmıştır.

Erkek ve kadın karakterlere atfedilen duygu ve davranışlar Béreaud’un (1975) yaptığı araştırmada tema olarak belirlenirken Heinz (1987), çocuk kitaplarındaki karakterlerin eylemlerini, etkin eylemler ve edilgen eylemler olmak üzere iki kategoride karşılaştırmıştır, araştırmaları sonucu kadın karakterlerin edilgen, erkek karakterlerin etkin eylem planlarının

daha baskın olduğu kanısına varmıştır. McDonald (1989), ise yaptığı araştırmada kadın ve erkek karakterlerin yardım etme eylemlerini inceler, araçsallaştırılmış eylemlerin erkek karakterler tarafından kanıksanmış eylemlerin ise kız karakterler tarafından pekiştirdiğine kanaat getirmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde “Dünya Çocuk Edebiyatı Seçkilerindeki Çocuk Karakterlerin Benlik Algısına ve Karakter Geliştirme Yollarına Göre İncelenmesi” adlı araştırmada dünya çocuk edebiyatı seçkilerinden toplanan, betimsel analiz yoluyla elde edilen bulgular ve bu bulguların sonuçlarının yorumlanmasına dayalı tartışmalarda ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

6.1.Sonuçlar

6.1.1. Birinci Probleme İlişkin Sonuçlar

- İncelenen beş eserin geneline bakıldığında benlik algılarının geliştirilmesine yönelik karakter temelli en çok bulguya “Pal Sokağı Çocukları” kitabında rastlanmıştır.
- İncelenen beş eserin geneline bakıldığında benlik algılarının geliştirilmesine yönelik karakter temelli en az bulguya “Erik Çekirdeği” kitabında rastlanmıştır.
- Benlik algılarının kullanımına ilişkin en çok bulguya “Akran ve Çevre İlişkisi” de rastlanmıştır.
- Benlik algılarının kullanımına ilişkin en az bulguya “Aile İlişkileri” de rastlanmıştır. Kısacası “Akran ve Çevre İlişkisi” nin ön planda tutuluyor olması çocuğun sosyalleşmesinde bir ön adım olarak pekiştirici unsurların varlığını kabul ederken “Aile İlişkileri” boyutunun ait olma dürtüsüne yeteri oranda yer vermemesi kaynakların eksik kalan yönlerini göz önüne sermiştir.

6.1.2. İkinci Probleme İlişkin Sonuçlar

- Benlik algısının alt boyutları incelendiğinde her kitapta eşit oranda kullanılmadığı sonucuna varılmıştır.
- “Arkadaş ve Çevre İlişkisi” nin alt boyutları incelendiğinde en çok ‘Günlük Sosyal Diyaloglara Yer Verme’ boyutunun örneklendirildiği saptanmıştır.
- “Aile İlişkileri” nin alt boyutları incelendiğinde en çok ‘Başarı’ boyutunun örneklendirildiği saptanmış, fiziksel görünüm boyutu bazı eserlerde hiç ele alınmamıştır.
- “Mutluluk ve Doyum” algısının alt boyutları incelendiğinde en çok ‘Duygularının Farkına Varma’ boyutunun örneklendirildiği saptanmıştır.

- “Korku, Kaygı” algısının alt boyutları incelendiğinde en çok ‘Problem Durumlarıyla Başa Çıkma ve Çözüm Bulma’ boyutunun örneklendirildiği saptanmıştır.

6.1.3. Üçüncü Probleme İlişkin Sonuçlar

- Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre devingen karakterin açık, durağan karakterin kapalı özellikler göstermiş olması yaygın kanıyı desteklemiştir.
- Elde edilen bulgulara göre “Veda Turtası” isimli kitapta 5 durağan, 2 devingen karaktere rastlanmıştır.
- Elde edilen bulgulara göre “Püsküllü Deve” isimli kitapta 8 durağan karaktere rastlanırken, devingen karaktere yer verilmemiştir.
- Elde edilen bulgulara göre “Erik Çekirdeği” isimli kitapta 11 durağan karaktere rastlanırken, devingen karaktere yer verilmemiştir.
- Elde edilen bulgulara göre “Pal Sokağı Çocukları” isimli kitapta 4 durağan karaktere 4 devingen karaktere yer verilmiştir.
- Elde edilen bulgulara göre “Uçan Sınıf” isimli kitapta 4 devingen, 1 durağan karaktere yer verilmiştir.

Elde edilen sonuçlar gösteriyor ki yaş düzeyine uygun olduğu kabul gören kitapların, hedef kitlenin karakter geliştirmede rol model alacağı özellikleri dengeli bir dağılım içinde işlemediği açıktır. Karakterlerin genel itibariyle olumlu yönlerinin paylaşılması, mevcut zıtlıklar arasındaki ayrımı gözlemleme olanağını sınırlandırmıştır.

6.1.4. Dördüncü Probleme İlişkin Sonuçlar

Çalışmanın son problem cümlesine ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

- Elde edilen bulgulara göre “Veda Turtası” isimli kitapta 5 kız karaktere, 2 erkek karaktere yer verilmiştir.
- Elde edilen bulgulara göre “Püsküllü Deve” isimli kitapta 7 erkek karaktere, 1 kız karaktere yer verilmiştir.
- Elde edilen bulgulara göre “Erik Çekirdeği” isimli kitapta 7 erkek karaktere, 2 kız karaktere yer verilirken 2 karakterin cinsiyet kimliğini açığa çıkaracak bulgulara rastlanmamıştır.

- Elde edilen bulgulara göre “Pal Sokağı Çocukları” isimli kitapta 8 erkek karaktere rastlanırken kız karakterlere yer verilmemiştir.
- Elde edilen bulgulara göre “Uçan Sınıf” isimli kitapta 5 erkek karaktere rastlanırken kız karakterlere yer verilmemiştir.

Toplumsal cinsiyet gelişiminde kitaplara düşen sorumluluk bir hayli fazladır. Kitaplardan beklenen cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları ortadan kaldırmaktır. Çalışmanın sonuçları gösteriyor ki seçkilerde yer alan cinsiyet dağılımları erkek karakterlerin ön planda kız karakterlerin ise ikincil plandadır. Araştırmacıların cinsiyet merceğiyle bakan yeni yönelimler geliştirmesi esastır.

6.2. Öneriler

Bu bölümde mevcut araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak izahı mümkün önerilerden bahsedilmiştir. Mevcut öneriler, araştırmacılara yönelik ve uygulamaya yönelik öneriler olmak üzere iki başlıkta belirtilmiştir.

6.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- ✓ Mevcut çalışmalarda ve MEB ders kitaplarında ‘Benlik Algısı’ kavramına ilişkin uygulama örnekleri yok denecek kadar azdır. Çocukların sıklıkla karşılına çıkan kaynaklarda; kısa okuma metinlerinden oluşan MEB ders kitaplarında, resimli çocuk kitaplarında benlik algısının alt boyutlarını içeren değerler daha sık kullanılmalı, okurlar bu değerlerle erken yaştan itibaren ilişkisi içinde olmalıdır.
- ✓ Çocuk kitapları hem Türkçe öğretiminde hem de edebiyat öğelerinin tanıtımında önemli bir öğretim materyalidir. Çalışmalara konu olacak kitapları belirlemek adına daha çok çocuk kitabı tahlil edilip araştırılmalıdır.
- ✓ Araştırmacıların ‘Benlik’, ‘Benlik Algısı’, ‘Benlik Yapısı’ kavramlarının ayırt edilirliliği üzerine daha kapsayıcı çalışmalar yapması tavsiye edilir. Ayrıca benlik algısının alt boyutlarının spesifik çalışma başlıkları oluşturularak çalışma materyali çocuk kitapları olan uygulama örnekleriyle desteklenebilir.
- ✓ İnsanlık tarihinin serüveni pek çok masalın, destanın, halk anlatısının konusu olmuştur. Batılılaşma süreciyle birlikte evrilen matbaa baskı sürecinde de tarihin izleri kitap yapraklarının arasında kendilerine yeni bir yer bulmuş, burada büyümüş, dallarına ayrılmıştır. Bu sebepten dünya kültürü ve seçkilerinin her birinin farklı

toplumlarca keşfi evrensel iletişimin kaynağı konumundadır. Uzmanlar tarafından bu yapıtların tespiti ve incelenmesine yönelik kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

6.2.2.Uygulamaya Yönelik Öneriler

- ✓ Çocuklar için doğru yönlendirmeler yapmak, doğru kaynağa erişimini sağlamak öğretmenler aracılığıyla yapıldığında daha işlevsel olacaktır. Bu sebeple çocuk seçkilerinde çocuğun özdeşim kuracağı karakterin fiziksel ve sosyal duyarlılıkları olan karakterlerden seçilmesinde öğretmenlerin yönlendirmeleri belirleyici olabilir.
- ✓ Kitap okuma faaliyetlerinin artırılmasına yönelik çalışmalar okuma eyleminin süreç temelli olmasına katkı sağlayacağından okuma atölyeleri oluşturulabilir, ulusal ve uluslararası projeler üretilebilir.
- ✓ Öğretmenlerin temel eğitim sürecinden başlayarak öğrenciye yönelik kitap seçimlerinde özdeşim kurulacak karakterlerin açık, kapalı, devingen, durağan özellikler taşıması, cinsiyet dağılımının her gruptan öğrenciye hitap edecek türden dengeli bir varlık kadrosuna sahip kitaplardan seçilmesi çocuk gelişiminde kapsayıcı olacaktır.
- ✓ Çocuk kitabı yazarlarının seçimlerindeki özgürlüğe saygı duyarak fikirlerindeki düsturlara müdahale etmeden şu önerilerde bulunulabilir:
  - ◆ Kurguya dayalı yapı unsurlarının temeli inşa edilirken olaya ve karakterlere yönelik daha çok görsele yer vermek, okurun hikâyenin içine daha kısa bir sürede çekilmesini sağlayacak, gerçek hayatla arasındaki perdeyi ortadan kaldıracaktır.
  - ◆ Ulusal değerlerin, evrensel başlıkların bir parçası olduğu iletisi, karakterin geliştirilmesi benlik yönetiminin sağlanması adına önemlidir. Bu noktada yazarlar tarafından uzamsal ve toplumsal içerikli kitapların hazırlanması okurun fikir dünyasına zenginlik katacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, F.B. ve Süslü, G. (2017). “ Yaratıcı Dramayla Kitap Kurdu Olunur mu?” çocuk kitaplarıyla okuma sevgisi ve ilgisi kazandırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5 (3), 367-394.
- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin Söz Denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aktaş, E. (2016). Çağdaş Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yapıtlarında Model Olarak Sunulan Çocuk Ve Ebeveyn Tipleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 67 (1),77-100.
- Akyüz, M. (2018). Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından Muzaffer İzgü'nün Çocuk Romanlarındaki Karakterler. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(15), 305-318.
- Alamdar, S.G. (2022). *Çocuk Edebiyatında Karakter* (1.Basım). Eğiten Matbaacılık: Ankara
- Alexander, K., J. and Miller, P., J. (2001) *Young Children's Emotional Attachment To Stories*, Social Development.
- Arıkan, Y. ve İnce Samur, A. Ö. (2020). Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Bakımından İncelenmesi. *Çocuk Edebiyat Ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(2), 181-202. <https://doi.org/10.47935/ceded.802709>
- Aydın, İ. ve Öksüz, A. (2021). Çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 579-619. DOI: 10.29000/rumelide.1036589.
- Aytaş, G., Karakuş Aktan, E.N. (2012). *Çocuk Edebiyatı ve Eğitimi Açısından Hayriyye*. *GEFAD/GUJGEF*, 32 (2):537-555. Çocuk Edebiyatı, 2-26, (1.Basım). Nobel Yayıncılık: Ankara
- Bayram, B. (2021). Çocuk yazınında karakter geliştirme bağlamında Aytül Akal'ın masal kitapları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (23), 1-14.
- Béreaud, Susan.R. (1975). Sex Role Images in French Children's Boks, *Journal of Marriage and Family* (37:1) 194-207.
- Cooley, C. F. (1968). *Human Nature and The Social Order*, New York: Scribner.

- Cooley, H. C. (1986). *The Self in Social Interaction: On the Meaning of 'I'. The Self in Social Interaction. Vol. I. New York, John Wiley and Sons, Inc. 90.*
- Çakır, P. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(1).
- Çer, E. (2019). Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuğa Göre Olmasını Sağlayan Başat Bir Değişken: Eğitsel Özellikler. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı Ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 3(1), 1-11.
- Çılğın, A.S. (2006). Çocuğa Büyülü Bir Dünyanın Kapılarını Açmak. *Milli Eğitim Dergisi*.172, 175-182.
- Çiftçi, F. (2015). Çocuk Edebiyatında Yaş Gruplarına Göre Kitaplar ve Özellikleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 125-137.
- Çinpolat, E. (2018). Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki kişilerin karakter özellikleri üzerine bir inceleme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(4), 1016-1040
- Çocuk Edebiyatı*, 123-140, (1.Basım). Nobel Yayımcılık: Ankara.
- Demoulin F. D. (1998). Reading Empowers Self Concept. *Kapa Delta Pi Record*. 35(1), 31-33.
- Demoulin, D.F. (2000b). Complete Summary Of a Four-Part Research Project For The I Like Me Program. U.S.A: *Department Of Educational Studies University Of Tennessee-Martin*, Tn 38222.
- Dilidüzgün, S. (2009). Öykü ve Roman. (Ed: Z. Güneş). *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı* (123-144). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2012). Okuma Öğretimi Hedefleri Bağlamında Türkçe Ders Kitaplarındaki Çocuk Edebiyatı Ürünleri. *HAYEF Journal of Education*, 1(2), 43-55.
- Doğantemur, E. (2019). *Aktül Akal Romanlarında Karakter Eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2011). *Karakter Eğitimi El Kitabı*. Adana: Nobel Yayınları.

- Enginün, İ. (2006). Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-222.
- Kastner, E. (2023). *Uçan Sınıf* (72. baskı) İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Evirgen, G. N., ve Kahraman, G. Ö. (2018). Examining the relationship between attachment and self perception of preschool children. *Hitit University Journal of Social Sciences Institute*, 11(3), 2446-2454.
- Fırat, H. (2012). Çocuk Edebiyatının Türkçe Eğitimindeki Yeri: Biyografi Örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (29), 44-56.
- Galda, L. and Cullinan, B.E. (2006). *Literature and the child*. Wadsworth Thomson Learning: USA.
- Şekercioğlu, G. ve Güzeller, C. O. (2012). Ergenler İçin Benlik Algısı Profili'nin Faktör Yapısının Yeniden Değerlendirilmesi. *BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Gülyüz, H (2002). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegem Akedemi Yayıncılık.
- Heintz, Katharine E. (1987). An Examination of Sex and Occupational-role Presentations of Female Characters in Children's Picture Books, *Women's Studies in Communication* (10: 2) 67-78.
- <https://www.cokbilgi.com/yazi/tekerlemeler/>
- Işıtan, S. (2005) *Resimli Çocuk Kitaplarının Benlik Kavramıyla İlgili Konuları İçermesi Yönünden İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kantemirci, E. (2019). Çocuk Kitapları Sorunu. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 12(1), 191-202.
- Karadağ, N. (2020). Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Kullanımı: Eğitim Durumu Örneği. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(1), 67-88.

- Karagöz, B. (2018). Resimli Çocuk Kitaplarında Gözden Kaçan Bir Alan: İletişim Sorunsalı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1765-1787.
- Karagül, S. (2019). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykü Metinlerindeki Karakter Geliştirme Yollarının İncelenmesi. *Başkent University Journal Of Education*, 6(2), 293-303.
- Karagül, S. ve İnce Samur, A. Ö. (2017). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykülerdeki Kişilerin Karakter Özelliklerinin İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 336-352.
- Karakuş, N. (2020). *Nicelik ve Nitelik Açısından Çocuk Edebiyatı Ürünleri*. Çocuk Edebiyatı, 123-140, (1.Basım). Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Karataş, E. (2014). Çocuk Edebiyatında “Karakter” Kavramı. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (33), 60-79.
- Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies International Periodical For the Languages*. Sayı: 6/1. Ss. 1398-1412.
- Kavcar, C. (1999) *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Koca, E. (2022) Türk Çocuk Edebiyatı Kitapları Ve Çeviri Çocuk Edebiyatı Kitaplarının Belirlenen Estetik Ölçütler Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Trabzon.
- Koç, M. (2013). 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değerler Bakımından İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Koç, O. (2021). Çocuk Edebiyatı Ve Çocuk Kitaplarına Yönelik Toplumsal Bir Bakış. *European Journal of Managerial Research (EUJMR)*, 5(9), 379-395.
- Koyuncuoğlu, A. (2021). Çocuk Edebiyatının Dünya’daki ve Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi. *Spor, Eğitim ve Çocuk*. 1 (1), 1-16.
- Kuru Turaşlı, N., ve Zembat, R. (2014). 6 Yaş Grubu Çocuklarda “Benlik Algısını Desteklemeye Yönelik Sosyal-Duygusal Hazırlık Programı’nın Etkililiğinin İncelenmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 2(2), 8.

- Kutlu, S. (2011). *Okulöncesi çocuk edebiyatı yapıtlarındaki resimlerin çocuğa göreliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Eskişehir İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Lau S., Siu C., Chik M.P. Y. (1998). The Self-Concept Development of Chinese Primary Schoolchildren: A Longitudinal Study. *Childhood: A Global Journal of Child Research* 5(1),69-97.
- Lev, N. Tolstoy (2023). *Erik Çekirdeği* (51. baskı) İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Lickona, T. (1999). Character Education: Seven Crucial Issues. *Action in Teacher Education. Volume 20*. 77-84.
- Lukens, R., Smith, J. And Coffel C.M. (2018). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* (Çev. C. Pamay). İstanbul: Erdem Yayınları.
- Maragoudaki, E. (_989), *Sex discrimination in Children's Books of Preschool Age: An Empirical Research in Ioannina*, PhD thesis, Ioannina: University of Ioannina, (in Greek)
- MEB, (2005). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB, (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Melanlıoğlu, D., Can Aran, Ö. (2023). K-12 Düzeyinde Türkçe Öğrenen Yabancılar İçin 21. Yüzyıl Beceriler Çerçevesinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 52(1), 323-366.
- Mengüşoğlu, T. (2015). *İnsan Felsefesi*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları
- Molnar, F. (2023). *Pal Sokağı Çocukları* (2. baskı) İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Neydim N. (2000). *Çocuk ve Edebiyat/ Çocukluğun Kısa Tarihi/ Edebiyatta Çocuk Figürleri*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Neydim, N. (2020). Çocuk edebiyatı klasiklerinde çeviri yaklaşımları: Uyarılama, yeniden yazma, kültürel müdahale. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (19), 851-858.
- Okay, C. (1998). *Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler 1850-1900*. İstanbul: Kırkambar. Çocuk Edebiyatı, 2-26, (1.Basım). Nobel Yayımcılık: Ankara

- Ökten, C. (2020). *Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Edebiyatı*. Çocuk Edebiyatı, 2-26, (1.Basım). Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Özensel, E., (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3).
- Özkan, N., Yılmaz, B. (2001). Çocuk kitaplarında dil sorunu. *Bilgi Dünyası*, 2(2), 147-168.
- Öztürk, M. O. (2007). Çocukta Özerk Benlik ve Özgürlük Duygusunun Gelişimi. II. Ulusal Çocuk Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Püsküllüoğlu, A. (1994). *Arkadaş Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Samed B. (2023). *Püsküllü Deve* (22. baskı) İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Sever, S. (2007). *Çocuk ve Edebiyat* (3.Basım). Kök Yayıncılık: Ankara.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları. 7.baskı.
- Sevici, H. (2015). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumlu Davranış Kazandırma Açısından İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Sınar, A. (2006). Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4 (7): 175-225
- Sorin, R. and Galloway, G. (2006). *Construct of childhood: Constructs of self*. Children Australia. 31. 12-21.
- Süreya, C. (2022). *Sevda Sözleri*. (7.Basım). Can Modern Yayınları: İstanbul
- Şahin, S. ve Işıtan, S. ve Ünal, F. (2011) “*Yerli ve Çeviri Okulöncesi Çocuk Kitaplarının Karakter, Benlik Kavramı ve Prososyal Davranışlar Açısından İncelenmesi*”. III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı. s. 1021-1028. 05-07 Ekim 2011 ÇOGEM. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. (Sözlü bildiri)
- Şimşek, T. (2016). Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya El Kitabı. (Ed: T. Şimşek), *Çocuk Kitaplarında Nitelik*, 109-145. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şimşek, T. ve Yakar, Y.M (2016). *Çocuk ve Edebiyatı*. Çocuk Edebiyatı, 2-26, (1.Basım). Nobel Yayıncılık: Ankara

- Şimşir, Z. ve Dilmaç, B. (2020). Değerlerin Sınıflandırılması. Halil Ekşi-Ahmet Katılmış (Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi İçinde* (s.57-73). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (1994). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayını.
- Şirin, M.R. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M.R. (2016). *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Tanrıkulu, F. (2021). Çocuk Kitabı Yazarlarının Türkiye’de Çocuk Yayıncılığına İlişkin Görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, -(58), 747-770.
- Taşdelen, V. (2016). Çocuk Edebiyatında Görsel Öğe. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1(1), 123-135.
- TDK. (2014). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Maya Matbaacılık.
- Temizkan, M. (2011). Türkçe Öğretmen Adaylarının Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikleri Algılama Durumları, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (2), 339-357.
- Terzi, İ. (2017). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye Kahramanlarının İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya
- Tiryaki, E. (2020) *Değerler Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı*. Çocuk Edebiyatı, 123-140, (1.Basım). Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Turner-Bowker, D. M. (1996), Gender stereotyped descriptors in children’s picture books: Does ‘Curious Jane’ exist in the literature? *Sex Roles: A Journal of Research*, 35 (7-8), 46-488.
- Türkiye’nin Okuma Alışkanlığı Karnesi (2006). 09.09.2014 tarihinde http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/pdf/Raporlar/14okuma_aliskanligi_karnesi2006.pdf adresinden alınmıştır.
- Uzmen, S. (1993) 1970-1993 Yılları Arasında Basılmış Türkçe ve İngilizce Resimli Hikâye Kitaplarının Konu Yönünden İncelenmesi. Yayımlanmamış bilim uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Varga-Dobai, K. (2013). Gender Issues in Multicultural Children's Literature: Black and Third-World Feminist Critiques of Appropriation, Essentialism, and Us/Other Binary Oppositions, *Multicultural Perspectives*, 3(15):141-147, DOI: 10.1080/15210960.2013.809303
- Woolfolk, A. E. (1998). *Educational Psychology*, Allyn and Bacon; U.S.A.
- Yanaray, S. ve Çelik, Y. (2019). Orhan Pamuk Kurgusalında Cinsiyet: Kadın, Erkek, Çocuk Karakterlerin Kurgudaki Kullanım Oranı. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (44), 145-159.
- Yarar, N. (2023). *Veda Turtası*. (1. baskı) İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Yavuzer, H. (2008) *Çocuk Psikolojisi*. 31. b. İstanbul: Remzi.
- Yaylı, D., ve Duru, E. (2008). The adaptation of the Reader Self-Perception Scale to the 4th and 5th grade Turkish students. *Eğitim Arastirmalari-Eurasian Journal of Educational Research*, 33, 193-210.
- Yumru, D. (2013). Özerk Benlik Duygusu ve Çocuk Edebiyatı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 37-46.
- Yurttaş, H. (1995). *Çocuk ve Kitap*. Varlık, 1058. 2-6.

